

SNĚMY ČESKÉ

dle

obnoweného zřízení zemského

FERDINANDA II.

~~~~~

Sepsal

Wáclaw Wladiwoj Tomek.

~~~~~

W PRAZE 1868.

Τiskem a nákladem dra. F. Skrejšowského.

Právo překladu do němčiny skladatel si vyhražuje.

Předmluva.

Politické poměry nejnovějších let obrátily ve větší míře než jindy pozornost k dějinám zřízení zemského v Čechách, a to zvláště k dějinám časů pozdějších, kterých zřízení zachovala právní platnost swau, nebyvše nikdy zrušena způsobem platným dle státního práva země české, než toliko jednostrannými skutky. Poznání historického vywinutí státního práva českého stalo a stává se čím dál tím víc potřebau každého praktického politika a předmětem vážným pro každého myslícího občana vůbec.

Za předešlého roku byl jsem proto z více stran dožadován, abych o předmětu tomto pojednal způsobem, který by se hodil k okamžité potřebě; i odhodlal jsem se tedy k badání ve zřídlech k tomu se wztaňujících, ač nebylo mi možné aniž jsem neměl w úmyslu, dowésti něčeho dokonalého neb úplného.

Ku poznání právního stawu věci, co se týče nároků králostwí českého na samosprávné postawení, jest hlawně potřeba ukázati, jaké státní právo měly Čechy po vydání obnoweného zřízení zemského císařem Ferdinandem II, k tomu pak za druhé owšem také, jakým způsobem toto právo během času až do naší paměti bylo zemdleno a pozbaweno největší části swé skutečné účinnosti.

Pilná zaneprázdnění jiná nedowolila mi na ten čas uwázati se w úkol tento celý, než toliko w prwní, owšem těžší část jeho, totiž we wypsání státního práva českého, netoliko co do základních

zákonů, na kterých spočívalo, nýbrž i co do způsobu, kterým se skutečně zachovávalo, od času císaře Ferdinanda II až do prvních let panování Marie Terezie, a tudy zvláště ve vysáání činnosti sněmů českých řečeného času. Co se týče části druhé, totiž způsobu, kterým od času císařowny Marie Terezie až do nejnovějších dob bylo od ústřední vlády mocnářství rakauského libovolně saháno do práv země české, mohu prozatím toliko odkazowati k nejnovějšímu vydání swých *Ději králowství českého*, ve kterých aspoň powšechně a přehledně jest o tom jednáno. Krom toho jest mi známo, že se jiný pracovník zanáší aspoň s částečnou podrobnější prací do tohoto oboru připadající, která nepochybně podstatně přispěje k objasnění téhož předmětu.

W Praze dne 23. Unora 1868.

Skladatel.

I.

Základy práva státního.

Jest mínění velmi obyčejné a za nejnovějšího času z politického strannictví také často zarputile hájené, jakoby byl v Čechách bitwau Bělohorskau čirý absolutismus oprávnění dosáhl, jakoby starodávné swobodné zřízení tehdáž bylo docela za své wzalo a na jeho místo nastaupilo obnovené zřízení císaře Ferdinanda II co jediné potomní pravidlo státního práva, ve kterém prý panovník pozůstavil sobě a budaucím svým na vůli, zřízení toto samé měniti zase dle libosti, a jakoby tudy od té doby *nebylo žádného pravého státního práva* v Čechách, jakož takového, které na obapolném swolení založené také jen obapolným swolením měněno býti může.

Mínění toto jest docela mylné, a krom samého chtíce stran proti samosprávě království tohoto nepřátelsky brojících pochází z nedostatečného posud skaumání dějin českých pozdějších tří století, ježto se v něm doposud vždy ještě jen ve skromné míře pokročilo.

Mylně pokládá se již předně to, co staří Čechové nazývali zřízením zemským, obyčejně za totožné s ústawau čili nějakau ústawní listinau dle ponětí nového věku, jakoby se tím totiž byl rozuměl nějaký základní zákon, obsahující v sobě celé v jistém čase platné pravidlo veřejného práva v zemi. Když stawové čeští ponejprw za krále Wladislawa II o to se usnesli, aby swá práwa dali vyhledati z desk zemských a z privilegií chovaných na Karlštejně a w jednu knihu je sebrali i tiskem vydali k obecné potřebě; rozuměli oněmi práwy svými na předním místě zákony, kterými se měly spravowati saudy zemské w konání sprawedliwosti jak we

věcech práva saukromého tak trestního, jakož i jiné některé, čelící k zachování bezpečnosti a pořádku w zemi; wedlé toho pak pojata jsau do téhož sebrání také některá privilegia stawů zemských a jiná ustanowení týkající se poměrů státoprávních, zvláště takowá, která se ke zřízení a způsobu osazení saudů zemských wztahowala. Toto sebrání práv nazýwalo se zřízením zemským. Byl to vlastně zákonník zemský. O úplné sestawení všeho, co tehdáž činilo *ústawu* králowství českého čili zřízení zemské dle našeho nynějšího smyslu, nejednalo se přitom. Kdoby chtěl z Wladislawowa zřízení zemského utwořití sobě nějaký obraz o tehdejším řádu we věcech veřejných w Čechách, hned by poznal, jak jest to, coby w něm k tomu účelu shledal, zcela jen zlomkowitzé a dokonce nedostatečné. Ať uwedeme jen jeden příklad, darmo bychom we Wladislawowu zřízení zemském hledali ustanowení, že králi českému nepřislušelo ukládati berní na zem, leč se swolením sněmu; a toť předce bylo základním právem w zemi. Státní práwo české nezakládalo se tedy na tomto tak zwaném zřízení zemském jako na jediném platném zákoně základním, nýbrž wedlé něho na starších do něho nepojatých psaných zákonech čili privilegiích, ano s welkau část na pauhé starodáwné zvyklosti, která nikdy nebyla uwedena we formu psaného zákona. A tauž powahu, jako prwní toto zřízení zemské Wladislawské, měla potomní nowá recensí jeho předsewzatá za krále Ferdinanda I, opět pak tak zvané obnowené zřízení Ferdinanda II. I tato tak zwaná zřízení zemská byla na předním místě knihami zákonů soudních a dílem policejních, jen pak částečně také zřídly práwa veřejného čili státního, nikoli pak ústawami zemskými w našem smyslu toho slova.

Po wítězství swém na Bílé hoře zastawil císař Ferdinand II na čas všecka práwa stawů čili sněmů zemských w Čechách, a spravowal zemi samowládně prostředkem plnomocného kommissaře čili místodržícího a mocí wojskau. Nikdy však nebyl úmysl jeho, zrušiti posawadní zemský řád celkem a na vždy. Již roku 1623, přijew do Prahy, osadil aspoň předešlé nejvyšší úřady zemské obyčejným způsobem, a oznámil stawům, že miní brzy swolati sněm. Zdá se, že tehdáž nezamýšlel ještě příliš podstatných proměn w posawadním zřízení zemském; teprw událostmi potomních let, totiž zvláště wítězstvími zbraní císařských nad zahraničnými nepřátely, dozrály při něm nejspíš úmysly jiné, až konečně roku 1627 pod datum 10. Kwětna wyšlo z rozkazu jeho obnowené zřízení zemské co zákonník platný odtud na místě předešlého zřízení zemského tak zwaného.

Hlavní proměny v právích a řádech království českého, které nastoupily tímto obnoveným zřízením Ferdinandovým, byly následující:

1. Trůn český byl do oné doby dědičný toliko v mužském pokolení, a stawové čeští pokaušeli se někdy i tuto dědičnost uvéstí w pochybnost. Císař Ferdinand II prohlásil království české za dědičné netoliko w mužském nýbrž i w ženském potomstvu rodu královského.

2. Císař Ferdinand II potáhl na krále české samé právo vydávání zákonů čili mocnost nařizování řádu a práva w zemi (jus legis ferendae) i we věcech takových, we kterých dotud zákony vycházely toliko z dorozumění mezi králem a sněmem zemským. Též obmezil působení sněmů takovým způsobem, že napotom nemělo na nich býti jednáno o ničem jiném, než co by na stawy bylo wznešeno od krále čili w proposici královské; stawům samým nepřislušelo právo iniciativy. Obmezení toto jest však později zdviženo declaratorii wydányi od císaře Ferdinanda III r. 1640 w ten způsob, aby při něm zůstalo toliko, pokud se týče „správy obecné,“ to jest věci vlády zemské příslušících, o jiné však, jak se praví, „lehčejší a menší věci, kteréžby se královské osoby, wyvýšenosti, důstojenství a regalií nedotýkaly,“ aby stawové po wyřízení proposici královské společně jednati směli, oč pak by se usnesli, aby schválením královským platnosti dosahoválo.

3. Sněm český skládal se do času Ferdinanda II. ze tří stawů, panského, rytířského a městského. Obnoveným zřízením zemským vykázáno jest místo na sněmě také stawu duchovnímu, to jest arcibiskupu, biskupům a praelatům majícím statky zemské, taksice že staw duchovní byl odtud co do přednosti stawem prvním, staw panský druhým, rytířský třetím a města královská stawem čtvrtým.

4. Poněwadž byl národ český majetníkem země české, nesměl žádný cizozemec nabyti swobodných statků zemských w Čechách, leč by byl přijat do země za obyvatele s rovnými právy a povinnostmi s jinými obywateli, k čemuž bylo potřeba swolení krále i sněmu zemského. Obnoveným zřízením zemským změněn jest tento starodáwný základní zákon w ten způsob, že král potáhl na sebe samého moc udělování práva obywatelského. A kdež dotud všecko zřízení zemské spočívalo jediné na národnosti české a protož při saudech zemských a w zákonech zemských nesmělo se užíwati jiného jazyka než českého (německý pak, jakož později teprw uwá-

děním osad do království přijatý, měl své oprávnění toliko v oboru obce městské a wenkowské); nařídil císař Ferdinand II obnoveným zřízením zemským, aby český i německý jazyk měly rovný průchod w zemi.

5. Dále zrušil všechna privilegia daná stavům pod obojí na swobodné provozování jich náboženství, a ustanovil za zákon, aby napotom nikdo nesměl býti obywatelem w Čechách, lečby se znal ku katolickému náboženství.

6. Jakož dle obnoveného zřízení zemského moc zákonů dávání ve věcech právních byla králi samému vyhrazena bez spolupůsobení sněmů, tak odňal Ferdinand II také nejvyššímu saudu zemskému právo vykládání zákonů w jednotlivých pochybných případech, a vyhradil je sobě samému. Rowněž pak zrušil posavadní právo saudu zemského, dle kterého nebylo od něho žádného vyššího odvolání, zavedením revisí jeho rozsudků, kterau pozůstavil králi samému prostředkem úřadu nejvyššího kancléře zemského.

7. Konečně změnil řád saudní při saudech zemských w ten způsob, že na místě posavadního jednání austního a veřejného nařizeno bylo odtud jednání písemné a tudýž tajné.

Když stawové čeští roku 1845 w rozepři s vládau o práwa swá na obnovené zřízení zemské se odvolávali, jala se vláda na-proti tomu ukazowati na předmluwu téhož obnoveného zřízení, we které prý císař Ferdinand sobě a swým nástupcům vyhradil práwo měnění zřízení zemského dle své libosti; což však zakládá se na pauhém libowolném wytržení jednoho místa oné předmluvy ze sawislosti s celkem. Císař Ferdinand prawi po wyložení příčin, pro které vydal obnovené zřízení zemské, že w něm *jura privatorum*, jak nejvíceji býti mohlo, při starém způsobu zanechal, a však některá wedlé nynější powahy království tohoto zřídil a ustanovil i také poněkud wedlé práv císařských a jinde obyčejných napravil. „Nejvíceji pak, dokládá hned k tomu, *w tom* we všem (to jest tedy co se práwa saukromého týče) předně cti a sláwy Boží, přirozeného práwa a obecného dobrého šetření i sobě moci zřízení tohoto našeho zemského k rozšíření, změnění, opravení i činění všeho toho, což s sebau jus legis ferendae přináší, zanechati ráčíme“.

Wyhrazení budaucího měnění we zřízení zemském mínilo se tedy jen o zákonech týkajících se práwa saukromého, které owšem činily daleko nejwětší část obsahu zřízení zemského. Na práwo veřejné newztahowalo se wyhrazení ono nižádným způsobem. Práwo

veřejné království českého nezakládalo se pauze na obnoveném zřízení zemském, nýbrž i potom vždy na celém sauboru privilegií zemských a starodávné zvyklosti. O privilegiích těchto praví císař Ferdinand ve článku obnoveného zřízení samého A. XXII: „Ačkoli jsau privilegia s strany neodcizování statků k království českému náležejících do prvnějšího zřízení zemského na větším díle slovo od slova položeny byly; ale poněvadž s strany těchto *tak i jiných privilegií* k věrným a poslušným stavům našim obzvláštně se vyjewiti a resolirowati chtěti ráčíme, protož slovo od slova týchž privilegií tuto doložiti zapotřebí býti jsme neuznali.“

Resolucí pak o privilegiích zemských, na kterou císař Ferdinand tímto způsobem stawy odkázal, vyšla již 29. května 1627, tedy dewatenáctý den po vydání obnoveného zřízení zemského, a to sice stvrzením týchž privilegií s jistým obmezením, totiž celkem potud, pokud se s ustanoveními obnoveného zřízení zemského nepotýkala. Císař Ferdinand praví v této stvrzovací listině, že, jakož jest se království české času nedávno pominulého proti němu in forma universitatis mocně zprotiwilo, slušně by všecca témuž království náležející privilegia, pokudž a jak daleko se na stawy království českého obecně aneb universitatem jejich wztaňují, zrušiti a wyzdwihnauti mohl; ale wzhledem na stálaw věrnost některých obywatelůw dotčeného království, kteří raději swau vlast opustili, nežli by se proti němu byli postavili, též také že již na větším díle království české k wíře swaté samospasitelné katolické přistau-pilo, ano i mnozí z věrných radd a ze služebníkůw jeho se w něm usadili, za těmi příčinami že se na tom ustanowil, aby swrchupsané království jeho české zase w jisté stawy, jakž obnovené zřízení zemské šířeji w sobě obsahuje, wyzdwiženo býti a všech a všelijakých obdarowańí, swobod a majestátů, jenž by proti témuž obnovenému zřízení zemskému nečelily, bez překážky užíwati mohlo. Wymínuje z toho jmenowitě majestáty císaře Rudolfa II. o náboženství a o upuštění od všelijakých pokut ztracení statků, jakožto prý od stawů pod obojí wynucené. S tau pak wýminkau a wyhražením, praví dále, „wšecca a všelijaká od slawných předkůw našich stawům téhož království českého společně jako i jednomu každému stawu rozdílně propůjčená privilegia, práwa a swobody, kteréž by, jak swrchu dotknuto, proti témuž nowému zřízení zemskému nečelily a že jsme o nich jiné nařízení neučinili, schwalujem, obnowujem a potvrzujem, přiříkajíce za nás i za dědice naše, budaucí krále české,

že všecy čtyry stawy a celau obec téhož králowství našeho při jejich práwích, sprawedlnostech a dotčeném od nás obnoweném zřízení zemském ochraňowati a zachowati chceme“. Wytýká přitom ještě zvláště privilegium dané stawu panskému roku 1502 od krále Wladislawa, práwo stawů o powolování berní, zachování králowství w jednotě církwe Římské katolické a péči o dobré nařízení s strany mince.

Tímto stwrzením privilegií zawázal císař Ferdinand II, jak widěti, sebe i své budauci k zachowávání a hájení starého práwa a řádu země české, pokud od něho výslowné nebyly proměněny, a rovněž k zachowávání obnoweného zřízení samého co základního nezměnitelného zákona, pokud se týkalo veřejného, ne saukromého práwa. W témž smyslu zněla přísaha králowská obnoweným zřízením zemským nařízená, ježto se jí každý nastupující král před pomazáním a korunováním zawazowal, že chce „nad katolickým náboženstwím pewně ruku držeti, jednomu každému sprawedlnosti udělowati a stawy při jich od (titul) N. N. potvrzených a dobře nabytých privilegiích zachowati, od králowství tohoto českého nic neodcizowati, ale raději podlé možnosti své rozšiřowati a je rozmnožowati, i všeccko to, což k dobrému a poctiwému téhož králowství jest, činiti.“

Od stawů českých stalo se přistaupení k nowým základům státního práwa českého, tímto způsobem pro budoucnost ustanoveným, když na prwním sněmě hned potom držaném, kterýž swolán byl k 15. Listopadu roku 1627, císaři poděkowání učinili, že privilegia a swobody jejich potwrdil, a stwrzení toto do snešení sněmowního wepsati dali.

Takovým způsobem tedy po krátkém trvání mimořádného stawu věcí, jenž nastal po bitvě Bělohorské, obnowena jest zase nepřetržitost práwa veřejného w Čechách, tak že, jakkoli podstatně změnéné, potom jako předtím zakládalo se na obapolném swolení krále a stawů českých a práwně nemohlo býti zrušeno ani přejinačeno, leč rovněž obapolným jich swolením.

Illedíce k tomu, že se státní práwo české od času císaře Ferdinanda II. nezakládalo pauze na obnoweném zřízení zemském, nýbrž že všeccko, co předtím bylo za práwo, podrželo práwní platnost i napotom, pokud nebylo obnoweným zřízením zemským zrušeno nebo změněno, obdržíme asi následující hlavní rysy zřízení státního w Čechách od onoho času.

1. Království české bylo samostatným celkem státním, spojeným s ostatními částmi panství domu rakauského jen společným panovníkem; z čehož toliko plynula newyhnutelně jednota politiky zahraničné s druhými částmi mocnářství a wedlé toho *možnost* zachowávání w jisté míře *stejných zásad a způsobů* we správě wnitřní. Společného *zákonodárství*, společné *správy* prostředkem nějakých *nejvyšších úřadů* postavených nade všemi zeměmi nebylo. Společnému panovníkowi toliko nemohlo býti bráněno, aby bral *radu* o záležitosti všechněch zemí se týkající s jakýmkoli osobami, prwé než nastoupil na vlastní *jednání* o nich, kteréžto samo se nemohlo díti jinak, než se sněmy a prostředkem nejvyšších úředníků jedné každé země obzvlášť. Ku předběžným poradám takovým stávaly hlavně tři sbory při dvoře císařském, zřízené již od krále Ferdinanda I, totiž tak zwaná tajná radda, dworská wojská radda a dworská komora, weskrz toliko sbory poradné, kterým nejvyšší úřady království českého dokonce nebyly podřízeny, přijímající rozkazy vždy jen od krále samého. — Dle smluw, kterými byl někdy Ferdinand I přijat za krále českého, měli panovníci rakauští míti obyčejné sídlo své w Praze. Obnoweným zřízením Ferdinanda II ani stwrzením privilegií od něho nebyl záwazek tento zrušen.

2. Swazek mezi královstvím českým a druhými zeměmi a lény náležejícími ku koruně české zůstal nezměněn. Král český, co takový, byl spolu pánem jejich; nesměl však jak od království tak od zemí těchto ničeho odcizowati bez swolení stawů českých. Rozkazy a listy královské vycházely do nich z dworské kanceláře české, jejížto obor činnosti na tyto země se wztahující ještě rozšířen jest od císaře Ferdinanda II nowě zavedenými revisími we věcech sandních, ježto i od sandů těchto zemí, tak jako z království samého, šla revisí ku králi prostředkem kanceláře české dworské. Podobně wztahowala se moc královského sandu nad appellacími na hradě Pražském, Ferdinandem I zřízeného, na města královská netoliko w Čechách, nýbrž i we druhých zemích koruny české. ۞

3. Moc panownická byla od starodáwna w jistém oboru neobmezená, w jiném zase obmezena sněmy. Ku koruně náležely rozsáhlé zemské statky, léna, cla, stříbrné a jiné doly, odúmrti, zvláštní důchody z královských měst, ze Židů a jiné rozličné. S důchody těmito mohl král naložiti podlé potřeby zcela dle svého wlastního uznání neb zalíbení. Pokud prostředky z nich stačily, mohl z nich jmenowitě wydržowati wojskau moc k službám svým, aniž k tomu

potrzebowal swolení sněmowního, a wojsenská tato moc owšem také se sprawowala jen jeho nařizeními a rozkazy. Král wydával také od starodáwna sám zákony a nařizení we věcech, které vyplýwaly ze spráwy těchto jeho důchodů. Zákonům takowým podléhala jmenowitě i města kráľowská, jakožto prwotně na korunních statcích založená a tudy ku komoře kráľowské náležející, ač owšem w mezích privilegií kráľowských, kterými byla jim propuštěna samospráva wíce nebo méně rozsáhlá. Tento obor neobmezené moci panowníkowy byl welice rozšířen obnoweným zřízením zemským, ježto jím moc zákonodárná celkem byla vyhražena králi, i pokud se wztahowala na jiné věci než na vlastní příslušenstwo komory. Zwlastě bylo tím na krále potaženo celé zákonodárství právní, w kterém předtím, pokud se wztahowalo vlastně na zem, to jest na stawy panský a zemanský, ne na města, žádná proměna nemohla býti nařizena, leč se swolením wyšších dwau stawů na sněmě.¹⁾

4. Pokud vlastní důchody komory kráľowské k zaprawení potřeb weřejných nestačily, musil král na sněmích žádati pomoci mimořádných prostředkem berní neb daní. Starodáwné toto práwo sněmů českých uznáno jest obnoweným zřízením Ferdinandowým wyslowně a w celé předešlé rozsáhlosti článkem A. V, jenž takto zní: „Co se však wselijkých berní a sbírek dotýče, na tom jsme

¹⁾ Na oboru neobmezené moci panowníkowy spočíwala podstata swazků, spojujících země koruny české s druhými částmi mocnářství rakauského w jeden celek. Neb týmž způsobem jako w Čechách wládl panowník také w Uhřích a w jiných zemích swých welkým nadáním koruny samostatně a nařizowal we věcech s tím sawisících bez obmezení od sněmů. Ačkoliw tedy spojení korun české a uherské i starších zemí domu Habsburského záleželo jen na osobě panowníka, však w tom mělo základ welmi realný, že společný panowník wládl we všech zemích znamenitau moci dle své vlastní wůle, a potud tato moc byla we všech zemích w jedněch rukau a slaužila jedněm účelům. Pauze personalná unie, na kterou se odwołáwají Uhři za našeho času, přestala býti dostatečným spojidlem teprw, když Uhři roku 1848 wymohli powěstné zákony, kterými se rozdíl mezi obory neobmezené a obmezené panownické moci w zemích koruny uherské zrušil zřízením odpovědného ministerstwa a potažením celé finanční spráwy pod swolowací moc sněmů. Wymožením těchto zákonů stala se těžká křiwdá druhým zemím mocnářství; nebo jen pokud panowník jejich měl nějakau samostatnau moc w Uhřích, šel jim prospěch ze spojení s tímto kráľowstwím, žeť s ním společně byly mocnau říší a mohly snázce odpírati cizím mocným nepřátelům. Jen w ubezpečení prospěchem tímto mohly se spokojowati po tři staletí, že se korunních důchodů jejich i k tomu také welkých ustawěných sněmowních swolení užíwalo ku potřebám s Uhry společným, ano po nejdelší čas k wytržení

se jak sami od sebe tak i na místě budaucích našich, králů a dědiců téhož království, milostiwě ustanowiti ráčili, že těch toliko při samých sněmích a to jináče nic nežli proti obyčejným reversům od stawůw žádati a wyhledáwati chtěti ráčíme, o tom žádné pochybnosti nemájlce, nežli že wěrní stawowé naši jak naše tak i milé vlasti swé nastalé potřeby každého času wěrně a upřínně k mysli a srdci připustí. Toho však nijakž přehlídati a k tomu nyní neb napotom přijíti dáti chtěti neráčíme, aby takowé berně a daně od nás žádané nám skrz některé *neslušné* výminky, kteréž by se proti naší královske mocnosti, wywýšenosti a důstojenství wztahowati mohly, *jako skrz wyhledávání nových privilegií a swobod anebo k těm podobných věcí*, jenž by w proposici naší obsažené nebyly, jakž se to až posawad dále, od stawůw obmezowane a zastawowane býti měly.“ Kratčeji a však ještě určitěji a rázněji přiříká se stawům práwo powolování berní we stwrzení privilegií od Ferdinanda II, kdež praví: „Nechceme také žádné berně a daně od poslušných stawůw našich jinačeji nežli na sněmích podlé artikule w témž zřízení zemském pod literau A 5. položeného žádati, *a mimo to, coby tak kdy stawowé swolowali, na ně, žádných daní a berní neukládati.*“

5. Poněwadž se berněmi mělo jen dosazowati, co se z důchodů komorních na potřeby obecné nedostávalo, záleželo stawům

Uher z moci Turků, již by nikterak samy o sobě byly odolati nemohly. Jak medle panownikowi w Uhřích měla býti odňata swobodná disposici se starými jeho důchody a práwy, byly druhé země wydány na milost sněmu uherského, zdali by chtěl nebo nechtěl přispíwati čím ke společným potřebám mocnářství. Ze stanowistě tohoto sluší powážiti také argumentaci Uhrů o státním dluhu rakauském a powinnosti jejich ku přispíwání na něj. Dluh ten byl učiněn na společné potřeby celého mocnářství, hlavně totiž na potřeby wojenské. Ale sněm uherský prý nikdy nedal swolení swého k těmto dluhům, a proto prý Uhři nemají žádné právní powinnosti, na ně platiti. Tak by mohly také mluwiti země koruny české; nebo i jejich sněmy nikdy nebyly tázány o swolení k půjčkám oněm, měwše neméně jak sněm uherský práwo ku powolování berní. K půjčkám státním nebylo však ani w Čechách ani w Uhřích potřeba žádati swolení sněmowního. Dluhy dělal zde i onde král na korunni čili komorní důchody swé; jestliže důchody tyto nestačily k zaplacení dluhů, musil král jak w Uhřích tak w Čechách žádati na sněmích mimořádné pomoci k tomu. Korunni však důchody uherské byly státním dluhem rakauským tak dobře zawaděny jako korunni důchody jiných zemí, a druhé země rakauské nebyly povinny nechati sobě líbiti, aby důchody tyto byly ze společného tohoto záwazku wyúaty jednostranným usnešením mezi králem a sněmem uherským,

na tom, aby se s důchody oněmi královými dobře hospodařilo. Z té příčiny vymohli sobě privilegia od krále Wladislawa II, dle něhož nesmělo ze statků korunních w Čechách nic býti odcizeno bez svolení sněmowního. Na toto privilegium wztahuje se zmínka w obnoveném zřízení zemském we článku, jímž sobě král Ferdinand konečnanu resolucí o privilegiích zemských wůbec wyhradil. Privilegium toto nebylo sice, jak se tam prawí, do zřízení zemského od slova k slovu wloženo, ale podrželo swau platnost, ježto Ferdinand II privilegia wůbec stwrdil a o tomto neučinil žádné výslovné výminky.

6. Dle starého řádu nesměl král také bez svolení sněmowního rozkázati veřejné hotowosti vojenské, leč jednalo-li se o obranu země. I toto oprávnění sněmů zůstalo w podstatě své obnoveným zřízením zemským nedotčeno. Článek A 11. totiž, jednající „o powinnosti obywatelů králowstwí we věcech wálky se dotýkajících“ mluví jen o potřebách obrany proti wenkowským neb domácím nepřátelům královým, nikoli o výbojných wálečných předsewzetích, a wyslowuje za powinnost obywatelů, kdyby „za tau přlčínau“ z poručení králowa wzhluru býti měli a k tomu powoláni byli, tehdy pod ztracením cti, hrdla a statku, též pod uwarowáním pokuty aurážky nejvyššího důstojenstwí a mocnosti naší tak se poslušně zachowati a wzhluru býti a w ty jim jmenowané časy a místa buď každý osobně se postawiti anebo pokudžby jeden nebo víceji z nich ze slušných a hodných přlčín osobně postawiti se nemohli, jiné hodné osoby se wší mocí swau nepochybně wyprawiti má a mají.“

7. Ačkoliw moc zákonodárná obnoveným zřízením zemským byla wůbec králi vyhrazena, nicméně zůstalo i stawům jisté účastenstwí w ní dle declaratoria císaře Ferdinanda III, že totiž předně směli na sněmích jednati o věcech obecného dobrého se týkajících bez ujmy „králowské osoby, wyvýšenosti, důstojenstwí a regalíí“ a činiti uzawření, kteráž schwálením od krále docházela plné platnosti zákonů; zadruhé pak byly věci, o kterých se nedaly zákony wydati leč s uložením peněžitých neb jiných břemen na stawy neboli obywatele, což pak již bylo by býwalo uložením berně bez svolení sněmowního, pročť král w případnostech takových musil zákony samy předkládati stawům k svolení; konečně zatřetí tím samým zákony týkající se bernictwí, totiž spůsobu wybírání a rozwržení berní, skládání katastrů atd. nemohly jinak platně vycházeti leč z usnešení mezi králem a stawy na sněmích.

8. W čele spráwy zemské a moci výkonné stáli nejvyšší úřed-

níci zemští, jichžto dosazování náleželo králi. Musili to však býti osoby stawu panského neb rytířského w zemi usedlé, to jest mající swobodné statky zemské, a tedy osoby, jimž náleželo místo na sněmě zemském. Zvláštním privilegiem krále Wladislawa, které císař Ferdinand II s malau proměnou stwrdil obnoweným zřízením zemským, bylo ustanoweno rozdělení úřadů těchto mezi ony dwa stawy, tak že jedni náleželi výhradně pánům, druzí výhradně rytířům. Rowněž skládali se saudové nad osobami stawowskými a jinými držiteli swobodných statků zemských, totiž saud zemský, saud komorní, saud dworský a saud purkrabí Pražského, dle zřízení zemského weskrze z přisedících stawu panského a rytířského, každý w určitém počtu. Na welikém saudě zemském předsedal buď král sám buď na jeho místě nejvyšší purkrabí Pražský, wedlé něhož měli na něm místa a powinnosti určité nejvyšší sudí, nejvyšší komorník a nejvyšší písař zemský. Saudu komornímu předsedal nejvyšší hofmistr, saudu dworskému čili manskému sudí dworský.

9. Nejvyšší úředníci zemští wykonávali zákony a rozkazy panowníkowy jak we věcech náležejících do oboru neobmezené moci jeho, tak také w takových, které se wyřizowaly dle usnešení mezi králem a sněmem. Stawům bylo však od starodáwna pozůstaweno, wymíniti sobě wykonání některých uzawření swých také swými vlastními ústroji, kommissími zwolenými ze swého prostředka a přidányi k nim pomocnými úředníky, w čemž se jim také obnoweným zřízením zemským nebránilo. Zvláště dalo se wybírání swolených daní skrze úřad nejvyšších berníků zemských, wolených z prostředka stawů od sněmu do sněmu.

10. K usnadnění spráwy veřejné dělila se země na kraje s předstawenými heitmany krajskými. Jim příslušela na předním místě péče o veřejnou bezpečnost w kraji, tudy stíhání zločinců a dostawování jich k saudům; wedlé toho měli však rozsáhlau působnost we všech rozličných odvětích spráwy, zvláště také při rozwrhování a wybírání swolených berní. Dle rozdílných powinností swých byli podřízeni jednak královským nejvyšším úředníkům zemským, jednak sněmům a jejich zřízencům, jakož zejména nejvyšším berníkům zemským. I oni byli dosazováni od krále, musili však jako nejvyšší úředníci býti osoby stawu panského neb rytířského, a to we swém kraji usedlé. W každém kraji byli dwa heitmané, jeden pán a jeden rytíř. Dle obnoweného zřízení zemského byl každý powinen ten úřad na sebe přijíti i aspoň rok při něm setrwati.

11. Nižších auřadů zeměpanských nebylo. Soudní a správní moc nad poddaným lidem sedlským vykonávaly wrchnosti; královská města spravovala se swými purkmistry a konšely pod dohledem královského podkomořího a královských heitmanů a rychtářů nad jednotlivými městy.

II.

Powolování berní.*a) Za Ferdinanda II a III.*

Jest hlavním úkolem tohoto pojednání, ukázati, jak a pokud to, co dle tohoto výkladu bylo právem země, také ve skutečné platnosti se zachovalo w době od císaře Ferdinanda II až do panování Marie Terezie.

Přikročíme nejprve ku právu powolování berní, jakožto nejdůležitějšímu z práv, ježto byla císařem Ferdinandem II stawům nowě zaručena.

W tomto ohledu jest zvláště důležité pozorowati, jak stawové čeští práwa toho užíwali hned za prwních dwau panovníků té doby, Ferdinanda II totiž, od něhož bylo obnowené zřízení zemské a nowé stwření privilegií vydáno, a Ferdinanda III, který za prwního sněmu dle nowého řádu držaného hned w roce 1627 byl za žiwobytí otce korunován a prwní tudy přísahal na zachování privilegií zemských w nowé jich způsobě. Neb zajisté ze způsobu, jak se právo powolování berní hned w prwním tomto čase vykonávalo, nejlépe souditi se může, jak se jemu rozumělo w nových základních zákonech samých.

Porownáním této doby s dobau, která bezprostředně předcházela powstání stawowské roku 1618, nabude se snadno přesvědčení, že se w právu sněmů českých w tomto ohledu i we vykonávání jeho nestala žádná podstatná proměna.

Nejobyčejnější ze způsobů daní, kterých powolowali stawové čeští w posledním čase před bitwau Bělohorskau, byla berně z usedlostí čili berně vlastně a prostě tak řečená. Tato se ukládala jednostejnau měrau na wšecky poddané usedlé s rozdílem mezi celau usedlostí sedlskau a částečnau usedlostí chalupníků, zahradníků atd. tak totiž, že usedlosti částečné platily jen poměrnau část toho, co bylo uloženo na jednoho usedlého. Přitom ustanowilo se

pokaždé sněmowním usnešením, zdali měl daň platiti poddaný sám celau, čili část poddaný, část wrchnost z vlastního měšce, k. p. polowici poddaný, polowici wrchnost. Dle toho, jak mnoho kdy wyměřeno bylo na poddanau usedlost, ukládala se pokaždé zároveň také berně na každého usedlého sauseda we městech královských, na každého faráře, na každého kupce čili obchodníka, každého swobodníka, náprawníka, dědinníka a swobodného rychtáře, každého owčáka a owčáckého pacholka, konečně na Židy. Co se kupců týče, dokládalo se obyčejně, aby bohatší chudším nápomocni byli, to jest aby daň na jednoho ustanowená byla průměrem, skutečně však platil bohatší více, méně bohatý méně. Na Židy se ukládala berně buď na wšecy jednau summau nebo wyměřením, co měl platiti jeden, s rozdílem dle stáří přes dwadcet let nebo mezi desíti a dwadcetí léty²⁾.

Wedlé berně z usedlostí užíwalo se nejčastěji berně domowní a posudného. Berně domowní wybírala se w určité míře, brzy wětší brzy menší, z jednohokaždého domu čili obydlí, we městech i we wsech, při čemž se na rozdíl mezi sedlákem a chalupníkem nehledělo, však we městech byla wyšší, na wenkowě nižší. Zhusta přejímali také města podíl swůj na sebe w jedné summě, a rozwržení bylo jim samým zůstaweno. Posudné powolowalo se z každého sudu piwa wařeného a na prodej wystaweného, buď we městech buď na panstwach; kteréžto posudné od sněmů powolowané musí se rozeznáwati od posudného stálého po bílém groši z každého sudu piwa, ku kterému byla města královská zawázána králem Ferdinandem I w pokutu za wzpauru roku 1547; což tedy nebyla daň od sněmů powolowaná, nýbrž důchod komorní.

Jiné spůsoby daní, kterých se méně často užíwalo, byly sbírky z hlav, dle rozdílných stawů a powolání roztrříděných, sbírky z peněz uložených na aurok, z komínů, ze mlýnů, konečně z rozmanitých předmětů potravních a wšelijakého zboží, jakož z wína a jiných nápojů, z ryb, z masa čili dobytka, z wlny a t. p. Některé z těchto předmětů podléhaly w Praze a w jiných královských městech tak zwa-

²⁾ Roku 1654 powolili Židům snížení quoty do té doby obyčejné, a ustanowili za prawidlo, aby platili pokaždé $\frac{1}{45}$ berně na celau zem uložené, z čehož $\frac{2}{3}$ připadaly na Židy Pražské a $\frac{1}{3}$ na wenkowské čili krajské. Poněwadž se však později Židé rozmnožili přistěhowním některých z Widně, když odtamtud byli wypowěděni, uloženo jest na ně napotom každoročně krom pětáctyřdcátého dílu ještě o 12000 zl. více.

nému ungeltu, to jest dani stálé, která se vybírala w míře od starodáwna ustanowené pro komoru kráľowskau. Ale ungelt tento wztahowal se práwě jen na města, a měl we starodáwné zwyklosti zákonné meze swé. Na zem w celosti nenáleželo králi ukládati jeho ani pod tím ani pod žádným jiným jménem.

Z přehledu tohoto jest widěti, že jak přímé tak i nepřímé daně, krom těch, které náležely k důchodům komory, před bitwau Bělohorskau záwisely na swolení sněmowním. Obnoweným zřízením zemským nic se w tom nezměnilo. Císař Ferdinand, zaručiw stawům nowé práwo powołování všelijakých berní a daní, žádného druhu jich z toho newyměnil; a dle toho nacházíme také w artikulích sněmů od roku 1627 za celého panování jeho i císaře Ferdinanda III, že všeliké swrchu uwedené spůsoby daní, kterých se předtím užíwalo, i jiné jakékoli wždy jen se swolením sněmu se rozpisowaly.

Obyčejně záleželo swolení sněmowní i w tomto čase w berni rozwržené dle usedlostí, tak sice, že wůbec nebylo roku, we kterém by některá část potřeb weřejných nebyla opatřena uložením berně tohoto spůsobu. Krom peněžitých platů ukládala se na usedlosti také někdy daň w obilí ano i w mase ku potřebám wojska w čas zůřící tehdaž wálky třidcetileté; tak zejména w létech 1634, 1636 až 1639, 1641 až 1645. Čím wětší byly swízele wálky, tím wětší část této berně, buď w penězích buď w obilí přijímaly wrchnosti na sebe. Nejobyčejněji bylo po čas wálky, že se na wrchnost uložila polowice a na poddaného též polowice z každé usedlosti, někdy také na wrchnost $\frac{3}{5}$ ano i $\frac{2}{3}$. Krom toho ustanowowalo se obyčejně, aby wrchnosti poddaného, kterýby nemohl platiti, prozatím založily; welmi pak zhusta musily wrchnosti za mnohé poddané platiti i bez náhrady, chtělyli zabrániti, aby jim poddaní we zlých těch časích neutekli od statků. Daň domowní byla swolena w létech 1628, 1629, 1630, 1636, 1637, 1638, potom teprw zase roku 1650; posudné z piwa r. 1629 (po 4 malých groších), 1630 (po 3 gr. bílých), 1636 (po 14 kreycařích), 1637 (po 14 kr.) pokaždé na rok, roku 1638 (po 6 gr. bílých), 1640 (po 24 kr.) pokaždé na dvě léta, r. 1642 (po 24 kr.) opět na rok; w létech 1643 a 1644 (po 1 zl. 10 kr. z ječného, po 1 zl. z pšeničného) pokaždé na rok; roku 1646 z prwu toliko na půl léta, po wyjití jeho však na tři léta (po 1 zl.), roku 1649 (po 45 kr.) opět na rok, též roku 1651 (po 1 zl.); wedlc toho také z wína a z medu picího i páleného od roku 1640 we všech létech práwě jmenowaných. Roku 1638, potom

opět r. 1642 a 1644 byla uložena sbírka z peněz na aurocích, a sic prvně po 4 zl., podruhé a potřetí po 6 zl. z 1000 zlatých jistiny.

Jen jednau za celého panování Ferdinanda II a III, roku 1645 po nešťastné bitvě u Jankowa, byla sněmem svolena daň s hlav dle rozličných stawů a zaměstnání. Roztřídění obywatelstwa k tomu cíli bylo welice obsáhlé. Od nejvyššího k nejnižšímu, každému byla část jistá uložena. Na předním místě ukládá se w něm na kníže wládaře, buď duchowního buď swětského stawu, 666 zl. 40 kr., na praelaty, dle rozdílu mezi bohatšími a chudšími, též na každé duchovní nadání, klášter neb kollej, dle dwau tříd 133 zl. 20 kr. neb 80 zl., na každého skutečného kanowníka 13 zl. 40 kr., na arcijahna 33 zl. 20 kr. Hrabě neb pán mající 10,000 kop statku neb peněz na aurocích měl platiti 200 zl., chudší 120 zl., každá rytířská osoba dle téhož rozdílu 133 zl. 20 kr. neb 73 zl. 20 kr. Uwodí se dále císařští skuteční raddowé; zemští sekretáři; knížecí raddowé neb kancléři; císařští komorníci, kontrolorowé, sumulíři, futrmistři, wagenmistři a podobní dworští officirowé; doktoři jakéhokoli umění; agenti; šlechtické osoby statku nemající (20 zl.); zemští taxatorowé, deklamatorowé, registratorowé, koncipisté a expeditoři; advokáti; císařští kancellisté a ingrossatoři; sollicitatoři; dále děkanowé a faráři we dwau třídách dle důchodů (po 12 zl. 40 kr. a po 6 zl.). Osoby stawu městského dělí se předně na dvě třídy dle měst wětších, w počtu 22, a menších, též 22, dále pak w každém městě předně měšťané mající domy na tři třídy: 1. přednější a možnější (we wětších městech 26 zl. 40 kr., w menších 13 zl. 20 kr.), 2. prostřední a 3. zadnější a potřebné (13 zl. 20 kr. 6 zl. 40 kr.), měšťané pak neb řemeslníci domů nemající na dvě třídy, přednější a zadnější. Obzvláště však cení se dále: každý kupec přední (200 zl.), kupec cizí, který obchod swůj wen ze země wede (66 zl. 40 kr.) a kupec dworský (100 zl.); apatykář; řemeslník swobodu dworskau mající; pošty fedrowník; šifmistr; mlynář; obecní kramář, který w kráľowských městech s owocem, omastkem a jinými podobnými věcmi obchod wede, byť i měšťanem nebyl; podobně každý obecní kuchař; řemeslnický towaryš (1 zl. neb 30 kr.); kopecký služebník; nádenník, nosič, posel a těm podobný dělník (2 zl. neb 1 zl.); školní mistr neb školní mistrowá w kráľowských městech (4 zl.); kantor, kostelník neb sakristian a zvoník w kráľowských městech (2 zl. 40 kr.); muzikant (6 zl. 40 kr.); forman we swětě pracující

(6 zl. 40 kr.); plawec (4 zl.); šenkýř i krčmář; koníř, šrotýř neb karník. Na každého swobodníka, swobodného rychtáře, dědinníka, náprawníka a jiného robotného mana Křiwoklátského a Karlšteinského ukládá se 20 zl. 40 kr. Přechází se dále na panské swobodné officíry a služebníky buď při pánech samých neb na statcích jejich při hospodářství, jedenkaždý z nich aby platil polowici takové osobní kontribucí, která by naň, kdyby neslaužil, podlé stawu jeho přišla w třídě chudších neboli potřebnějších, totiž hrabě, pán neb swobodný pán 60 zl., rytířská osoba 36 zl. 40 kr., městského stawu z větších měst 6 zl. 40 kr. z menších 3 zl. 20 kr. O osobách ženského pohlaví ustanoweno za pravidlo, aby manželka platila šestý díl toho, co přijde na muže, wdowa polowici toho co wdaná, pauna o sobě žijící po smrti rodičů a statkem vládnoucí polowici toho, coby platila osoba mužského pohlaví. O lidech poddaných konečně, aby každý poddaný usedlý, nezcela zkažený, platil 3 zl., však aby bohatší chudšímu byl nápomocen, chudé pak poddané aby wrechnost založila; neméně i každý mistr owčák 3 zl. a pacholek owčácký 45 kr.]

Roku 1644 swolili stawové z každého domu, w němž krám anebo sklep obchodnický se nachází, třetí díl nájmu, který se z takového krámu neb sklepu ročně dává, též od každého nájemníka w královských městech třetí díl toho, co ročního nájmu odwozuje; dále určité daně od každého řemeslníka, obzvláště zásobnějšího, w Praze i w jiných městech z každého towaryše jeho, ze všech mlýnů z každého mlýnského kola (w Praze 6 zl., w jiných městech 4 zl., jinde 3 zl.), z každé pánwe piwowárské, z každého rybníka, z každé pece, w kteréž se cihly neb wápno pálí, z každého železného hamru, z každé sklenné huti, z každé kuchyně obecní, z každého lomu kamene, z každé papírny.

Roku 1646 swoleny jsau zároveň se sbírkau nápojnu z piwa i z wína na tři léta daně z každé libry howězího, telecího, skopového, owčího, wepřového neb swinského masa, které by bylo bito a spotřebowáno, po 1 kr., ze všelijakého obilí 40. mandel neb určitá náhrada w zrně; z nasazených rybníků z jednékaždé kopy násady kaprowé 10 kr., z každého kamene wlny, která se prodá, 20 kr., z každého centnýře másla, které se prodá, 1 zl., z každého centnýře sýra 35 kr., z každého sáhu dříví, které se prodá, 5 kr., z každého páru bot na kramflecích 20 kr., sprostých pak bez kramfleků 5 kr., z každého páru střewců na kramflecích 6 kr., sprostých 4 kr., z každého páru pantoflí 4 kr.

Při požadování berní na sněmích byla zvyklost, že král vyložil sněmu staw věci politických, zvláště zahraničných, a vyplývající z toho potřeby své a dle nich vznášel na stawy žádost o pomoc jejich buď docela všeobecně buď také s pojmenováním toho neb onoho druhu berně, jehož si přál; stawové pak sami ustanovovali, jakých druhů berní mělo se užiti, se zřením ke zvláštnímu přání královu, byloli jaké vysloweno, a usnesli se o výšku dávky vyměřením, kolik se mělo platiti z jedné usedlosti neb z jiného předmětu dle powahy daně. Přitom se dalo wypočítati přibližiwě, nikdy však docela určitě, kolik celé swolení wynese. Nowé bylo, když císař Ferdinand II na prvním sněmě držaném po obnovení zřízení zemského, roku 1627, žádal na stawích swolení berně w určité summě, totiž 800,000 zlatých čili 200,000 zl. za každé čtvrtletí nastávajícího roku 1628. Pohnůtka k tomu byla, že následkem welkých pohrom, které utrpěla země w předešlých létech, následkem welkého obecného schudnutí ztracen byl posawadní klíč, dle něhož bylo lze wypočítati výnos berně, netoliko při jiných daních, ale i při obyčejné berni z usedlostí, poněwadž welký počet statků sedlských byl od poddaných opuštěn, když byli naskrze zkaženi lidem wojenským, jehož řádění byla země wystawena ta léta téměř beze wší ochrany. Stawové však se na ten čas nepodwolili této nowotě, při které se rozumělo, že když by rozwržení jejich žádané summy newyneslo, byli by ji musili doplniti rozwržením nowým; nýbrž bez zawázku k docílení jakékoli určité summy swolili císaři dle posawadní zvyklosti berní po 6 zl. z každého usedlého. Při tom pak způsobu zůstalo se po celý čas třicetileté wálky, jakkoli častěji bylo od císaře na to stěžováno, že se nemohl nikdy spolehnutí na dostatečný výnos sněmowního swolení. Teprw roku 1652 upustili stawové od svého odporu, a powolili císaři Ferdinandowi III určitau summu, totiž 200,000 zl. na ten způsob, že měla odwedena býti we dwau lhůtách, k tomu pak cili uložili na první lhůtu z každého usedlého dvě kopy mišenské čili 2 zl. 20 kr. a ustanowili, kdyžby to w první této lhůtě newyneslo polowice žádané summy, totiž 100,000 zl., aby osoby ze stawů, kolik by jich tu chwíli bylo přítomno w Praze, na sjezdě mimořádném dle toho, co se nedostávalo, učinily nowé rozwržení na lhůtu druhau. Ačkoliw stawové první toto swolení určité summy uzavřeli jen pro tentokrát a po delším předstawování císaři, „žeby to jich milé vlasti nebezpečné a škodliwé anobř také proti jich předkůw příkladům, výstrahám

a předeházením bylo“; předce potom i w ostatních létech panování císaře Ferdinanda III w powołání berní tímto nowým způsobem pokračowali.

Při každém žádání berně jmenowal král účel, ku kterému jí potřeboval, buď určitě buď jen všeobecně; při čemž rozumělo se, že co k čemu bylo swoleno, nesmělo býti obracováno k ničemu jinému. Podobně jmenowaly se w snešení sněmowním také účely, ku kterým stawové swolowali berně ze své vlastní iniciativy.

Hlavní rubriky, pod kterými se zawíralo skoro všecko, k čemu sněmové swolowali daně, byly: 1. potřeby vojenské, 2. potřeby dworu císařského, 3. potřeby zemské.

Z potřeb vojenských wytykají se však obzvláště a rozdílně: pomoci swolované na zachování pomezních pevností uherských proti Turkům t. j. hlavně na vyplácení tamějších posádek (w létech 1628, 1629, 1630, 1636, 1637, 1638, 1650), na opravení pevnosti Kladska (1628, 1629, 1630), na opewnění Prahy a Cheba od roku 1641 skoro každoročně. K vydáním na dwůr císařský sluší počítati dary neb pomoci, které se dle starodávného obyčeje swolowaly při korunování krále neb králowny, při swatbách členů císařského rodu, na větší cesty panovníků a při jiných podobných příležitostech. Mezi potřeby zemské kladau se platy některých úředníků, jako zejména radd a jiných úředníků při saudě nad appellaciami, úředníků podřízených při kanceláři místodržitelské w Praze, lékařů (čtyř) a bradřů (dwau) zemských a heitmanů krajských; vydání na veřejné stawby, jakož na opravení hradu královského w Praze (1627 až 1630), na stawení a oprowování hlavního chrámu sw. Wíta na hradě Pražském (1627 až 1630), jednau také na stawbu kostela w Staré Boleslawi (1651), mostu w Litoměřicích (1654), opravu domů nejvyššího písaře (1627), nejvyššího purkrabí (1636, 1640), podobně i na opravení spustlých dworů a statků purkrabství Pražského (1627, 1640), zcela do podrobná také jednau 500 zlatých na zdělání železných okenic a dveří při dskách zemských (1636); na uprawení plawby po Labi (1628 až 1630, 1641) a jiné podobné.

Sněm powolowal peníze k těmto účelům dílem jednotlivě, dílem více neb méně hromadně, a určil při každém, z jaké berně mělo vydání naň býti zapraweno, zdali z berně dle uscdlostí, čili z domowní, z nápojného neb z jakékoli sbírky méně obyčejné. Berně z uscdlostí, jakožto nejvíce užíwaná, byla přitom někdy třeba na jednom sněmě několikrát rozvržena dle rozličných účelů, tak

sice, že jedno rozvržení s druhým nesmělo býti mícháno. Celé svolení jednoho sněmu mělo tudy podobu jakéhosi rozpočtu zemského, ač větším dílem jen w nejwšeobecnějších rysech a s výslovným vytknutím jen několika zvláštních předmetů. Budiž zde položen jeden příklad takového celého svolení sněmowního, z roku 1630. Sněm svolil:

1. Berni z usedlostí od každého poddaného o třech lhůtách pokaždé 1 zlatý, tedy za celý rok po 3 zlatých, we městech od každého usedlého w každé lhůtě 2 zl. 40 kr. tedy za celý rok po 8 zlatých, od každého faráře na každau lhůtu 54 kr. od kupce 13 zl. 30 kr. od swobodníka, dědinníka neb swoboduého rychtáře 6 zl., od mistra owčáka 1 zl. 21 kr. od pacholka owčáckého 33 kr., od celého Židowstwa 14000 zl. rovněž o každé lhůtě. Z čehož aby se zaprawilo

a) předewším, co se od obywatelů tohoto králowství dle žádosti císaře a jednání s úředníky zemskými napřed odwedlo čili anticipirowalo na zakaupení obilí pro wojsko, čehož bude na nejwš 40,000 zl. potom

b) co přijde na wojsko w Praze we guarnisoně ležící, dále

c) pro chudší wěřitele komory králowské w Čechách 70,000 zl.

d) na stawbu kostela Pražského 3000 zl.

e) na opravu zámku králowského w Praze, jakož i wodowodu při něm i na zaopatření zbrojnice Pražské 10,000 zl.

f) na uprawení plawby po Labi krom toho, co pozůstává z 20,000 zl. prwé již swolených, ještě 2000 zl. proti náležitému počtu,

g) na uprawení zámku a pewnosti Kladské 5000 zl.

h) na králowskou appellací 7000 zl.

i) na osoby slaužící při kancelári české w Praze a na zemské lékaře a bradříře, co by jim náleželo zadržalých platů. Coby po zaprawení toho všeho zbylo, zůstawuje se k swobodné dispozici císařowě, aby mohl obrátiti na jiné potřeby, zvláště však na dělání hor a na útraty při kommissi tehdaž zaneprázdněné s uprawením hranic králowství.

2. Na opatření a zachowání hraničných pewností a zámek w Uhřích daň domowní, na panstwach od každého poddaného za rok 40 gr. mišenských we dwau lhůtách, od měst w jedné summě 20,000 zl.

3. Na wychowání dworu císařského posudné z piwa po 3 groších bílých se sudu k odwedení we dwau lhůtách.

4. Zvláštní pomoc císaři na zaplacení zadržalých úroků kurfirstowi saskému z peněz jemu zapsaných na dwau markrabstvih horní a dolní Lužici, totiž z každého usedlého poddaného 15 kr. we městech od každého usedlého měšťana 40 kr. od každého faráře 10 kr. od kupců po 2 zl. 1 kr. 3 penězích, od swobodníků, dědinníků a swobodných rychtářů po 50 kr. od každého mistra owčáka 12 kr. od pacholka owčáckého 7 kr. od Židowstwa 3500 zl.

Při swoleních k účelům obzvláště naznačeným bývaly častěji ustanoweny výminky neb výhrady, kterými sobě stawové hleděli pojistiti, aby se peníze skutečně a řádně obrátily k těm účelům. Tak byl k. p. pokaždé, když se swolila domowní daň na zachování pomezních zámků a pevností uherských, zwolen jeden z pánů, který měl s penězi sebranými jeti do Uher a sám z nich vypláceti wojákům a jiným stranám dle poukazů císařských, pokud peníze stačily. Roku 1628, též 1630 byl k tomu zwolen Sezima hrabě z Wrtby, nejvyšší hofmistr království českého, roku 1636 Rudolf hrabě z Waldšteina, w létech 1637 a 1638 Wilém Albrecht Krakowský z Kolowrat, tehdy heitman Nowého města Pražského. Teprw r. 1650 zanechali stawové způsobu vyplácení císaři samému.

Co se týče výšky daní swolowaných za panování císaře Ferdinanda II a III, bylo by mylné, domníwati se, že stawové čeští po bitvě Bělohorské příliš lehce powolowali, co na nich bylo žádáno. Jednalo se přitom vždy hlavně o jejich vlastní měšec a o mohovitost jejich poddaných, na nižto, aby šetřena byla, wysoce záleželo wrchnostem pro pojištění jich vlastních požitků z poddaných. Protož neshledáwáme nikterak, žeby stawové toho času byli býwali wůbec powolnější w uzawírání o berních než předkové jejich za posledních časů před bitwau Bělohorskau. Co do cifry šice nedá se to rok za rokem ukázati w době, pokud se stawové bránili powolowati berně w určité summě; nicméně i w tom čase jest více příkladů, z kterých jest widěti, že stawové nepowolowali všeho, co se na nich žádalo. Tak k. p. naznačil císař na sněmě držaném r. 1631 dne 12. Února potřebu swau za příčinau příběhů wálečných na 30,000 zl. měsíčně, cožby činilo ročně 360,000 zl. Stawové powolili toliko 1 kopu mišenskau čili 1 zl. 10 kr. z každého usedlého na celý rok, což i kdyby tehdáž bylo býwalo 100,000 usedlých, činilo by teprw 116,686 zl. a s přírážkou asi třetiny toho co příspěwku měšťanů, farářů a druhých tříd berni platících, 155,554 zl. Teprw když další běh tehdejšího wálečného tažení proti Gustawowi Adolfowi objewil potřebu wětší,

swolili stawowé na sjezdu dne 19. Kwětna téhož roku nowau berni po 1 zl. 30 kr. s usedlého, což wezmauc za měřítko týž počet usedlých bylo by mohlo činiti 200,000 zl.³⁾ Roku 1637 žádal císař obilí po půl korci žita a po půl korci owsa; stawowé powolili toliko $\frac{1}{4}$ korce čili wěrtel žita a wěrtel owsa, k tomu pak půl čtvrtce a mírku pšenice. Roku 1640 byla wypočtena potřeba na wojsko na 306,368 zlatých; stawowé powolili 4 zlaté z usedlého, což teház,

³⁾ Dle Pawla Stránského (Resp. Bojema. 557.) bylo w Čechách před bitwau Bělohorskau přes 150,000 poddaných usedlostí, měšťanů asi 12,000, farářů platcích berni 1340, swobodných rychtářů 338, mistrů owčáků 1067, pacholků owčáckých 2375. Kdyby tyto počty byly bývaly ty samé roku 1630, byla by činila berně toho roku swolená dle úložek výše w textu za příklad udaných

1. z usedlostí poddaných	450.000 zl.
2. od měšťanů	96.000 zl.
3. od farářů	3.618 zl.
4. od kupců (neznámo)	
5. od swobodných rychtářů	6.084 zl.
6. od swobodníků, dědinníků i. (neznámo)	
7. od mistrů owčáků	4.333 zl.
8. od pacholků owčáckých	3.932 zl.
9. od Židů	42.000 zl.

To činí všecko dohromady 605.967 zl. a z toho tedy všechny ostatní rubriky krom 450,000 zl. z usedlostí, dohromady 155.967 zl., tedy něco víc než $\frac{1}{4}$ celé berně. Poměr tento byl by o něco málo jiný, kdybychom znali počet kupců a swobodníků, dědinníků a náprawníků, ač jestli tyto tři třídy posledně jmenované nejsou již w počtu swobodných rychtářů obsaženy, což se však zrowna nepodobá. Počet usedlostí nebyl však roku 1630 ten samý jako před rokem 1620, nýbrž dle výslovných svědectví sněmowních artikulů již o mnoho menší, klesal pak během další války třicetileté ještě více. Roku 1690, w čase kdež se staw věcí zase již o něco zlepšil, bylo všech usedlostí poddaných toliko 56.695 (dle artikulů sjezdu toho roku), a protož musil při konci 30leté války počet jich býti ještě o něco menší. To se stwrzuje obsahem artikulů sněmowních z roku 1652, na kterém stawowé, chtěje sebrati daně 200.000 kop. miš. tuto summu na dvě lhůty rozdělili a k docelení první polowice, totiž 100.000 zl. uložili na zkušenu dvě kopy miš. na jednu usedlost; měly pak při tom dle mínění stawů jen $\frac{3}{4}$ této summy, tedy 75.000 zl. wypadnauti na wenkowské usedlosti, $\frac{1}{4}$ na města. K docelení těchto 75000 zl. bylo potřeba (počítajíc kopu miš. po 70 a zlatý po 60 kreycařích) 72.142 usedlostí. Summa se však skutečně nesešla, což ač dílem se přičítati musí nepravým udáním w přiznawacích listech, předce ukazuje, že počet usedlostí musil sklesnauti náramně. Známá stará zpráva, že asi s tři millionů obywatelů před bitwau Bělohorskau sklesla lidnatost Čech do konce 30leté války na 800.000, nabývá tím zajisté znamenitého stwrzení. Že počet měšťanů sklesl asi w témž ne-li w horším poměru jak počet usedlých poddaných, nelze pochybowati.

poněwadž usedlostí jistě nebylo o mnoho více než asi 50,000, mohlo činiti jen asi 200,000 a s přírážkau třetiny snad asi 270,000 zl., může však býti že ještě méně. Od času, co se začaly berně powolowati w určité summě, jest za ostatního panování císaře Ferdinanda III pokaždé rozdíl mezi summou, které císař žádal, a kterau stawové swolili. Tak bylo žádáno roku 1651 300,000 zl. swoleno 200,000, roku 1652 žádáno 600,000 zl. swoleno 450,000, roku 1654 žádáno 500,000, swoleno 450,000, roku 1655 žádáno 500.000, swoleno 400,000; roku 1656 summa žádaná w artikulích sněmowních se nejmenuje, swolení bylo však toliko 380,000 zl.

Obyčejná obrana, které užíwali stawové při strhowání na žádostech císařských, bylo stěžování na všeliké bídý země, buď od neurody, suchoty, pádu dobytka, krupobití, powodní a jiných přírodních nehod neb zase ze strastí wálečných a zvláště ze zlého řádění vojsk císařských, we kterémžto ohledu býwala řeč jejich často ostrá a neobalená. Tak předkládali císaři Ferdinandowi II hned na prvním sněmč roku 1627: „že jsau po ta všecka léta od začátku té ohavné rebellie newyprawitedlných těžkostí a bíd s ubohými a na nejvyš schuzenými lidmi poddanými swými od lidu wojenského pocítili, nicméně že jsau také nad možnost a přes možnost jich kontribucí na ně ukládané Jeho Mti. císařské poddané odwozowali, skrze ten lid statkové jich že jsau splundrowáni a na pustinu přiwedeni, lidé poddaní na nejvyšší wyšacování a rozeznání, a stawové, jakožto wrečnost jejich, za ty pozůstalé větším dílem ze swého vlastního měšce uložené kontribucí jsau s welikau obtížností dáwati musili a posawáde dávají.“ Roku 1629 stěžují stawové na nauzi w krajích z neurody, „tak že lidé místo ze žita chléb z owsa pekau,“ přitom zároveň na welké wyssání od wojáků nowě odvedených i skrz tálnaucích. Roku 1630: že jak byli poddaní jejich po mnohá léta od wojska laupeni, také tohoto roku od wojska nowě odvedeného, které králowstwím táhlo, mnoho škody učiněno jest, a kwittancí, na které se na dani sráží, nikdy auplně se neobdržely, tak že kdo na sto škody a autrat měl, sotwa na kopu kwittancí dostal, pročez poddaní powolených kontribucí platiti nestačí a tudy stawové, jakožto wrečnost jejich, chtíli ostatní poddané udržeti a aby swých statků docela pustých a opuštěných newiděli, za ně swolené berně ze swého vlastního měšce platiti musí, ne bez welké obtížnosti a s nejistotau budaucího splacení. Po podobném předložení roku 1634 prawí stawové, že swolují berni, ač tím sobě

a swým ubohým poddaným skoro poslední sausto chleba od huby utrhuji. Na sjezdě téhož roku o něco později držaném uwodí se, že w tyto přetěžké časy weliký počet lidí poddaných se nachází, kteříž do gruntu zahubeni jsau, totiž dwory a obydlí jich zbořeně, spálené a tak spustlé mají, rolí anebo dědin swých málo aneb dokonce nic jsau neosili, pryč bezelstně zběhli aneb zůstávající při gruntu dokonce nic nemají, na kteréž se také nic ukládati ani wrchnost za ně žádných kontribucí dáwati nemůže.

Wedle toho nescházelo však při stawích českých toho času nikterak smyslu pro newyhnutedlné potreby státu aniž také ducha vlasteneckého. Jewí se to právě w čase nejwětších strastí wálky třidcetileté, totiž za posledních let trvání jejího, když Čechy a druhé země koruny české nejhůře byly potírány zbraní šwédskau a nastávalo opravdowé nebezpečenství rozptýlení jich. Zrowna tehdáž stěžování spůsobu naznačeného méně se ozývá a odhodlanost k napnutí posledních sil nastupuje na její místo. O takové horliwosti vlastenecké svědčí k. p. odůwodnění obsažené w artikulích sněmu roku 1645, držaného po bitvě u Jankowa, wztahující se k tehdejšímu uzavření sbírky s hlaw. Stawové připomínají sice těžké daně nedávno předtím již swolené a ještě zcela neodwedené; nieméně prý „poněwadž nyní právě čas, příčina, důležitá potřeba a sama powinnost toho jest, aby všichni wěrní synowé a spoluandowé vlasti s nejmilostiwější wrchností od pána Boha sobě wystawenau, králem a pánem swým, též milowanau vlasti opravdowě se spolčili, wšeckny privatní interesse neboližto vlastní zisky i jiné nepřiležitosti na stranu odložíce, o wšeobecnau defensí, obranu a pomoc pečowati a se starati nápomocni byli,“ proto swrchuřečenau daň swolují.

Kterak ostatně císař Ferdinand III slowy králowskýmí uměl jímati stawy české a sobě jich, když toho potřeba byla, nachylowati k powolnosti, wyswítá ze zpráwy Slawatowy o sněmě roku 1640. Když totiž stawové čeští toho roku zpěchowali se powoliti sbírky nápojné, ježto byla na nich žádána, psal císař Ferdinand nejvyššímu purkrabí, Jaroslawowi Bořitowi z Martinic, jakožto řediteli sněmu, vlastní rukau: „Moji wěrní, poslušní a milí Čechowé ještě nikdá mne neopustili; té milostiwé důwěrnosti jsem, že mně w této věci také satisfakcí dají a žádost mau naplní.“ Psaní pak toto od nejvyššího purkrabí we sněmu přečtené mělo účinek, že se stawové k žádosti králowě nakloniti dali. ⁴⁾

⁴⁾ Viz Paměti Wiléma hraběte Slawaty we wydání Gindelyho str. 14.

Nejopatrněji chovali se stawové w příčině dluhů královských čili dluhů komory české, o kterých císař Ferdinand II hned na sněmě roku 1627 učinil předložení stawům, žádaje dobrého zdání od nich, jakými by prostředky k zaplacení swému přijíti mohly. Dluhy tyto nebyly učiněny od země ani se swolením země na sněmě, nýbrž od komory královské, a protož placení jich nepřipadalo zemi, nýbrž komoře z vlastních důchodů. Stawové wyslowili autrpnost s císařem, že, jak jim bylo přednešeno, swé vlastní dědičné země, knížetství, panství a statky ano i swé klénoty na díle zastawiti a na díle dokonce prodati ráčil, však prostředků pomoci že na ten čas newědí, nepochybujíce o tom, že JMCá. ráčí jich nemožnost tak dobře jako wěrnau upřímnost a wolnost znáti; slibowali toliko, kdyby pán Bůh pokoj stále propůjčiti ráčil, že tehdáž w takowé příčině podlé možnosti císaři ku pomoci přispěti se snažiti budau. Přitom uzavřeli, 1. aby komora královská a věřitelové i rukojmí její měli příročí, jinak moratorium, na rok, 2. aby popis dluhů komorních skaumán byl kommissí sněmowní k tomu zwolenau. Příročí toto bylo potom swolením sněmowním prodlužowáno od roku k roku po wíc než půl druhého století až do panowání císaře Františka II, tak že komora královská nemohla býti pro dluhy ony stíhána exekucí. Práce kommissí směřowala k tomu, aby se prawé dluhy od neprawých odlaučily, a s těmi, kdož prawé dluhy prokáží, aby bylo jednáno o slevení. Kommissí shledala brzy mnoho dluhů neprawých, totiž rozličnými praktikami na komoru uwalených, jiných také něco, které prý nebyly zde w Čechách udělány, nýbrž odjinud na komoru českau wykázány. Ke skoncowání však wěc tím způsobem nepřišla; ještě roku 1638 jednalo se o tom s nedostatečným účinkem. Mezitím, poněwadž bylo mezi věřiteli komory mnoho lidí chudých a potřebných, přimlawali se stawové u císaře hned na sněmě roku 1627, aby takovým chudým věřitelům wykázal aspoň 50,000 zl. k zaplacení z berně toho roku od nich swolené. Roku 1628 wložili nálezem sněmowním 60,000 zl. k témuž účelu do rozpočtu, tak aby tolik vyplaceno bylo věřitelům z berně; tolikéž roku 1629, a 70,000 zl. roku 1630. Když však císař roku 1636 žádal zvláštního swolení, z něhož by se 60,000 zl. vyplátilo chudým věřitelům, odepřeli toho stawové; neb že jim nemožné jest, komorní dluhy na sebe wzíti; a toliko na tom zůstali, jestli co z kontribucí powolené zbude, aby císaři saněmu na wůli zanecháno bylo, na chudé věřitele to obrátiti. Když pak žádost ta roku 1637 byla opětowána,

odpověděli, že litují svých milých přátel, kteří pro nezaplacení dluhů těch welkau bídu snášejí, ale poněwadž na králowstwi rána za ranau přichází a tudy nemožné jest pomoci, aby je JMKá měl za wynluwené, že ani těch 60,000 zl. ani také menší summy powoliti nemohau a protož při uzavření předešlého sněmu toho pozůstawují.

Na sněmě roku 1630 powolili stawowé, jak výše již uvedeno, zvláštní pomoc, které žádal císař na zaplacení úroků kurfirstowi saskému, ale se zamítnutím pojmenování tohoto účelu, toliko, jak prawili, k disposici císařowě a s výslovným ohražením, že swolením tímto nemíní se kurfirstowi saskému ani co do jistiny ani co do úroků w nejmenším zawazowati.

Se swolowáním berní šlo za jedno swolování wojáků čili odvádění rekrut. Byl to vlastně jen zvláštní druh berně a co takový něco zcela rozdílného od powinnosti obywatelů k veřejné hotowosti. Powinnost tato byla sice obnoweným zřízením zemským zachowána, ale poněwadž se posawadní zřízení veřejné hotowosti k nowějším poměrům wojenství nehodilo, málo se jí w potomních časích užíwalo. Za třidcetileté wálky byla veřejná hotowost, pokud swědčí o tom artikule sněmowní, jen dwakrát nařízena, totiž roku 1642, když hrozilo nebezpečenství wpádu do země od Torstensona, prwé ze Slezska, potom ze Sas, opět pak roku 1645. Byl totiž sebrán tak zwaný zemský lid, to jest poddaní ozbrojení w určitém počtu z každého statku, a postawen w nařízených místech k obraně země, wychowání pak jeho wykázáno z berní toho roku swolených. K vlastní wojně užíwalo se již jen najímaných cwičených wojáků. Najímání pak jich bylo wždycky panowníkowi wolné, jen když měl prostředky k jich wychowání. Powolení peněz k tomu jako ke všem jiným potřebám veřejným, pokud důchody komorní nestačily, příslušelo sněmům. Mohl však sněm také najímání rekrut sám wzíti na sebe, a tím způsobem tedy powolowati wojáky místo peněz, tak jako byla někdy k. p. berně obilná místo peněžité. W 16. a na začátku 17. století býwalo obyčejné, že stawowé čeští k wálkám tureckým powolowali jistý počet wojska, které na swůj náklad postawili do pole. Dle toho příkladu žádal císař Ferdinand II na stawích ponejprw roku 1636 1500 mužů pěších, potom roku 1637 opět 1800 pěších a 500 jízdných. Stawowé powolili jízdných toliko 200. Rowněž swoleno roku 1638 postawení čtyř setnin čili 1200 mužů pěších, při čemž wytkli stawowé, aby se rozumělo tím „re-

krutirowání toliko, ne kwartyrowání," to jest ne stálé vychowávání lidu toho, než jen autraty na najmutí a první opatření jeho, s připojením výminek do podrobná: „Předně aby nařízení werbíři žádného z lidí poddaných usedlých, nad to pak služebné čeládky obyvatelůw najímání nemohli. Za druhé jak by jich 100 osob pospolu bylo, aby ihned skrze kommissaře pokojně s řádem wen ze země wywedeni byli. Kteréžto však rekrutyrowání nemá déleji nežli tři měsíce trwati a po wyjití jich buď žeby počet ten 1200 doplněn byl nebo ne, má přestati, a stawowé žádným dalším vychowáváním jim powinnowání býti nemají.“ Roku 1646 žádal císař postawení 1000 mužů s powrchní i poboční zbraní aneb za jednohokaždého z nich 10 říšských tolarů čili 15 zlatých. Stawowé uzavřeli, „aby od měšťanů a poddaných podlé počtu jich nyní effective se nacházejícího, který by dokonce zkažen nebyl, vždycky desátá osoba se počtla, a na místě té každé desáté osoby na penězích 8 zl. odvedeno bylo.“⁵⁾

Poslední léta panování císaře Ferdinanda III, již po skončení války třicetileté, přiwedla ještě jinau zvláštnost do způsobu powolování berní od sněmů českých. Když totiž císař roku 1650 na wychování wojska žádal odvedení čtyrydeátého mandele všelikého obilí a wedlé toho peněžitou pomoc, usnesli se stawowé na místě toho, celé a úplné wychování lidu wálečného na jeden rok přewzítí na sebe bez ujmy a porážky na berních toho roku swolených, při čemž ustanoweno, že polowice porcí na muže i na koně má dáwana býti in natura, polowice w penězích, aneb také celá porcí w penězích a to sice po 7½ kreycařích pro muže a po 6 kr. pro koně na den. Co na to bylo potřeba, musilo se rozwrhnutí na celau zem; k čemuž měli jmenowitě Židé přispíwati 1000 zlatými měsíčně. Rozumělo se přitom vychowávání wojska w králowství českém rozloženého neb také na čas jinde stojícího, jehož počet byl stawům oznámen, pročez nepřijali tím powinnosti bez učitého

⁵⁾ Toto snešení sněmowní dává strašlivé ponětí o tehdejších záhubách války. Císař žádal 1000 mužů neb náhradu po 15 zl. tedy dohromady 15,000 zl. Dejme tomu, že stawowé swolením svým chtěli docíliti celé této summy (ač spíše chtěli swoliti méně), tehdy bylo potřeba 18,750 poddaných a měšťanů, z nichž desátý (tedy dohromady 1875) měl dáti po 8 zl. Stawowé počítali tedy, že bylo tehdaž w zemi jen asi 18,750 poddaných a měšťanů „ne dokonce zkažených“ ze všech oněch 150,000 poddaných usedlých a 12,000 měšťanů, které p očítal Stránský.

wyměření. Výhoda pak pro stawy byla, že se při tomto způsobu převzetí na sebe nic nemohlo obrátiti jinam než k ustanowenému účelu. Z té příčiny zůstalo při nowém tom způsobu po všechna ostatní léta panování Ferdinanda III, tak že pokaždé wedlé swolených daní na jiné potřeby stawové wychování wojska přijímali na sebe.

Tím samým způsobem swolili stawové roku 1652, aby tak zwaná wydání zemská, to jest na platy kancelářských úředníků při místodržitelstvu, heitmanů krajských, lékařů a bradírů zemských a t. p. nebyla dle posawaďního obyčje wpočtena do hlawního peněžitého swolení na potřeby od císaře jmenowané, nýbrž že je stawové též wzali na sebe, to jest učinili na ně zvláštní swolení. I ač se přitom prawilo, že se to swoluje jen na tentokrát, nieméně zůstalo přitom na wždy, to jest powolowalo se to tím způsobem odtud každoročně.

b) *Za Leopolda I.*

Na prvním sněmě držaném za panování císaře Leopolda I (1657 3. Září) byla stawům předložena žádost neobyčejná, aby krom berní na ten rok již swolených sbírku z pív a z wín čili posudné w tom způsobu, jak we předešlých létech býwalo powolowáno, králi na wždy „za wlastní a swobodné odewzdali a pustili, tak aby JMKá. skrze jinému toho odewzdání ano skrze swobodné a dědičné toho odprodání w potřebné a hotové peněžité prostředky se tím dřívěji objíti moci ráčil.“ Stawové wyšší měli se tedy podrobíti posudnému stálému, jakému podléhala města kráľowská od času wzbaurení roku 1547 proti králi Ferdinandowi I, a daň tato měla již nebýti předmětem dobrowolného swolení sněmowního, nýbrž státi se pewným důchodem komorním; což bylo tím powážliwější, když wláda projewowala úmysl, důchod tento jinému odewzdati, to jest saukromým podnikatelům pronajmauti nebo snad i odprodati, kdež pak stěžené peníze mohly třeba w krátkém čase býti wydány, na zemi pak znamenité břemeno zůstati na wždy uwaleno. W propocii kráľowské ukazowalo se na nebezpečné případnosti we wěcech zahraničných, totiž na wálku tehdejší mezi Polskem a Šwědy, we které se Rakausko ještě w posledním roce žiwota císaře Ferdinanda III ujalow svého utištěného souseda, krále polského Jana Kazimíra, proti nesprawedliwému naň učiněnému útoku.

Stawové neswolili k této žádosti, kterau by byli příliš mnoho

zadali swému práwu; a však když král žádal, aby mu na místě toho swolili na deset let pořád následujících tolik, coby asi nápojná sbírka ročně wynášela, počítaje toho nejdřív 150,000 potom 120,000 zl. ročně, swolili stawowé na 10 let po 100,000 zl. tedy dohromady jeden million, a sice na způsob od vlády samé ponawržený, aby totiž k ulehčení usedlých summa ta pokud možná daněmi uloženými na neusedlé kryta byla. Za tau příčinau uzavřel sněm vybírání 1. daně z peněz na úroky zapůjčených po 1 zlatém ze sta sunmy hlavní ode všech lidí neusedlých, 2. daně s hlav, rovněž toliko od lidí neusedlých, 3. daně z cizích wín, totiž uher-ských, Rýnských a jiných (nepočítaje w to wín morawských, rakauských a z jiných dědičných zemí dworu císařského) po 20 kr. z wědra, též daně z wlny, odjinud přivezené po 1 zl. 30 kr. z každého kamene, a z rozličného jiného přespolečného zboží, jakož jmenowitě z plátna, předíwa, tunných a suchých ryb, po 1 zl. z každého 100 zlatých ceny. Daň s hlav byla přitom celkem dle týchže tříd rozvržena jako roku 1645, však s wynecháním usedlých, totiž wrchností i měšťanů i poddaných. Uwodí se tedy co powinnowatí hlavně šlechtické osoby statků nemající, rozliční úředníci, neusedlí řemeslníci a dělníci rozličného druhu, učitelowé mládeže, podruzi a „pokojníci“ w duchowních, panských a rytířských šosowních domích bydlící. Proti roku 1645 jest wypočtení rozmanitých zaměstnání hojnější, ježto se nezapomnělo w něm ani na „keyklíře a kteří na prowaze tancují, kunstlíře, okulisty, dryjáčníky, komedianty a těm podobné lidi“; ukládá se na ně po 1 zl. 30 kr. a k tomu z každého koně, ježby při sobě měli, 45 kr.

Nowá wálka se Šwědy z příčiny Polska wedená, potom pak zase spletky sedmihradské, z nichž se chýlilo k wálce s Turky, byly příčinau, pro kterau roku 1657 a w následujících létech náklad na wychování wojska wzrostl wyše než byl za posledních let císaře Ferdinanda III a tedy stal se wětším břemenem, než když jej stawowé ponejprw wzali na sebe. Činil totiž roku 1657 554,280 zl. w létech 1658 a 1659 pokaždé přes 600,000, w létech 1660, 1661, 1662 až přes 950,000 zl. Za příčinau wálky swolili stawowé w létech 1658 a 1659 ještě také pokaždé 30,000 korců obilí pro záso-
bárny wojenské. Naproti tomu byli o něco spořejší w powolování hlavní peněžité sbírky předtím obyčejné, která se wyžadowala dílem také na potřeby wojenské, jakož jmenowitě k opatření hranic uher-ských municí a profiantem, k nowě začatému opewňování Prahy a

Cheba, k stawbě zbrojnice w Praze a t. p. dílem na wydržování poselství a wyslaných k cizím mocnostem, k zastání každodenních dworských wydání a jiných potřeb císařské vlády. Místo žádaných 450,000 zl. swolil sněm roku 1657 330,000, w potomních pěti letech (1658 až 1662) pokaždé místo 400,000 toliko 250,000 zlatých. Z wydání, ku kterým tato peněžitá sbírka byla určena, jest však roku 1659 náklad na fortifikaci, to jest na opewňování Prahy a jiných míst w Čechách, wylaučen; stawové swolili k tomu obzvlášť toho roku 20,000, w potomních pak létech 1660 až 1662 pokaždé 10,000 zlatých. Minořádné bylo swolení daru čili donativu 50,000 zl. kterým stawové roku 1658 wyjewili swá blahopřání čili congratulací ke zwolení krále swého Leopolda I na císařství Římské. Roku 1660, když pro rozbroje sedmihradské ponejprw bylo potřeba opravdowého zbrojení proti Turku, žádal císař obzvláštní pomoci k tomu, jmenowitě „k způsobení municí, k wyprawení auplné silné artillerie, upewnění branných míst“ a t. d. w summě 400,000 zl. ku kterězto žádosti swolili stawové 150,000 zl. tak že i s hlawním swolením 250,000 toho roku činilo to teprw 400,000 zl. od císaře hned zprwu žádaných.

Wšecky berně sněmem českým w prwním roce panování Leopolda I (1657) swolené činily aulrnkem 993,180 zlatých; roku 1658 wystaupilo celé swolení na 1 million a něco přes 80,000, roku 1659 spadlo zas asi na summu roku předešlého; roku však 1660 wzrostlo na 1,473,292 zlatých, w obau pak potomních létech 1661 a 1662 činilo něco přes 1,300,000.

Roku 1663 vypukla konečně wálka turecká s prudkostí náramnou, tak že wojsko welikým wezirem wedené w Uhřích přešlo až na půlnoční břeh Dunaje a mezi dobýváním pewností Nowých-zámek a Nitry hejna laupežná Turků i Tatarů rozběhla se po dolních Rakausích i po Morawě. W nebezpečenství tomto tak blížkém byla netoliko hotowost zemská swolána k hájení hranic proti obáwaným wpádům do samého králowství, nýbrž zároweň také wzneseny jsau na stawy žádosti, které swolení předešlých sněmů vysoko přesahowaly. Ačkoliw deset let ještě neminuło, na který čas bylo nápojné od stawů wykaupeno swoleným millionem, žádal císař předně netoliko opět sbírky z wín a piw, než také z mauky, z obilí, masa, ryb, koží, lojů, mýdla, dříví, wosku „a jiných takowých podobných věcí, kterých lidé k potřebám swým užívají,“ na nějaký prostranný čas, tak aby na ně anticipaci, to jest půjčky, užiti mohl. Stawové

i tentokrát odepřeli žádosti císařově w této způsobě, protožeby sbírky takowé jen na překážku byly běžícím již swoleným kontribucím; swolili však za to mimořádnou pomoc 150,000 zl. z vlastního měšce wrchností, kterau potom dle přání císaře proměnili w dáwku obilí k zásobení wojska a zvláště pewností uherských. Wedlé toho žádal císař i na ten rok zase peněžité sbírky k rozdílým wydáním w summě 400,000 zl. Stawové swolili místo toho nápojné z piwa i z wína na tři léta po sobě, od 1. Března roku 1664, po 1 zlatém ze sudu piwa, po 20 kreycařích z wědra wína, krom toho po 3 kr. z penty medu nebo páleného. Počítajíce, že to wynese ročně do 350,000 zlatých, žádali za to, aby je císař z odvádění ročních 100,000 zlatých na powolený million propustil; císař však swolil k tomu jen pod wýminkau, kdyžby posudné skutečně 350,000 wyneslo; pakliby se něco nedostávalo, aby stawové až do summy 100,000 zl. zase doplnili; i zdá se, že wýnos nebyl tak welký, poněwadž se potom i w následujících létech až do roku 1667 oněch 100,000 zl. vždy odvádělo.

Nejtěžší však wyžadování císařowo týkalo se nákladu na wychování lidu wojského toho roku. Dle proposicí králowské mělo králowství české wzíti na sebe 43,384 porcí, což, když se počítá porcí dle wyměření od roku 1650 po 7½ kr. na muže denně, *) činilo měsíčně 162,690 zl. a ročně 1,952.280 zlatých, to jest wíce než ještě jednau tolik, co wypadalo ročně za posledních tří let předtím. Stawové předkládali císaři „zřejmou nemožnost“ přewzetí tak welkého břemene; neb že již při wyžadováních prwějších wíce swolili než podniknauti a wynoci možné bylo, pauze proto, že „jim w tom žádně nejpohmutelnější deprekací nebo prosby nepostačowaly“; nicméně podávali přewzetí žádaných 43,384 porcí na prwních šest měsících, na druhých pak šest jen tolik každý měsíc, co se předešlého roku měsíčně odvádělo, totiž 79,991 zlatých. Císař však předce při své předešlé žádosti zůstával, aby jmenowaný počet porcí přes celý rok byl odwozowán. Tu stawové konečně takowé prohlášení učinili, které swolením nebylo, než jen poddáním se neodolatedlnému tlaku wyšší moci, že totiž, poněwadž wíce swoliti nemohau, než prwé již podávali, „JMCé. poddaně prosí, aby na ně wíce newzkládati, nýbrž při wyše oznámeném jich swolení wšeho milostiwě zůstawiti ráčil. Pakliby JMCé. při swých vyhledáváních

*) Roku 1678 počítalo se na pěših 4 zl. měsíčně, což činí 8 kr. na den.

úplně zůstatí vždy se widělo, tehdy že o tom jako o všem jiném milostiwě poraučiti moci ráčí, a oni zawázání jsau JMCé. netoliko statky ale i krwí a żywoty swými w poddané devoci se obětowati a odewzdati. Jaké by však nepořádnosti, ujma, nepostačitelnost, nejistota kontribuci a jiné nepřiležitosti z toho powstaly, poddané se nadějí, že JMCá. žádného odpowídání z toho na ně, stawy, uwaliti nedopustí, nýbrž jich powinnau dosawad nade všecku možnost častěji w skutku dokázanau wolnowěrnost a účiniwost k nejwýš možnému polehčení a potěšení již na nejwýš ochuzelých kontribuentů milostiwě a otcowsky přijíti dáti a toto swé dědičné králowství k budaucím dalším službám zachowati ráčí.“

Poněwadž císař nepochybně prohlášení toto přijal za swolení, činila summa všech berní na tomto sněmě swolených 2,527.280 zl. a dosáhla tudy výše wíc než dvojnásobné proti summě průměrné předešlých swolení za prwních let panowání Leopoldowa. Slawné wítězství u sw. Gotharda a mír s Turky hned následkem toho zawřený roku 1664 zachránily zemi na ten čas od dalšího napínání síly berničné w takowé míře. Již na sněmě toho roku držaném spadla summa swolených berní zase wíc než o polowici, a saustawa berničná nabyła od té doby jistého ustálení na nejdelší čas panowání císaře Leopolda I, až ji teprw zase pozdější wálky s Turky i s Francauzi welice otrásly.

Sněmowní swolení toho času měla patero stálých rubrik, ježto se nyní již každoročně naskytowaly, tak jak se věci uprawily dílem od posledních let Ferdinanda III, dílem od prwních let panowání Leopoldowa, totiž: 1. swolení na wychowání wojska, 2. nápojné, 3. sbírka peněžitá, 4. swolení na fortifikací, 5. wydání zemská.

Náklad na „wychowání lidu wálečného“ čili *quantum militare*, jak se tomu později říkalo (asi od roku 1679), činil vždy nejwětší část sněmowního swolení. Roku 1664 byl wypočten na 818,520 zl. w potomních létech až do roku 1671 činil vždy něco přes 600,000 toliko roku 1669 spadl až na 455,500 zlatých; wystaupil pak opět na druhém sněmě roku 1671 (tedy pro rok 1672) na 745,000 zl. Značnější zwýšení jeho spůsobily potom wálky s Francauzi, insurrekci w Uhřích a konečně dlouhá wálka turecká, která se začala roku 1683. Od roku totiž 1672 až 1681 swolowal sněm každoročně 1,152.840, potom od roku 1682 až 1696 1,170,000 zlatých.

Prwnín Březnem roku 1667 došla tříletá lhůta, na kterau byla na sněmě roku 1663 swolena sbírka nápojná, a týmž rokem

dopltil se jeden million, který stawové byli swolili, aby na nich nápojně po deset let nebylo žádáno. Císař však žádal hned na sněčně swolaném w měsíci Březnu 1667 za další powolení nápojného a stawové powolili prodlaužení jeho w míře posledně předtím ustanowené na 1½ roku, léta 1668 opět na 1½ roku, 1670 na dvě léta, 1671 na 1½ roku, potom pokaždé na rok (jen roku 1677 na dvě léta) až do roku 1700.

Wedlé welkého nákladu na wychování wojska a každoročního powolování nápojného odpadáwala potřeba tak welkých hlawních berní peněžitých, kterých powolowali stawové za předešlých dwau císařů Ferdinanda II a III, pokud se právě nejwětší část potřeb weřejných zaprawowala z těchto berní čili sbírek. W posledních třech létech, za kterých se wedlé nápojného odvádělo ještě po 100,000 zlatých na doplacení swoleného millionu (1664 až 1667), nebyla wůbec žádná tak zwaná „zvláštní sbírka peněžitá“ powolowána. Když však roku 1668 císař žádal jistého zvýšení nápojného, stawové na místě toho swolili raději w určité summě 75,000 zl. s připojením wýminky, aby císař dle zámluwy swé na wojenském wychování dobrého dílu umenšil. W potomních třech létech žádal císař zvláštní peněžité sbírky pokaždé 200,000 zl. Stawové swolili roku 1669: 100,000, roku 1670: 50,000, roku 1671: 75,000 zlatých, potom pokaždé toliko 50,000 zl. až do roku 1701. Berně tato, do které předtím, jak řečeno, nejwětší část weřejných potřeb se zahrnowala, powolowala se nyní hlawně jen co příspěvek na dworská wydání čili k swobodné dispošicí císařowě, s podotčením toliko pokaždé, že z ní má také býti zaprawowáno každoroční wydání na zbrojnici Pražskou, to jest jak na stawení tak na zásobowání jí. Od toho, že byla k dispošicí císařowě, nazýwala se w pozdějších časích obyčejně *quantum ad liberam dispositionem* nebo skráceně *quantum ad liberam*, jinak také *quantum camerale* s rozdílem od *quantum militare*.

Na fortifikací swolili stawové, jak výše zmíněno, ponejprw roku 1659 zvláštní summu 20,000 zlatých, tak že do hlawní sbírky peněžité pojata nebyla. Přitom se od té doby zůstalo, a wyjma toliko sněm roku 1666, powolowala se každoročně zvláštní summa k tomuto účelu. Od roku 1669 činila pokaždé 30,000 zl. až do roku 1683. Od roku 1684 až do roku 1701 powolowalo se sice také wždycky 30,000 zl. ale s doložením, že co ze swolení předešlého roku zbylo, do této summy mělo wpočteno býti. Rozdíl byl

znamenity, protože se toho času v pracích opewńowacích méně pilně pokračowalo, tak sice že k. p. roku 1687 potřebí bylo ke zbytku z předešlého roku přidati toliko 12,245 zlatých.

Wydání zemská činila v prwním roce, když je stawowé přewzali na sebe, totiž roku 1652, 8000 zlatých, od roku však 1663 počítala se aspoň až do roku 1676 vždy na 30,000 zl. ročně. K tomu přišlo od roku 1701 zlepšení platu kancelářských úředníků při místodržitelstvu o 2328 kop mišenských čili 2716 zlatých a platu na saud nad appellaciami o 8275 zlatých, které ponejprw sice jen na rok bywši uzavřeno, odtud pokaždé se powolowalo.

Mimořádných wyhledáwání krom těchto každoročně powolovaných naskytlo se v celé dwadecetileté době od těžkého roku 1663 až do nové turecké wálky roku 1683 jen pořídka. Náleží k tomu předně swatební dar čili donativ na prwní swatbu císaře Leopolda I (1666) 120,000 zl. na druhau (1673) a třetí (1676) po 50,000 zl. rovněž na výpravu sester císařových Marie Eleonory prowdané za krále polského Michala (1670) a Marianny za Filippa IV krále španělského (1678) po 40,000 zlatých (tolik také již něco později, totiž roku 1684, dceři císaře Leopolda Marii Antonii k swatbě s Maximilianem Emmanuelem, kurfirstem baworským); dále na opravu věže kostela sw. Wíta v létech 1671 a 1672 auhrnkem 8000 zl. při kterémžto swolení však stawowé připomenuli, „že se také snad pro opravu dotčeného hlawního kostela staré fundací nacházejí a JMCá z kráľowské komory swé, coby více zapotřebí bylo, naříditi ráčí.“ Jen jednau za ten čas žádal císař na stawích rekrut, 1000 jízdných totiž a 3667 pěších, roku 1670, s pozůstawením však jedné každé wrchnosti, aby swůj podíl w penězích odwědla. W létech dwau potom následujících swolili stawowé pokaždé jistau summu peněz na autraty rekrutowání, roku 1671 totiž 46800 zl. roku 1672 67,670 zlatých. Jednau také, totiž roku 1676, žádal císař na stawích peněžitého wykaupení weřejné hotowosti summau 300,000 zl. předstíraje „nebezpečenství z východních zemí od Turkůw, Tatarůw a Sedmihradčanůw skrze všeliké domácí i cizích národů auklady za příčinau rebellantůw w hořejších Uhřích se rozmáhající.“ Stawowé swolili 100,000 zl. však s prohlášením, „že jistotu a ubezpečliwost toho, aby se ta summa sebrala, žádným způsobem připowěditi nemohau.“

Celé swolení sněmowní obnášelo od roku 1664 až 1671 w průměru asi 1,080,000 zl. každoročně, při čemž roku 1669 spadlo nejniž,

na 865,500 zl. dwakrát pak, totiž w létech 1664 a 1671, wystaupilo nejwýš přes 1,200,000; od roku 1672 až do roku 1683 činilo wždy přes 1,500,000, jednau (1676) až 1,662,840 zl. ⁷⁾

Wšecka tato swolení sněmowní ukládala se toho času we spůsobu berně z usedlostí. Daně jiného druhu, které se wedlé toho vybíraly, byly ony, které dle usnešení sněmu roku 1657 měly poskytowati pomoci k snadnějšímu zaprawení millionu čili 100,000 zl. ročních na deset let po sobě tehdáž swolených, totiž daň ze hlaw a z peněz na úrocích od osob neusedlých a daň z rozličných prodajných věcí. Tyto daně neodváděly se císaři, nýbrž zůstaweny byly w moci stawů, kteříž z wýnosu jich mohli zaprawiti část berní swolených a o tolik potom méně rozwrhnauti na usedlosti. Proto nazýwaly se sbírkami postranními neb také pomocnými (adminicula), že jimi také neusedlí pomáhali snášeti břemena, rozwrhovaná přímo jen na usedlé.

Z artikulů sněmowních newyswítá dosti jasně, jak dlauho daň ze hlaw a daň z peněz na aurocích skutečně se vybíraly, zdá se však, že jen oněch deset let, co se platilo po 100,000 zl. na milion; ostatní však sbírky, z rozličných prodajných věcí, roku 1657 swolené, vybíraly se i po uplynutí oné doby desítileté dle usnešení mezi císařem a stawy na potomních sněních, kterými se pokračování w nich uzavřelo wždy znou na rok. Obyčejně uwozowaly se w artikulích sněmowních co pomoc na zaprawení berně swolené na fortifikací. Roku 1671 učinili stawowé z podržení jich i wýminku, pod kterau příspěwek na fortifikací swolili. Již z toho, že se wýtěžek z nich pokládal za pomoc k berni na fortifikací, dá se sauditi, že celkem mnoho newynášely; nebo celé swolení na fortifikací, jak zmíněno, nečinilo tehdáž více než 30,000 zl. ročně.

Během času stawowé uzavřeli rozličné proměny s těmito sbírkami. Již roku 1663 jest clo z přesporního zboží pro kupce

⁷⁾ Při sečtení tom kladu nápojně wždy w summě 250,000 zl. nemaje však jiného základu, nežli že stawowé sami roku 1663 cenili je na 350,000 zl. kteréž sumy když by dosáhlo, měli si na něm poraziti 100,000 zl. o strhowání však těchto 100.000 zl. není potom řeči. Wydání zemská počítám w létech 1652 až 1662 pokaždě w summě 8000 zl. která se udává určitě w roce 1652, w pozdějších však létech nejspíš poznenáhlu rostla, až dosáhla roku 1663 30000 zl. Od toho roku počítám wždy 30000 zl. až do r. 1701, ačkoliw se jen na léta 1663 až 1676 summa 30000 zl. wýslovně uwádí w artikulích sněmowních. Od roku 1701 přibýlo k tomu 10,991 zl. příplatku úředníkům kancelárským a na appellaci.

domáci sníženo na 30 kr. ze 100 zlatých a toliko pro kupce přespolní zůstaveno při jednom zlatém ze sta. Přitom vysazeno také na každé karty piketní 9 kreycarů, na „trapule a jiné prostší karty“ 5 kr. Roku 1664 zrušeno clo z wolů uherských a polských, kteří se skrz zem probáhají, tak aby se platilo jen z těch, ježto by w zemi zůstali a skutečně zbiti byli. Rowněž zrušili stawowé roku 1673 clo z cizí wlny, nalezše, „že po ten čas takowau sbírkau nejvíce poddaní saukenníci Braumowští obtěžováni byli a w tolika létech odtud zemi špatná pomoc přibyla.“ Hned při prvním zawedení sbírek těchto roku 1657 jednalo se také o tabák, aby se z něho platilo; stawowé však uznali, že jest kauření tabáku wée škodliwá pro nebezpečenství ohně, a uzavřeli, aby byl tabák kauřící docela zapowěděn, pod pokutau, kdoby jej přivezl nebo prodáwal. A však již roku 1663 uznalo se, „poněwadž zapowěděný kauřící neb piptabák předce tajně a potutelně do země přichází,“ aby se od těch, kteří jej prodávají, platilo z každé truhly, která se přiveze, dwa toлары říšské, z každé pak truhly, ježto by wen ze země byla wezena, jeden tolar. Wýslovně mínilo se tím, aby tudy s tabákem obchod wésti chuť odňata byla. Účinek tento nebyl však dosažen; spozorowalo se toliko, že si obchodníci dávali dělati wětší truhly, aby méně platili. Když pak již roku 1664 jistý wyslaužilý rytmistr, Petr Theobald, s některými společníky žádost zadal k císaři, aby mu swobodný, to jest wýhradný, obchod w témž kauřícím neboli piptabáku powolen byl, kteraužto žádost jeho dal císař sněmu předložiti; swolili stawowé k tomu, a propůjčili Petrowi Theobaldowi a jeho společníkům swobodný obchod w tabáku na rok, tak aby powinen byl platiti po dwau tolařích čili třech zlatých Rýnských z každého centnýře. Odtud propůjčowal se obchod s tabákem čili abalda až do roku 1677 wždy na rok té straně, která z něho nejwíc a pod bezpečnějším zaručením odváděti chtěla. Roku 1677 nawrátili se stawowé k wybírání cla z tabáku na hranicích wýběřčími králowskými při pomezních clech, kteří za to měli míti w odměnu padesátý peníz, a nařídili také daň z tabáku, který w zemi wzroste neb ze země se wywází, ač ještě jednau s doložením, žeby užíwání tabáku mělo raději přestati, jakožto nebezpečné a škodliwé. Již však roku 1681 uzavřelo se, aby tabák zase propůjčowán byl, i přewzali jej roku 1682 Pražští kupci; zawázali se platiti z každého centnýře domácího tabáku 4 zlaté, z přespolního prostého 5 zl. z brasilského též virginského 6 zl.

Již na sněmě roku 1669 dal císař stawům předložit, aby kron jiných věcí také z koží sbírku zawedli. Stawowé však nepřiswědčili předstawující, kterak by takowé sbírky „ad praxim a we skutek přiwésti těžko a nejisto bylo a sice k wětší nesnázi a obtížnost pracných obchodůw a hospodářství slaužilo.“ Na ten čas přesta císař na tom; ale již roku 1673 jednalo se zase znou o uložení sbírek na wíce věcí rozličných; opět pak roku 1674 předložil císař stawům za prostředek k ulehčení obyčejným kontribuentům sbírky čili akcisy z mauky, nápoje, masa, koží a všelijakých platů ze služeb pocházejících, což i na správce všech panství a jiné služebné lidi rozumíno býti mělo. Psaním císařským dne 31. Kwětna 1673 dáwal se úmysl na jawo, žeby císař z usnešení stawů o tom zwědčti chtěl, „jakby dalece při rozpisování nowého sněmu obecního mezi jinými swými postulaty i na oznámený prostředek sbírek zřete swůj míti mohl.“ Ačkoliw se přitom ubezpečowalo, že se uložení sbírek těch „k žádné ustawičné trwanliwosti nemíní,“ zdá se předce že stawowé wládě nedůwěřowali, aby we spoléhání na hojný příjen ze sbírek těchto nezvýšila přes míru žádosti swé o berně. Po několikaletém jednání na sněmích usaudilo se roku 1679, že „akcizy neboližto sbírky z rozličných věcí při předešlém sněmě přednešenu w tomto králowství českém na konec prakticirowány neboližto w skutek uwezeny býti nemohau.“ Ještě jednau zřízena byla roku 1681 kommissí sněmowní k wypracování náwrhu o akcizích, od ní nawrhowána zvláště sbírka z cizích wín a ze skwestného zboží zahraničného, jakož z nitěných a hedbáwných krajek, z francauzských tak zwaných galanterií a jiných podobných. Sněm uzavřel, aby se z wýnosu těchto nowě zamýšlených sbírek a z tabáku zaprawila částka swolení na wychowání lidu wálečného toho roku w počtu 59000 zlatých. A však na sněmě, který potom nejprwé držán by (1682), stawowé předce zawedení nových sbírek těchto zamítli uwodíce za příčinu, zvláště žeby skrze takowé sbírky na JMCé hraničném cle, mýtech a ungeltu ujma následowati mohla a ty sbírky bez toho by málo wynášely; oněch pak 59,000 zl. raději rozwrhli na usedlosti, však tak, aby je zaplatily wrchmosti z vlastního měšce.

Weliká wálka turecká, která se začala roku 1683 tažením welkého wezira Černého Mustafy před Wídeň, a ku které pozděj saučasně přidružila se také opětná wálka s Francauzi na Rýně, wyžadowala náramných obětí ode všech zemí panství rakauského, a

byla tudy příčinau netoliko welkého přetížení kráľowství českého berněmi wymáhanými na sněmích než i nowot w bernictwí na ujnu samému opráwnění sněmů.

Hned roku 1683 na sněmě držaném již po dobytí slawného wítězství před Wídní žádal císař na sněmě českém mimo wšecku posud obyčejná swolení také zwláštní tak zwanau sbírku tureckau w summě 220,000 zl. kteráž odtud každoročně w této summě byla powolowána až do roku 1692. Roku 1693 žádal císař zvýšení jí až na 660,000 zl. Stawové swolili 440,000, a swolení w této výšce opakowalo se potom čtyrykrát po sobě až do roku 1696, po kterém wítězství prince Eugenia savojského nad Turky we slawné bitwě u Senty (1697) zjednalo naději w konec wálečného namáhání. Mezitím již roku 1690 žádal císař na stawích anticipat 815,972 zl. na wálečné potřeby w ten spůsob, aby tato summa w 6 létech byla poražena na obyčejném swolení na wychování lidu wálečného, každý rok totiž šestá část a k tomu úroky po pěti ze sta. Stawové swolili toliko 650,000 zlatých. Musili však již roku potomního a potom rok za rokem na žádost císařowu swoliti k čekání, tak že se s porážením šesté části nestal začátek po celý čas wálky; ano teprw roku 1698 swolil císař ponejprw k zaplacení úroku z oné summy, splácení pak jistiny i potom se odkládalo.

Na tom nebylo však dosti. Roku 1692 žádal císař již opět mimořádného přispěwku na potřeby wálečné w summě 326,390 zl. již ne co anticipat, nýbrž na spůsob berně. Stawové swolili, ač s předložením, že nemožnost sehnání této summy wedlé tolikerých jiných berní jest makawá, ježto prý poddaní již ničeho nemají, wrchnosti pak wětším dílem rovněž jsau již zkaženy, a pro neaurodu k tomu přicházející, co w těch zlých časích ještě zahospodařily, nyní na wyžiwení poddaných takowka na spůsob špitálu obracetí musí. Nicméně žádal a obdržel císař téhož mimořádného přispěwku také roku 1693, ano w létech třech potomních (1694, 1695, 1696) žádal pokaždé krom těchto 326,390 zl. ještě jiného přispěwku 456,944 zl. 26 kr. kterýžto „wedlejší postulat“ pokaždé snížen od stawů na dvě třetiny, tedy 304,629 zl. 37 kr. 2 peníze, a w té summě wedlé oněch 326,390 zl. swolen jest. Jak sbírky turecké, tak tyto mimořádné wojenské přispěwky byly skoro weskrz powolowány z vlastního měšce wrchností. Po rozhodném obratu we wálce s Turky bitwau u Senty a po zawření míru s Francauzi w Ryswiku (1697) předložil císař stawům jakausi nowau saustawu budaucího požado-

wání berní na wojsko, jejíž podstata však nebyla jiná, nežli že wedlé obyčejného wyžadování „na wychování lidu wálečného“ mělo pokaždé státi také wyžadování „na jiné potřeby wojenské,“ to jest mimořádná swolení předešlých let měla se státi napotom každoročními, za druhé že se místo posawadních čtvrtletních lhůt měla berně na wojsko odváděti měsíčně. Dle tohoto nowého způsobu žádal císař toho roku pro quanto militari w jedné summě 2,284,721 zlatých, to jest o 700,000 zl. více, než činilo obyčejné swolení na wychování wojska w posledních časích před wálkau tureckau. Stawové podávali nejprwé 1,500,000, přidávali později ještě 500,000, na ustawičné však doléhání císařowo swolili konečně k celé summě. K snadnějšímu snešení welkého tohoto břemena nawrhowal císař stawům, aby zawedli postranní sbírku z mauky; stawové však prostředek tento zamítli, jakožto obtížný u wywedení. Roku 1698 spadlo wojenské swolení na něco přes dwa milliony, w létech 1699 a 1700 na něco přes 1,800,000 a 1701 na něco přes 1,700,000 zlatých; ale pro vypuknutí nowé wálky o španělské dědictwí w roce posledně jmenowaném wystaupilo w létech 1702, 1703 a 1704 opět na dwa milliony každoročně.

Ještě jiné břímě toho času na zemi uwalené byl příspěwek 32,638 zl. 53 kr. na zaprawení úroků z půjčky komorní dwau millionů zlatých, jehož císař na stawích českých sobě wyžádal roku 1692, a sic na pět let pokaždé w oné summě. Poněwadž půjčka nepřišla k místu toho roku, počalo se placení onoho příspěwku teprw r. 1693; ale po projití pětileté lhůty musili stawové swoliti ještě k dalšímu placení téhož příspěwku také w létech 1698, 1699 a 1700.

W prwním roce welké wálky turecké (1683) wyžádal císař Leopold na stawích českých také postawení rekrut w počtu 3917 mužů tím způsobem, že w náhradu autrat na to mohla si každá wrechnost poraziti 12 tolarů čili 18 zlatých za každého muže na berní k wychování lidu wálečného. W létech 1688 a 1690 žádalo se na stawích stawění rekrut pod způsobau weřejné hotowosti, tak totiž, že každá wrechnost musila prwé jmenowaného roku postawiti desátého muže, druhého onoho roku šestnáctého muže (wlastně $16\frac{2}{3}$) dle počtu swých poddaných, a náklad zaprawiti z wlastního měšce. Swolení $16\frac{2}{3}$ muže roku 1690 činilo dohromady 3750 mužů. Skutečně to weřejná hotowost nebyla; nebo sebrané mužstwo wřaděno jest obyčejným způsobem do pluků císařských; také se nejednalo o obranu země, a císař nebyl tudy dle zřízení zemského

oprávněn vymáhati toho na zemi leč právě se svolením sněmu. Toho se mu v té případnosti dostalo; však zdá se, že stawowé nebyli wolni, bráti nowé takowé břímě stále na sebe. Již téhož roku 1690, když císař žádal na stawích ještě jednau 3750 mužů, stalo se svolení to zase jen jako roku 1683 za srážku 12 tolarů za muže. Roku 1691 swolil sněm 3916 mužů, však jen polowici na vlastní náklad wrchností, polowici za srážku 12 tolarů za muže. W pěti létech následujících 1692 až 1696 swoleno každoročně 3916 mužů, ale vždy jen na srážku, a sice tehdáž 16 tolarů čili 24 zlatých za muže. Srážka tato owšem na zaprawení celého nákladu nestačila, jak jest widěti hned z dalšího příkladu roku 1697, když císař opět žádal 3916 mužů, ale dal stawům wěděti, žeby se snad něco mužstwa dalo ujednati od knížat říšských a protož dal jim na wůli, buď postawiti rekruty in natura, buď zaplatiti za muže 30 tolarů. Stawowé dali přednost swolení takowému w penězích, ač tak, aby s 30 tolarů, jež sobě císař počítal za rekrutu, sraženo bylo 16 tolarů jindy stawům počítaných. Roku 1698 žádal císař opět 3916 mužů; stawowé však swolili již toliko 2000 týmž způsobem jako roku předešlého; potom swoleno teprw zase roku 1700 toliko 1720 mužů za srážku 21 zlatých.

Náklad, jenž se wedl od stawů při rekrutowání, když jej na sebe přewzali buď celkem buď za srážku na berni, záležel 1. w opatření postaweného wojáka oděwem, 2. poboční zbraní, a 3. we wychování do jistého času, až mužstwo sebrané bylo odwedeno důstojníkům wojenským k tomu ustanoweným, kdež pak počalo wychování jeho jíti z prostředků na wychování wálečného lidu wůbec ustanowených. Dle swolení roku 1683 měl býti oděw barwy šediwé z dobrého sukna a takowý, w němžby týž lid přes jedno polní tažení obstáti mohl. Roku 1690 ustanowuje se určitěji oděw barwy tmawé šediwé, jakož prý Pražská guarnizi nosí, při němž „výložky pokaždé od officírů, pod který regiment podstrčení budau, snadno se budau moci změniti.“ Dle swolení roku 1694 a 1695 měl rekruta obdržeti také ranec, rukawice, střewice (aspoň dwa páry), punčochy (dwa páry lněných a jeden pár wlněných) a klobauk. Hlavní swrchní šat byl wolný kaput, k tomu od roku 1694 dle tehdejšího swolení na zvláštní žádost císařowu také krátká kamizola. Poboční zbraní rozuměl se kord, k tomu řemení a tobolka na patrony. Wrchní zbraň, totiž pušku čili mušketu, dostal woják ze zbrojnice císařské. K ušetření swých lidí poddaných wyžádali si stawowé roku 1690, aby

„i přinuceně a mocně obzvláště tuláci na wojnu bráni byli, poněwadž by sic málo se jich našlo, kteří by se dobrowolně werbowati dali.“

Powážliiwější nežli všechněch těchto tak welikých obětí wymáhání bylo však, když vláda císařská, nelibč owšem snášejić obtíže činěné od sněmu, který při všem powolném uwažování welkých potřeb státu předce nikdy nepřestal klásti na wáhu také welké schudnutí země, w týchž létech wálečných ponejprw také wyšinula se z mezí práwa a počala si otwírati prameny nowých důhodů obcházením swolení sněmowního. Roku totiž 1692 rozepsána jest ponejprw císařskými patenty daň ze hlav dle rozličných tříd obywatelstwa, jak usedlého tak neusedlého, bez předcházejícího tázání sněmu o swolení. Není pochybí, že se stawové ozwali proti tomu a že byl o to spor mezi nimi a wládu. Kdybychom měli obšírnější zpráwy o jednáních sněmowních toho času, jistě zwěděli bychom z nich, jakým způsobem byla ta rozepře wedena. Narážejí na ni slowa w oznámení císařském k stawům na sněmě roku 1693, že ačkoli JMCá sbírku ze hlav dotud wybírana u jure absoluto regio extradiactaliter wymáhal, na kterémžto práwě i nyní wždy sine limitatione přestává, předce nakloněn jest se stawy se smluwiti způsobem, jak hned níže bude oznámeno. Jakými důwody vláda zastávala domnělé práwo své, o tom owšem nemáme zpráwy; ale z platných základních zákonů země nemohla ho odwozowati; musilo to býti jen a priori z theorie o neobmezené moci panownické, tehdáž owšem s oblibau hlásané; nebo Ferdinandowo obnowené zřízení zemské a privilegia zemská neznala žádného práwa králowa k ukládání jakýchkoli berní neb sbírek bez swolení sněmowního; že pak sbírka ze hlav nebyla žádným starodáwným vlastním důchodem komorním, ukazují jak starší sněmowní swolení tak nowější tehdáž příklady sněmů roku 1645 a 1657, na kterých daň tato řádně sněmem byla swolena. Wypsání tedy sbírky ze hlav, předsewzaté roku 1692 mimo sněm z moci králowské bylo přestaupením zřízení zemského. Na sněmě roku 1693 zmírnila se toliko podoba jeho, když císař stawům pozůstawil, aby daň tuto wykaučili určítu summu 350,000 zl. k čemuž od nich swoleno toho roku i také w prwních třech létech potom (1694—1696) s wyhrazením toliko skutečného sebrání daně pohlawně od neusedlých k rukaum země na způsob sbírky pomocné. Sbírká tato z neusedlých wynášela však jen několik set zlatých ročně.

Zcela týmž způsobem rozepsal císař o několik let později, když se strojilo k válce o španělské dědictví, v Čechách jako ve všech svých dědičných zemích všeobecnou sbírku ze jmění, zase, jak rozepsání znělo, *jure regio*, mocí a právem královským (1700 10. Prosince). Stawové pak vykoupili ji na sněmě držaném 3. Ledna 1701 swolením 600,000 zl.

Mezitím žádal císař a obdržel od stawů již roku 1691, že mu postranní sbírky z tabáku, dotud pro zem vybírané, postaupili na tři léta za náhradu toho, co předtím dle průměru vynášela, totiž za 7536 zl. ročně. Po uplynutí těch tří let (1694) stalo se další postaupení pod tauž výminkou opět na tři, potom (1697) opět na dvě léta, později pak pokaždé od roku na rok, ačkoli sbírka ta vynášela již ročně okolo 20,000 zl. Stawové tuším hleděli k této zkušenosti, když roku 1697 nechtěli zawésti nové sbírky z mauky, majíce na jednom příkladě dosti, že postranní sbírka, jak medle ji přiwedli k větší wýtěžnosti, lákala dychtiwost vlády, aby se jí zmocnila pro sebe. A však vláda také w tom ohledu nezachowala se konečně w mezích zákonnosti, nýbrž bez swolení sněmowního zawedla některé podobné sbírky, jakož z masa, z koží, z papíru, o své ujmě a k své ruce. Stawové měli již na sněmě roku 1698 příčinu k stěžowání na „škodliwé a málo platné akcizy“; ale žádost jejich, aby císař králowství od nich ušetřil, nebyla na ten čas wyslyšena.

Po skončení wálky turecké naléhali stawové na polehčení posawadních břemen, a císař jeho slibował; ale překáželo tomu velké nahromadění dluhů komorních, které se stalo za příčinou wálky wedlé všeho wymáhání těžkých obětí způsobem zákonným i nezákonným. Císař Leopold wyhledáwal na sněmě držaném dne 3. Ledna 1701 pomoci stawů k zaplacení dluhů těchto, které se wztahowaly w celém mocnářství na 22 millionů zlatých. Za to mínil se wzdati některé daně dotud obyčejně swolované, totiž newyzadowati jí na sněmích budaucích. Stawové nawrhli k tomu přede vším sbírku posudného z piwa; i stalo se tedy usnešení, dle něhož stawové čeští přewzali na sebe 6 millionů dluhů císařských k zaplacení w 15 létech wěřitelům, kteří by na králowství české byli odkázáni; za to swolil císař, aby stawové 1. „extraordinární sbírku piwního tácu“ w té způsobě, jak dotud od sněmu do sněmu byla swolována, po těch 15 let pro sebe vybírali, 2. aby nowěji zawedené sbírky z masa, z koží a z papíru byly zrušeny, wyjma toliko we městech

Pražských z každé libry masa $\frac{1}{2}$ kreycaru. Do těchto 6 millionů mělo býti wpočteno oněch 650,000 zlatých, které roku 1690 od stawů složený byly císaři co anticipat a však posud nezaplaceny, a rovněž podíl jistiny dwau millionů, z kterého stawowé čeští platili dotud aurok 32,638 zl. ročně.

Smlauwa tato byla však zawřena právě, když se již strojilo k nové dluholeté wálce o dědictwí španělské, která brzy we staw hospodářstwí státního uwedla ještě mnohem wětší zmatek než dotud. Dle usnešení sněmowního mělo se wybírání posudného od stawů začítí teprw roku 1702. Na rok 1701 zůstalo ještě w rukau císaře, a rok ten nepřinesl také wůbec žádného ulevení, ano naopak; následkem tehdaž právě swoleného aequivalentu za sbírku z jmění dosáhlo břímhě daní od sněmu swolených, celkem wzaté, nejwětší dosawadní výšky, totiž 3,222,744 zlatých (o 700,000 wíce než we powěstném roce 1663). Na rok 1702 swolil sněm držaný ku konci roku 1701 znamenitě wětší quantum camerale k dispozici císařowě, než bylo předtím w obyčeji, totiž 150,000 zl. místo posawadních ročních 50,000 zl. w powážení zvlášť, „kterak dwůr císařůw z milosti Boží tak patrně požehnán a rozmnožen jest,“ však také z ohledu na to, že posudné, jindy právě na dworská wydání ustanowené, nyní bylo zanecháno stawům. Již roku 1698 bylo na stawy přišlo mimořádné wyžadování daru za příčinau swatby syna císařowa Josefa, krále uherského korunowaného. Císař byl žádal 200,000 neb aspoň 165,000 zlatých; stawowé podávali nejprwé 60,000 zl. s odwoláním na snešení roku 1628, kdež tolik bylo swoleno na swatbu krále Ferdinanda III; však když císař předkládal, že se při nynějších vysokých cenách takowau summau málo dá poříditi, a také zvláštním psaním dne 15. Ledna 1699 stawy poctil pozwáním k této swatbě, přidali ještě 20,000 zl. a swolili tedy 80,000 zl. císaři, mimo to pak 10,000 dukátů, to jest 40,000 zl. k rukaum krále Josefa samého. Na sněmě swrchu zmíněném ku konci roku 1701 žádal císař již zase nowého příspěwku na krále Josefa, když se jednalo o wyprawení jeho k wojsku do říše; a stawowé swolili celých 150,000 zl. od císaře žádaných s wětší ochotností než předešle. Dobré dorozumění mezi stawy a wládu přetrhlo se však brzy, nejspíš za příčinau nové sbírky ze jmění, kterau císař opět již roku 1702 a podruhé roku 1703 rozepsal bez swolení sněmowního. Stawům musilo býti těžko dodržeti smlauwu o přejmutí dluhů císařských, když se na zemi wymáhaly platy, o kterých sněm nic

newěděl. Následkem stízností stawů, jak in corpore tak také pryj in particulari na císaře wznešených, o jichž obsahu se sice nic určitého neprawí, stalo se předložení na sněmč držaném dne 29. Prosince 1702, dle kterého smlauwa o přejmutí 6 millionů dluhů obapolným swolením jest zrušena, tak že komora dworská wzala dluh zase na sebe, naproti tomu pak stawowé swolili posudné z piwa na 15 let nejprwé příštích, s wýminkau od císaře přijatau, aby jim z wýnosu této sbírky byl každý rok splacen patnáctý díl toho, co měli za císařem z anticipatů od roku 1689 a potomních let jak na jistíně tak na úrocích.

Zaslíbení toto posledně řečené nebylo však ani nyní zdržáno. Rok od roku odkládalo se splácení lhůty práwě tak jako předtím; ano i když roku 1705 císař Josef I k naléhání stawů wýplatu nařídil, zdržowala to komora dworská i w potomních létech jalowými wýmlawami, jakoby počty o tom nebyly ještě uwezeny w auplnau spráwnost.

Hned prwní léta wálečná přinesla s sebau krom neblahé sbírky ze jmění rozličná nowá obtížení. Roku 1702 swoleno rekrut 7030 mužů, tedy počet wíc než o třetinu wětší než w létech předešlé wálky turecké. Wedlé toho žádal císař mimořádného daru pro druhého syna swého Karla, když měl co za krále španělského ustanowený wezen býti do Portugalu. Stawowé swolili 60,000 zl. co příspěwek na cestu. Na začátku roku 1704 wyzýwal císař stawy k obraně země čili defensí pro nebezpečenstwí wpádu baworského, a stawowé prokázali swau ochotnost k tomu uzavřením, aby pátý muž dle počtu usedlých byl ozbrojen, však pod wýminkau, aby náklad byl zaprawen ze swolení na wojsko; k čemuž když císař přistaupiti nechtěl, postawen toliko od 50 usedlých jeden střelec čili mysliwec, a od 100 usedlých jeden jízdný, wše na náklad země, což činilo 82,601 zlatý. Na rok 1705 žádal císař 6528 mužů rekrut a k tomu ponejprw také jistého počtu koní pro wojsko, totiž 1306 koní kyrysarských a 653 dragaunských. Stawowé již silně namítali proti tomu nedostatek lidí, že totiž „na mnohých místech tak dobře wrchnosti jako poddaní k obsáhnutí potřebné polní práce na pacholcích welký nedostatek trpí a proto u některých sedláků ženské pohlawí orati musí, ano i mnohý otec již posledního syna do služby wojenské dáti musil, odkudž následuje, že z nedostatku podobných lidí mnoho polí neositých zůstati musí a skrze to wšecobecné daně a kontribucí wězeti zůstawají a zapraweny býti nemohau.“ Žádali

proto, aby země odváděním rekrut in natura ušetřena byla i aby se mimo zem, zvláště w Bawořích tehdáž dobytých, na wojnu bralo. Po delším wyjednávání usnešeno, aby 1200 mužů plukowé sami mimo zem, však na autraty stawů sebrali, ostatek aby postawen byl in natura.

Na posledním tomto sněmě za žiwobyti císaře Leopolda I bylo také předloženo, že vláda napotom rok wojenský wždy ode dne 1. Listopadu počítati míní. Proti tomu stawowé nic neměli, toliko žádali, aby se s berně již swolené na wojsko část wypadající na letošní dwa měsíce Listopad a Prosinec strhla, poněwadž by sice za ně dwakrát bylo placeno. Ale vláda skutečně zamýšlela přitom získání těch dwau měsíců způsobem pokautním. Na námítky stawů několikrát opakované odpověděno konečně listem císařským, že se od toho, co již swoleno, nic upustiti nemůže, a že císař dalšího dopisování o tom dowoliti ani přijíti moci neráčí. K tomu odpověděli stawowé podobně jako ondy roku 1663, žeby „z pauhé poslušnosti rádi ihned byli swolili, ale z ohledu očitě patrné nemožnosti že sice celau summu chtí dáti rozwrhnauti, a však žádané jistoty w tom že nemohau nikdá méně jak toho roku slíbiti.“

c) *Za Josefa I, Karla VI a Marie Terezie.*

Na prvním sněmě, který byl swolán za panování císaře Josefa I (1705 2. Října), žádalo se na stawích českých swolení na potřeby wojenské we výšce dotud neslýchané 3,600,000 zlatých, s ponawržením, aby nebyla celá tato berně uložena na usedlosti, nýbrž část aby se schnala jinými, mimořádnými prostředky, jakož sbírkau z jmění neb z hlauw, z dobytka, z koní, neb obilnau daní nebo uložením nějaké dáwky ze sta ode všech prodejů, darování a odkazů skrze smławy, poslední wůle neb kodicilly neb konečně prostředkem accisů. Stawowé podávali na to z počátku 1,500,000 zl. co ordinarium, které mělo býti rozwrženo na poddané dle usedlostí, a jeden million co extraordinarium tím způsobem, aby si jej císař zjednal půjčkau w jiných zemích, kteráž by potom byla od stawů českých splacena w osmi neb desíti létech i s úroky z měsíců wrechností. Když však císař s tím se spokojiti nechtěl, swolili stawowé po delším wyjednávání summu od něho sniženau na 3,333,333 zl. z kteréž aby dwa milliony zapraweny byly od poddaných dle usedlostí, ostatek od wrechností, a to předně prostředkem

zvláštní daně z hospodářských užitků čtverého druhu, totiž z výsevků, z dobytka, z důchodů piwowárních a z rybníků, pokud by daň ta stačila. Dle přiznání měla wynášeti 612,334 zl. k čemuž mimo to měla města přispěti swau částí vyměřenau na 22 zl. 2 kr. a 5 peněz s každého usedlého.

Stawowé mínili se tak vysoké berni podrobiti jen tenkrát výmínečně, a wyslowili jmenowitě své ubezpečení, že jich císař tím způsobem takových přiznání z jich užitků hospodářských na budoucí časy dále obtěžowati neráčí. Ale postulat 3,600.000 zl. na potřeby vojenské předložen byl odsud každoročně po celý čas trvání války o španělské dědictví, až totiž do roku 1713, a přese všechny námitky stawů pokaždé snižen toliko na 3,333.333 zlatých. Stawowé podávali roku 1706 nejprwé 1,200.000, potom 1,500.000 zl. co ordinarium od poddaných, krom toho pak mírnau sbírku z jmění, newyslowili se w jaké výšce. Odpovědi této na proposici císařskou zpěchowali se však sněmowní kommissaři předložiti císaři, usilující z tuha o swolení celé summy. K tomu se stawowé prohlásili, že „z pauhého a samoslepého poslušenství“ dají rozepsati 2,000.000 na poddané dle usedlostí, však bez ubezpečení, žeby se ta summa skutečně sešla; ostatních 1,333.333 zl. mínili sehnati půjčkau; když však wyjednávání o to s některými obchodnickými domy nedošlo cíle a od vlády pospícháno bylo, uzavřeli rozwrhnauti celau tuto summu prozatím co extraordinarium na wrchnosti dle usedlostí (po 22 zl. 5 kr. $\frac{1}{2}$ penízi z každé usedlosti), wedlé toho však uložiti opět daň z hospodářských užitků wrchnostenských, z jejíhož výnosu mělo později každému býti wynahrazeno, coby dle usedlostí zaplatil. Na sněmě roku 1707 podávali stawowé nejprw 1,600.000, potom 1,800.000 zl. co ordinarium a 700,000, potom 900,000 co extraordinarium, kteréžto mělo býti sehnáno všeobecna sbírkau z jmění. Opět však císař naléhal netoliko na celau summu, nýbrž aby celá byla rozwržena dle usedlostí, 2,000.000 totiž na poddané a 1,333.333 na wrchnosti. K čemuž stawowé po dlauhém a tuhém wyjednávání konečně přistaupili, však jak se opět prohlásili, „ne pod způsobem swolení, ale na JMCé. a Ké. nejmilostiwější poručení, z pauhé slepé poslušnosti“ a tedy bez ubezpečení. Teprw na sněmě roku následujícího (1708) zjednáno jest ulehčení břemene tauto berní dosud na usedlosti uwalowaného, ale prostředkem, který byl sám břemenem nemenším pro všecko obywatelstwo země, totiž nowau sbírkau accisů wztahující se skoro na všechny předměty každo-

denní potřeby. Císař rozepsal ji podobně, jak se bylo již předtím stalo s několika sbírkami, opět bez předcházejícího svolení sněmovního, však co sbírku adminicularnau, tak že, kolik se z ní sešlo, o tolik měli stawové méně rozvrhnauti na usedlosti k dosažení celého svolení vojenského.. Pačátek vybírání stal se od 20. Ledna 1709. Počítalo se, že sbírka wynese za čtvrt léta aspoň 300,000 zlatých; dle toho uzavřelo se na sněmě, aby na druhé čtvrtletí toho roku ze summy svolení vojenského o 300,000 zl. méně rozvrženo bylo na usedlosti; když by byl výnos větší, aby se o tolik více srazilo na následujícím čtvrtletí, a tak aby se pokračovalo. Skutečně wynesl accis ročně až 1,800.000 zl. a více, což se v pěti potomních létech pokaždé od vojenského svolení 3,333.333 zl. odráželo.

Mimo tento všeobecný accis vybírala se však po odvolání smlauwy předešlé mezi císařem Leopoldem a stawy českými také zase zvláštní sbírka z masa; a zdá se, že ještě jiná ta neb ona. Císař Josef postaupil i této sbírky z masa stawům na sněmě roku 1708, a však toliko nájmeur na 15 let za 140,000 zl. ročně, tak že jen, co se přes tuto sumnu vybralo, mohlo býti užíváno od stawů k ulehčení jiných břemen.

Wálka o španělské dědictví vyžadovala však ještě více jiných obětí. W nedostatku peněz pomáhala si vláda někdy půjčkami, které se od obyčejných dotud dluhů komorních tím rozeznávaly, že se wykazovaly k zaplacení z berní budaucích let, pročez k ubezpečení věřitelů bývaly se svolením stawů ukládány do artikulů sněmovních. První takové wložení stalo se roku 1701 hraběti Heřmanowi Černínovi na 400,000 zl. a opět roku 1704 na 1,200,000 zl. Posledně jmenovaného roku, za panování ještě císaře Leopolda I, vyžádáno jest na duchowenstvu vydání kostelního stříbra ku potřebám státním w summě za 88,493 zl. a slíbeno zaplacení této summy w 6 létech po skončení wálky z weškerého svolení sněmovního. W prvním roce panování Josefa I následowala půjčka 50,000 zl. od hraběte Heřmana Černína, k zaplacení w 5 létech od 1. Listopadu 1706, a roku 1706 půjčka 1½ milionu od Wídenského banku, která měla býti zaplacena od 1. Listopadu roku 1707 w 15 létech, a sice vždy 150,000 zl. ročně, z nichž na Čechy přewzato 48,958 zl. 20 kr. z každoročního sněmovního svolení. Mimo to téhož roku vypůjčeno 674,000 zl. od zámožnějších osob w zemi, o čemž se we sněmovních artikulech zmínka neděje; byla to, jak se zdá, půjčka nucená. Roku 1710 zbývalo dluhu nesplaceného

z předešlých půjček hraběte Černína 400,000 zl. ku kterým vypůjčeno na nowo od sirotek po něm 600,000 zl. se závazkem, aby celá summa 1,000,000 zl. zaplacená byla w 10 létech, po 100,000 zl. ročně, při čemž poručnictwu vymíněno práwo zadržení powinné berně ze statků sirotčích na počet každoroční lhůty. Na sněmě roku 1712 obrátil se císař Karel VI, nástupce Josefůw, k stawům samým, žádaje, aby swým auwěrkem zjednali půjčku 3 millionů zlatých, která měla býti zaplacená w 10 létech ročními 300,000 zl. s úroky z každoročního swolení na wojsko. Stawové neopominuli při té příležitosti ukázati na to, jak se jim wedlo s předešlými anticipaty od roku 1689 a následujících, kterak se „ubezpečěním od dwau císařských a králofských Milostí, Leopoldo a Josepho Primo slawných pamětí, milostiwě učiněným a sněmowním snešením upewněným“ o splacení 15. dílu z piwního tácu při již minalých 12 létech zadosti nestalo. Podávali toliko sprostředkowání půjčky dwau millionů, teprw pak po opětném ubezpečění císaře, že jak s tímto desítiletým splacením na jisto se pokračowati bude, tak i s strany splacení starších požadawků země bude brzy o náležitý prostředek pečowáno, swolili k celé půjčce tři millionů, kteráž se zjednala tím spůsobem, že země vydala dlužní úpisy wěřitelům, ježto se w ní zaučastnili, a vyplacení jich wzala na sebe, jak bylo wymíněno, z každoročního swolení na potřeby wojenské. Roku 1713 wložen jest do sněmu nowý dluh 300,000 zlatých, wypůjčených od Jana Wáclawa hraběte Gallasa, k zaplacení we čtyrech létech.

Wšecky tyto půjčky, kterými byla spůsobena byť ne powinnost, předce jistá nutnost k wětším swolením berní od stawů na léta budaucí, nestačily ještě ke všem potřebám a ke zdržení vlády, aby zanechala předešlých prostředků nezákonných ke zjednání sobě peněz. Na sněmě roku 1712, tom samém, který swolil k půjčce 3 millionů zlatých právě zmíněné, jednalo se opět také o wykaupení sbírky ze jmění, kterau byl císař bez swolení sněmowního rozepsal patentem wydaným dne 3. kwětna 1712, potom však dle předstawení místodržících wznesl na sněm, dávaje na wůli, aby jiným spůsobem byla nahražena. Stawové swolili místo ní 500,000 zl. kteréž sehnali půjčkau, a rozepsali se swolením císaře sbírku pomocnau od kapitalistů, zwláště neusedlých, a sbírku z každého sudu piwa (wedlé posudného powoleného císaři) na tři léta, aby z toho půjčka ta byla zase splacená. Mimo to nařízena jest patentem císařským

dne 5. Dubna 1712 nová daň čili sbírka musiční, to jest z každého bálu a tance.

Wedlé zvýšeného vojenského swolení vyžadovaly se na každém sněmě i w této době španělské války obyčejné tři položky sněmowních swolení, jak bývaly předtím od dávného času, totiž quantum camerale, fortificatorium a na vydání zemská.

Na komorní vydání (camerale) žádalo se od roku 1704 po každé 200,000 zlatých; stawové pak obyčejně podávali 50,000 zl. totiž kolik se powolowalo před rokem 1702, po každé však konečně powolili 100,000 zl. Teprw na sněmě swolaném roku 1713, který se protáhl až přes zawření míru w Rastadtě (1714, 6. Břez.), žádali dokonce, aby císař od tohoto vyžadování, kterého w jiných zemích nebylo, upustil, na námítky pak císařovy naposledy swolili sice opět 100,000 zl. ale s výminkami, aby odtud krom obyčejného nákladu na zbrojnici placeno bylo 9,100 zl. na fortifikací Nowoměstskau, náklad na wychování chudých lidí zůstávajících we špitálech, též platy služebníků při kostele sw. Wíta, heitmana hradu Pražského a heitmanů městských, neméně poslu komorních a wrátných zámeckých, kterýchžto autrat zaprawování komora kráľowska se vyhýbala od některého času.

Na fortifikací Prahy a Cheba swolowali stawové vždy ještě, jako předešle, 30,000 zl. ročně, až teprw roku 1709 a opět 1710 a 1711 podávali toliko 20,000 zl. s ukazováním na to, že opewnění Cheba, o němž se stawělo již od roku 1650, bylo téměř dokonáno a nepotřebovalo tudy již skoro žádného nákladu. Nicméně swolili konečně předce po každé 30,000 zl. Teprw roku 1714 (na sněmě swolaném 1713) odepřeli swolení na fortifikací dokonce, s odkázáním, aby se stawělo z přebytků předešlých let, jichž mělo býti dost před rukama; a císař pro tenkrát od vyhledávání swého upustil.

Wydání zemská brali stawové po každé na sebe, ačkoli jich čím dál tím více přibývalo. Krom předešlého zvýšení platů úředníků slaužících při kanceláři místodržitelské a radd při saudě nad appellaciami podwolili se stawové roku 1704 k placení ročních 6000 zl. kanceléři českému k výživě jeho we Wídni a roku 1708 ku příspěwku ročnímu 6000 zl. na wydržování stálého wyslance čili ablegata při říšském sněmu w Řezně a přisedícího čili assessora při komorním saudě říšském we Wetzlaru. Roku 1709 činila vydání zemská auhrnkem aspoň 70,000 zlatých,

Také stawění rekrut a jezdeckých koní pro wojsko bylo po celý čas wálky španělské stálým článkem swolení sněmowních každého roku. Od roku 1704 až do roku 1713 žádáno bylo pokaždé a také swoleno 6528 mužů a 1306 koní kyrysarských, 653 dragaunských. Mužstvo žádáno bylo obyčejně in natura s náhradou útrat čili bonifikací 41 zlatých za muže, která se strhowala s každoročního wojenského swolení; jen dwakrát za ten čas, w létech 1709 a 1713, dal císař stawům na vůli, jistau část swoleného počtu odvésti w penězích, počítajíc za muže ponejprw 61, podruhé 65 zl., s kterých však strhowala se rovněž bonifikací 41 zlatých, tak že w těch přípádnostech přišlo stawům skutečné wydání za jednoho muže na 20 a podruhé na 24 zlatých. Poněwadž stawové pokaždé raději platili, než skutečně stawěli rekruty, dá se sauditi, že jim skutečné stawění rekrut přicházelo obyčejně draže, než když císař přijal peníze a dal za ně sám najímáti lid; pročež každé swolení rekrut bylo značným zwětšením swolených berní peněžítých. O koních čili rimontách bylo obyčejně dáno na vůli, buď dostawiti je in natura za určitau bonifikací, buď zaplatiti za ně určitau cenu. Obyčejná bonifikací za koně kyrysarského byla 67 zl. 30 kr. za koně dragaunského 52 zl. 30 kr. Cena, za kterau buď stawové skutečně kupowali, nebo s kterau se císař spokojil, pohybowala se za koně kyrysarského mezi 79 a 87, za dragaunského mezi 64 a 72 zlatými, tak že ztráta na jednom koni po odražení bonifikací vždy činila aspoň 9 zl. 30 kr. i až 19 zl. 30 kr.

Mimoobyčejná swolení, která se nahodila od smrti císaře Leopolda I, byla roku 1707 dar 50,000 zlatých ke swatbě Karla bratra Josefowa, tehdaž krále španělského a 50,000 zl. na výpravu Marie Anny sestry císařow, když byla prowdána za krále Jana portugalského, potom roku 1710 pomoc na cestu Karla VI ze Španěl, když nastoupil w panství po Josefowi, 600,000 zlatých.

Summa celého sněmowního swolení činila, pokud se dá wypočísti, w létech 1705 a 1706 pokaždé přes 3,774.000, roku 1707 přes 3,874.000, w létech 1708 a 1709 přes 3,953.000, w létech 1710 a 1711 přes 4,263.000, a wystaupila roku 1712 až na 4,542.333 zlatých, nepočítajíc w to náklad země na rekruty a rimonty, který činil pokaždé také víc než 150,000 zlatých.

Jak medle konečně mírem Rastatským, zawřeným due 6. Března 1714, způsobena byla naděje stálejšího upokojení w poměrech zahraničných, jali se stawové čeští ihned doléhati na vládu o po-

třebné polehčení, o zaprawení dáwno odkládaných náhrad, přede vším pak o zrušení obtížného accisu. Císař žádal psaním dne 15. Unora, tedy ještě před zawřením míru, aby stawowé ještě ten rok se staršími požadawky strpení měli, s oznámením, že miní dáti jeduati mezi nimi a komorau dworskau o způsob, kterým by splácení oněch dluhů rokem 1715 začátek wzíti a potom dále předsějiti mělo; s čímž stawowé na ten čas se spokojili. Dne 23. Čerwence 1714 wyšel potom patent císařský, kterým se accis zrušil k welkému potěšení země, tak že vybírání jeho od 15. Srpna toho roku se zastawilo, po pěti a půlletém trvání. Hned pak psaním k nejvyššímu purkrabí daným dne 25. Čerwence 1714 wznesl císař na stawy přání své, aby se k ulehčení země a nicméně ku pojištění potřebného wydání na wojsko jistá summa roční na některau řadu let ustanowila, kterau by stawowé co quantum militare odváděti se zawázali, zároveň pak aby se s strany zaplacení dluhů učinilo rozwržení též na jistý počet roků; k tomu cíli aby sněm zwolil deputací, po jedné osobě z každého stawu, která by o tom we Wídni se zvláštní kommissí císařskau wyjednávala. Stawowé zwolili k tomu Daniele Josefa Mayera, probošta Pražského, Jana Arnošta hraběte Šafgoče, praesidenta nad appellacímí, Wácslawa Hložka z Žampacha, místokomorníka při diskách zemských, a Bohuslawa Jana Woříkowského z Kunratic, primatora Starého města Pražského; kteříž plnomocenstwím a instrukcí opatření, do Wídně se odebrali. Kommissí císařská, s kterau wešli we wyjednávání, skládala se ze tří osob, kteříž byli Jan Leopold kníže Trautson, Wintíř Tomáš hrabě ze Stahremberka, praesident komory dworské, a Leopold Josef hrabe Šlik, nejvyšší kancléř český.

První předložení císařské učiněné prostředkem této kommissí čili ministerialné deputací bylo, aby stawowé na deset let pořád zběhlých od 1. Listopadu roku 1714 každoročně dwa milliony a 600,000 zlatých swolili. Wyslání čeští předsěstřeli nemožnost přewzetí tak welké summy, a podávali se své strany summu, která naposledy w čas pokoje, totiž roku 1682, swolena byla, to jest 1,170,000 zlatých, na nejvyš pak 1,500,000, jak daleko se wpustiti dowolowala jim instrukcí jejich. Když císař s podáním tím spokojiti se nemínil, však se své strany slewil na dwa milliony a 200,000 zlatých, wyžádali si deputowani čeští dalšího plnomocenství od stawů, dle kterého podali nejprwé 1,600,000, potom 1,700,000 a po třetí 1,800,000 zlatých. Tu konečně císař oznámil wyslancům w osobní

audienčí jim udělené, že se mívá spokojiti s ročními dvěma milliony. K tomu svolili stawowé, když na ně věc podruhé wznešena byla od wyslaných, a na tom základě zawřena smlauwa čili recess tak zwany, jež podepsal císař dne 12. Dubna 1715. Stawowé tedy zawázali se, jak řečeno, na deset let nejprvé příštích platiti ročně 2,000,000 zl. berně na potřeby wojenské. Císař naproti tomu slíbil po celý ten čas více nežádati, ani žádně daně z hlauw nebo ze jmění, žádně nuceně půjčky (subsidiu praesentaneu), žádněho accisu „aneb coby sice pod jakýmkoli jménem daně militarní řčeno býti mohlo,“ na králowstwu české neukládati. Wýminka se dopauštěla toliko pro případnost turecké neb jiné těžké wálky nebo nějakého podobného všeobecněho nebezpečenstwu, tak aby w takowé případnosti císaři wolno bylo sněmowně o wětší swolení se stawy jednati. Podobně však aby také stawům bylo wolno, w nešťastných příhodách, které by w zemi welkau škodu způsobily, slewení s umluwené summy žádati. Dále ustanowowal se recessu způsob zaprawení starších dluhů, o které dotud darmo bylo upomínáno. Rozděleny jsau na dvě třídy. Do jedné postaweny starší anticipaty z let 1689, 1691, 1695, 1696 a 1697, kterých summa i s auroky zasezělými činila 2,099,373 zl. 39 kr. Tato summa měla býti zaplacená w 10 létech od roku 1715 do roku 1724, tak sice že rozwrženo z jistiny na každý rok 109,189 zl. 15 kr. a $3\frac{1}{3}$ peníze, z auroků pak na prwní rok 132,337 zl. 1 kr. $\frac{1}{2}$ pen. na další pak léta wždy o 5291 zl. 10 kr. a 1 pen. méně, tak že na poslední rok wypadlo 84,716 zl. 29 kr. $2\frac{1}{2}$ peníze. Druhou třídu činilo stříbro kostelní wydané roku 1704 a půjčka zámožnějších od roku 1706, obojí w summě 762,493 zl. 24 kr. a 1 peníze. Tato summa rozwržena jest na 6 let od r. 1716 do r. 1721, tak že z jistiny položeno na prwní rok 202,550 zl. 33 kr. $4\frac{1}{6}$ pen. na potomní čtyry léta po 138,948 zl. 33 kr. $4\frac{1}{6}$ peníze, na poslední, šestý rok 4148 zl. 33 kr. $4\frac{1}{6}$ peníze; z auroků pak na prwní rok 42,472 zl. 47 kr. potom rok od roku méně až na poslední rok toliko 155 zl. 34 kr. Každoroční tyto lhůty měly býti se swolených dwau millionů strženy a wěřitelům zaplacený. O jiných dluzích w recessu nejmenowaných rozumí se, že zůstalo přitom, co bylo o jednom každém ustanoweno w prwotních smluwách dluzních.

Do dwau millionů každoroční berně na potřeby wojenské nebylo wpočteno fortificatorium, tím méně camérale. Obojí swolowalo se jak předtím tak po všecka další léta panowání císaře Karla VI,

a sice fortificatorium w létech 1715 až 1717, později pak výminkau také w létech 1721 a 1732 w summě předtím obyčejné 30,000 zl. w ostatních létech od roku 1718 toliko 20,000 zlatých, camerale vždy w summě 100,000 zl. Také posudné čili piwní ták, swolené roku 1702 na 15 let, vybíralo se posud, a stawowé, ač po některém zpěčowání, swolili na sněmě roku 1716 w prodlaužení jeho opět na 15 let, po projiti pak této lhůty roku 1731 na dalších 15 let. Mimo to smluwili se na sněmě roku 1715 s císařem o nowau sbírku mu-siční výše zmíněnou, tak že ji přejali na sebe na 4 léta, se zá-wazkem odváděti z ní ročně 40,000 zl. Smlauwa tato jest později roku 1718 obnowena na další 4 léta, roku 1722 a 1728 pokaždé na 6 let, roku 1734 a 1738 zase pokaždé na 4 léta. Počítáme-li roční výnos posudného vždy ještě na 250.000 zl. vydání zemská rovným počtem na 100,000 zl. a připočteme-li také 140,000 zl. smluvených za sbírku z masa; dá se summa celého swolení sně-mowního na první rok recessu upravený, totiž na rok 1715, vypočísti asi na 2,660,000 zlatých, což činí dobře o 1,400,000 méně, než průměrné roční swolení w dewíti předcházejících létech wá-lečných.

Rok 1715 zůstal však jediný, w kterém desítiletní recess císaře Karla VI byl skutečně zachován. Již roku 1716 nastala pří-padnost, pro kterou byl si císař vyhradil uchýlení se od recessu, vypuknutí totiž nové války s Turky, která se teprw roku 1718 skončila mírem Požaroweckým, a mezi ní opětné vypuknutí války se Španěly, která zaneprazdňowala zbraně císařské w Italii až do začátku roku 1720. Císař žádal za tau příčinou na rok 1716 tři milliony zlatých na potřeby vojenské. Stawowé swolili dwa milliony co ustanowené ordinarium, a podali nejprwé 600,000 zl. co extra-ordinarium, kteréžto potom na další žádost císařowu zvýšili na 666,666 zlatých. Na rok 1717 zvýšil císař postulat na 3,633,333 zlatých, dávaje stawům na vůli, aby část této summy sebrali pro-středkem sbírky z jmění, potažením neusedlých kapitalistů neb jiným podobným způsobem. Stawowé však bránili se tomu, podá-wajíce toliko jako wloni 2,666,666 zl. jménem berně, krom toho pak půjčky čili anticipat 717,334 zlatých, i stalo se konečně srownání, dle kterého swolili 2,700,000 zlatých berně, s potažením kapitalistů k některé části, a 900,000 zlatých půjčky, která měla býti od stawů sprostředkowána vydáním dlužních úpisů od země, a w 6 létech zaplacená zadržením části berně na vojenské potřeby,

jak na jistinu tak na úroky. Na rok 1718 žádal císař opět 3,633,333 zlatých, a stawowé powolili 3,200,000 co berni. Tím úsilněji bránili se však, když císař již po odbytí války turecké žádal na rok 1719 předce ještě 3,500,000 zlatých. Stawowé, předstírajíce neurodu, pád dobytka a jiné bídy, které postihly zem, odvolávali se na článek recessu, dle kterého *jim* bylo vyhrazeno, žádati *slewění* s umluwených dwau millionů, zůstawující na uznání císaře, kolik by slewiti mohl; wedlé toho pak podávali 500,000 zl. co extraordinarium z měšce wrchností. Nyní císař snížil své wyžadování na 2,866,666 zlatých, však s předložením, že se z této summy pokládá 666,666 zl. za extraordinarium simplum (jaké bylo swoleno na rok 1716), že však by pro válku w Italii bylo potřeba i dvojnásobného extraordinaria, ale císař že chtěje země šetřiti, nemíní ukládati tolik najednau, než raději w pěti létech po sobě pokaždé o 200,000 více, tedy krom recessuahých dwau millionů ještě swrchu položených 866,606 zl. Na takové přednesení uzavřeli stawowé přidati k swému předešlému podání ještě 100,000 zl. ale proti wztažení nowého extraordinaria na pět let, jak se tu zamýšlelo jednostranně od císaře, ohradili se s důrazem; neb žeby to bylo proti privilegii země. Po delším wyjednávání swolili stawowé na tentokrát předce k celé summě 2,866,666 zl. ale od „quinquennialného extraordinaria“ musil císař upustiti.

Poněwadž se důchod státní dvěma zmíněnými válkami opět znamenitě zadlužil, nebylo ani po skončení jich více možno, dokonale k recessu se nawrátiti; nieméně aspoň tak zvané extraordinarium, to jest co se přes dwa milliony ukládalo, rok od roka bylo menší. Císař sám na rok 1720 nežádal již 2,866.666, než toliko 2,766,666 zl. stawowé pak swolili toliko 2,666.666 zl. W následujících létech řídilo se císařské předložení obyčejně dle předešlého sněmowního swolení; ale stawowé pokaždé ještě něco strhli, tak že na rok 1724, kterým recess došel, činilo swolení vojenské již jen 2,275.000 zl. W potomních létech spadlo ještě o něco málo, tak že na rok 1727 činilo konečně jen 2,200.000, později pak až do roku 1733 pohybovalo se vždy toliko mezi 2,300.000 až 2,600.000, kteréžto poslední výšky dosáhlo jen jednau, na rok 1731.

Kromě zvýšení berně měla nowá válka turecká s potomní španělskau za následek, že se na stawích wyžadowalo ještě také některý čas stawění rekrut a rimont na týž způsob, jak bylo prwé w obyčeji. Po skončení předešlé války o španělské dědictví byl jen

na rok 1715 žádán menší počet než předtím, totiž 1632 mužů, 327 koní kyrysarských a 163 koní dragaunských. W potomních létech 1716 až 1720 stawěl se zas pokaždé předešlý každoroční počet 6528 mužů a 1306 koní kyrysarských, 653 dragaunských, a ještě na rok 1721 mužstwa polowice toho počtu, koní pak kyrysarských 870 $\frac{2}{3}$ a dragaunských 435 $\frac{1}{3}$. Teprw odtud další stawění nebo penězi vyplácení přestalo.

Recess císaře Karla VI nebyl však stawům českým také dodržen, co se týkalo lhůty k zaplacení starších dluhů jím ustanowené. Již roku 1716 wyžádal císař na stawích, aby místo ustanowených 10 let, z nichž teprw jeden rok uplynul, na zaplacení jedné třídy oněch dluhů, a šesti let na zaplacení třídy druhé, bylo učiněno rozwržení obau tříd auhrnkem na dalších 14 let od r. 1716 do roku 1729. Dle toho ustanowena částka, ježto měla býti zaplacená za rok 1716 (jistiny i zasezelych auroků) na 299,204 zlaté, potom rok od roku menší, až konečně na rok 1729 toliko 127,800 zl.

Následkem nových k tomu přirostlých dluhů jak půjčkami od saukromých osob tak jmenowitě zemským anticipatem 900,000 zl. od roku 1717, který měl býti zaplacen w 6 létech, byl císař přinucen roku 1721, žádati opět poshowění, aby mu totiž stawové s některau částí platu na rok 1722 wypadajícího posečkali. Stawové zwolili w této příčině kommissí ze swého prostředka, která wstoupila we wyjednávání o tom se zvláštními kommissary, jimž wěc byla uložena od císaře. Tito předložili náwrh, dle něhož mělo se počkati se 721 zl. 27 kr. na každém tisíci wšech dluhů, které byly určitými lhůtami odkázány na wojenské swolení, jak starších tak nowějších. Celá powinnost za rok 1722 činila 468,984 zl. 11 kr. S toho mělo se dle toho počtu sraziti k dalšímu počkání 338,270 zl. 28 kr. a tedy zaplatiti toliko 130,713 zl. 43 kr. Kommissí stawowská wytýkala proti tomu jednak nepraktičnost nawrženého počítání, ukazujíc, žeby dle poměru 721 zl. 27 kr. k 1000 jednotlivým částečným wěřitelům wypadla srážka na takowé zlomky, kteréby se wyplatiti nemohly (až totiž na $\frac{1}{8,000,000}$ ano na $\frac{1}{20,000,000}$ wídenského); zwlášť však proti wila se dalšímu rušení recessu tímto spůsobem, podotýkajíc s welkým důrazem, kterak jiným zemím starší půjčky jejich, zároveň s českými zawřeně, již před mnoha léty wynahrazeny byly; pročez že stawové nedaufají, aby JMCá této zemi pro zásluhu její, že se zaplacením některých dluhů těch již po 32 let čekala, dalším odkladem nowé břemeno uložiti chtěla; kterak by pak takovým

odstaupením od recessu kredit země zlehčen byl, když by slovo císařské a královské v sněseních sněmowních veřejně vytištěné věřitelům, kteří se na ně spolehli, a jiným, kteří dlužné úpisy v též víře od prvotních věřitelů přejali, zdrženo nebylo. Kommissi mínila sice nicméně showění s celau žádanau summau 338,270 zl. 28 kr. powoliti, ale ne se srážkau na dluzích recessem wyřízených, než toliko na pozdějších, totiž na půjčce zemské od roku 1717 a na půjčkách hrabat Františka Josefa Černína, Františka Josefa z Waldšteina, Adolfa Bernarta z Martinic, Antonína z Losenthalu a hraběte Šporka, kteřížto k tomu dobrowolně swolili, a sic tak, aby se s celau lhůtau z jistiny těchto půjček na ten rok wypadající čekalo; poněwadž pak to dohromady činilo jen 272,500 zl. aby se ostatních 65,770 zl. 28 kr. které se do celého počtu 338,270 zl. 28 kr. nedostávaly, sehnalo půjčkau zvláštní, ježto by přišla k zaplacení roku 1725. Na tomto základě se smlauwa o posečkání skutečné zawřela; následowaly pak podobné smlauwy o další počkání také na rok 1723, na rok 1724, na rok 1725, na rok 1726, vždy s rozvržením přebývajícího dluhu na léta potomní, až pak teprw v létech 1727, 1728 a 1729 splácení šlo ustanoweným způsobem předse, a posledně jmenowaného roku došlo swého konce.

Awšak mezitím již roku 1727 pokladnice císařská potřebovala zase mimořádné prozatímné pomoci půjčkau 2,200.000 zl. ode všech zemí českých, z které stawové čeští 1,200,000 zl. přejali na králowství. Měla býti týmž způsobem jako předešle, totiž zadržením na swolení wojenském, splacena w 8 létech, počnauc rokem 1729. K tomu pak přišla roku 1730 opětná půjčka 600,000 zl. která se měla splatiti we čtyrech létech od roku 1737, to jest po projití platební lhůty oné prwní půjčky.

Prwé však nežli prošel čas k zaprawení těchto dwau půjček ustanowený, strhly se nowé wálky, a uwalily na zem nowé dluhy a jiná těžká břemena.

Pro vypuknutí tak zwané wálky o nástupnictwí polské žádal císař na sněmě swolaném ku konci roku 1733 předně zase anticipatu čili půjčky 1,200,000 zl. prostředkem stawů, k zaplacení w 15 létech ze swolení wojenského; krom toho však wypsal také na nastávající rok 1734 sbírku ze jmění, dávaje stawům na wůli týmž způsobem, jakž se stávalo od posledních let císaře Leopolda I., aby ji swolením určité summy wykaupili. Stawové podali 350,000 zl. a swolili konečně dle žádosti císaře 400,000 zl. však s wylražením

sobě nových pomocných sbírek, aby celé břímě nemusilo uvrženo býti na usedlosti. Uložena totiž se swolením císaře 1. sbírka z každého sudu piwa po 30 kr. na panstvih a po 15 kr. we městech, wedlé posudného, které se odvádělo císaři (méně we městech proto, že městské piwo bylo také obtíženo posudným stálým od roku 1547), 2. od kapitalistů usedlých z každého sta jistiny po 15 kr. od neusedlých po 30 kr. 3. tolikéž z ročních platů čili pensí po 30 kr. ze sta, 4. po jednom zlatém ze sta z peněz, které by kdo měl ležeti w hotowosti, 5. od penězoměnců a kupců, co by na každého wyměřeno bylo dle srownání se zvláštní stawowskau kommissi k tomu ustanowenau. Sbírka z jmění rozepsána jest císařskými patenty podobně také w následujících dwau létech a wykau-pena pokaždé jedním millionem. Stawowé rozwrhli tuto summu i roku 1735 na usedlosti s potažením ku pomoci týchž sbírek postranních; roku však 1736 uzavřeli zaprawiti ji částečně půjčkau, totiž 600,000 zl. Ostatních 400,000 měly wynésti postranní sbírky. Když se hned w prvním roce po zawření míru s Francouzskem a jeho spojenci začala opětná wálka s Turky, pokračowalo se we wymáhání mimořádných takowýchto berní jen pod jiným jménem. Císař totiž rozepsal w létech 1737, 1738 a 1739 mimo sněm pokaždé tak zwanau sbírku tureckau, a pokaždé, tak jak se předešlá tři léta stávalo se sbírkau z jmění, teprw po rozepsání swolil k návrrhu místodržitelstwa, aby o tom bylo učiněno předložení sněmu, jak se výslovně prawilo „ne k cíli nějaké deprekací (to jest odmítnutí), ale jen toliko k powědomosti“, jestližeby ji stawowé chtěli wykau-piti. Takové wykaupení stalo se i nyní pokaždé jedním millionem, jež stawowé sháněli dílem půjčkau, dílem výše udanými postranními sbírkami, we kterých se i potom pokračowalo k zaprawení těchto půjček zemských. Roku 1737 vypůjčili stawowé na tuto potřebu 400,000, w létech 1738 a 1739 pokaždé 600,000 zl.

Wedlé těchto mimořádných sbírek, ku kterým byli stawowé we skutečné prawdě donucowány, ježto mínil císař wymáhati jich sice pomínutím sněmu, toliko jiným, obtížnějším způsobem, wyžadowalo se také vlastní swolení sněmowní na potreby wojenské na sněmích od roku 1734 až do roku 1740 w summě vyšší než w létech předešlých, totiž pokaždé 3,300,000 zl. s čehož stawowé pokaždé něco strhli, ale poměrně jen málo, tak totiž že skutečné swolení činilo roku 1734 (na rok 1735) 3,152,000 zl. potom pokaždé o něco méně, až činilo na rok 1739 3,132,000, na rok pak

1740 rovnau summau 3,000,000. K tomu přišlo také zase stawění rekrut a rimont, a to we větším počtu než bylo předtím až do roku 1720 w obyčeji, rekrut totiž na léta 1734 a 1735 pokaždé 8150, na rok 1736 8158 mužů, na rok 1737 toliko 6528, totiž počet za předešlých časů obyčejný, ale na léta 1738 a 1739 pokaždé 8160, a teprw zase na rok 1740 jen 6528 mužů. Počet rimont byl na rok 1734 a později zase na rok 1737 1306 kyrysarských, 653 dragaunských, to jest kolik se za předešlých časů obyčejně odvádělo, na léta však 1735, 1738, 1739 pokaždé 1741 neb 1742 kyrysarských a 871 neb 870 dragaunských. Wšecky tyto odwody dály se proti bonifikacím jindy obyčejným, buď že se stawělo in natura, nebo w penězích.

Již od roku 1722 přišlo w obyčej, že stawowé čeští při swolování berní, a sic nejobyčejněji při swolování berně na potřeby vojenské, předkládali císaři rozličné stížnosti swé a žádali naprawení jich. Byly to nejwíce stížnosti na spráwu důchodů císařských čili na komoru císařskou, to jest na zvyšování cel a mýt, ceny soli, zawádění nových platů aneb jiných obtíží w rozličných odvětích její moci úřední. Poněwadž se pomožení obyčejně slibowalo, ale nestáwalo, opakowaly se ty samé stížnosti na jednom sněmě po druhém, a počet jich se mmožil až do konce panování císaře Karla VI.

Jedna ze stížností těchto wztahowala se na zawedení tak zwaného malého ungeltu, to jest dáwky vybírané pro komoru kráľowskau z rozličných předmětů spotřeby, s kterých se ungelt starodáwný králi náležející jindy newybíral. Stawowé žádali zrušení této dáwky již na sněmě roku 1722, ale komora neupustila od ní, a teprw roku 1735 zawřena jest smlauwa mezi císařem a stawy, kterau stawowé malý ungelt wykaupili, zawázawše se platiti za něj ročně 25,000 zl. Wykaupení jeho jednau summau složenau na vždy nepřijala vláda. Podobně zawřena roku 1736 smlauwa o důchod z tabáku následkem stížností proti spůsobu, kterým stát užíwal práwa na tento důchod, prwotně od stawů naň přenešeného. Byl totiž obchod s tabákem i dělání jeho we fabrikách k tomu zřízených od státu ještě vždy pronajímán buď jednomu nebo více podnikatelům společně w celé zemi, k jichžto hájení, aby jim nikdo do obchodu neb fabrikací té nesáhal, bylo nepochybně potřeba dohlídky obecnstwu obtížné. Stížností proti tomu ujali se stawowé všechněch tří zemí koruny české společně, a žádali, aby byla abalda

čili pronajímání tabáku zrušena a obchod s ním vůbec propuštěn. Císař svolil k tomu roku 1736 na ten způsob, že stawové všech tří zemí uvolili se platiti ročně 450,000 zl. a za to jest jim důchod z tabáku postaupen, tak aby směli uložiti nějaký plat za powolení k sázení, k fabrikaci neb k obchodu s tabákem, též přírážku na tabák do země dowáženy. Dle dorozumění mezi zeměmi wypadlo z oné summy na králowství české 225,000 zl. ročně, na kterémžto základě zawřena smlauwa zvláštní mezi stawy českými a císařem dne 30. Prosince 1736, a wstąpiła od 1. Ledna 1737 we skutek.

Počítajíc tyto smluwené platy za důchod z tabáku a za malý ungelt, jakož i starší za musiční a masitau sbírku, o něž se smlauwy vždy na jistý počet let obnowowaly, s berněmi na každém sněmě obzwlášť swolowanými dolnomady, wzrostla summa celého ročního swolení za těchto posledních wálečných let císaře Karla VI opět na výšku, které předtím nikdy nedosahowala. Činilať, pokud se dá spočísti, již roku 1734 4,550,000 zl. roku 1735 4,827,000, roku 1736 4,932,000, w následujících třech létech 1737 až 1739 pokaždé něco přes 4,800,000 zl. K čemuž když se připočte ještě náklad na rekruty a rimonty, wypadne na každý rok něco přes pět millionů nebo něco málo pod pěti milliony.

Poslední rok panování Karla VI (1740) přinesl některau úlew, totiž skoro asi o million zlatých proti roku předešlému, a také w prwním roce panování Marie Terezie (1741) činilo swolení sněmowní ještě o něco méně než w roce předtím, poněwadž králowna z počátku hleděla náklad těžkých wálek, které se proti ní strhly, zaprawiti půjčkami. Tím více zkusily Čechy během prwních pěti let wálek těchto od nepřátelských i přátelských wojsk, jakožto jedno ze hlavních dějišť wálky. Na zemi pak wyhubenau dolehlo potom nicméně břemeno berní ještě zas tíže než za času předešlého. Krom obyčejných swolení na potřeby wojské wymáhalo se opět wykupování sbírek ze jmění a stawění rekrut a rimont, zas ještě we mnohem wětších počtech než prwé, což pak dotud nebylo, beze wší bonifikací neb aspoň s odkládáním jí na dobu neurčítu. Již roku 1743 swoleno bylo 7521 mužů, 1506 koní kyrysarských a 753 dra-gaunských, což činilo náklad 673,586 zlatých. Léta 1744 a 1745 byla neprawidelná pro wpády nepřátelské do země; na potomní však léta 1746, 1747, 1748 bylo swoleno počtem okrauhlým pokaždé asi 12,000 mužů a k tomu 3213 koní. Náklad wypočítáwá se w artikulích sněmowních roku 1746 na 546,278 zl. 30 kr. roku

1747 na 1,078,845 zl. Celé swolení sněmowní, i s těmito náklady na odvod, dá se vypočísti roku 1746 asi na 5,341,000, roku 1747 na 5,515,000, roku 1748 na 5,615,050 zl.

Od těžkého tohoto břemena berní nebylo tentokrát pomoci ani po válce. Mocnářství rakauské mělo od té doby v králi pruském Fridrichowi II. nepřítelů vždy hotového k boji, od něhož bylo se i pro budaucnost obáwati velkých nebezpečností. Vláda císařovny Marie Terezie pokládala proto za potřebné, i v čas míru vydržovati znamenitou moc vojenskou, a dle toho zříditi celé státní hospodářství. K tomu cíli předložen jest sněmu českému, jak podobně jiným zemím českým i rakauským, dopisem císařským dne 1. Března 1748 návrh nového decennálního recessu. Císařovna žádala, aby stawové čeští na deset let po sobě swolili ročně 4,616,156 zl. 46 kr. s pen. na potřeby vojenské, tím způsobem, aby z toho celé vychování vojska (krom pauhého přístřeší při ubytování) i také všecken náklad na odvod rekrut i rimont byl od státu zaprawován, tak aby stawové napotom s odvodem nic činiti neměli, než plukové aby se sami rekrutowali, zawazujíc se také dluhy na vojenské swolení odkázané i půjčky zemské za předešlých let ku postižení mimořádných berní zawřené na sebe k zaplacení z této summy přejmouti. Stawové wyslowili srozumění své s novým tímto řádem, připomenuli však, že následkem postaupení Kladska králi pruskému a wypowiedění Židů ze země, nařízeného od královny roku 1744, odpadá obyčejný příspěvek jejich k berním zemským, kterýž by v okrauhlé summě činil 300,000 zl. i žádali proto, aby byl od oné summy odražen, krom toho pak aby císařovna něco slewila s ohledem na těžké utrpení země v této válce, a aby se tedy s roční summau 4,200,000 zl. spokojila, na kterou by dle příkladu jiných zemí wrchnosti platily čtvrtinu ze svého měšce, ostatek aby nesli druzí kontribuenti. Přitom kladli za výminky: 1. aby stawové zůstaveni byli při posawadních postranních sbírkách, totiž od kapitalistů a jiných za posledních let zemřelého císaře zawedených, 2. aby posudné z piwa i daň z páleného byla zemi postaupena, 3. malý ungelt čili roční výplata jeho (25,000 zl.) aby byla zrušena, 4. aby byl zemi poskytnut jistý důchod na zaprawení zemských vydání a na ualražování škod od ohně a krupobití, k čemuž nawrhovali, aby bylo Židům powoleno do Prahy se nawrátiti a jinde v zemi zůstatí, i aby příspěvek jejich k berním byl zanechán zemi. Přitom zmínili se stawové o berni na potřeby

komorní čili quantum ad liberam, podávající i na budaucnost obyčejných dotud 100,000 zl. ročně, z nichž by vláda zaprawowala wšeecka posawadni wydání na tuto berní odkázaná. Co se však týče fortificatoria, žádali, aby bylo zcela zrušeno.

Teprw nyní oznámila císařowna stawům (10. Čerwna), že se jí jedná netoliko o ustanowení potřeby na wojsko, než i na jiných stranách že důchody státní nestačí, zvláště pro welké zadlužení z předešlé wálky, pročež že pomoci jejich žádati musí k zawedení jisté wšeobecné saustawy „tam in militari quam camerali et banicali.“ K tomu žádala na wšeecko wesměs ročně 5,270,488 zl. 44 kr. a krom toho smluwenau výplatu roční za masitau sbírku a za důchod tabákový, swolujíc jinak k wýminkám stawů výše položeným, a dávajíc jim na wůli, aby ku postižení oné roční summy užili také za pomoc jisté přírážky ze soli w jiných dědičných zemích obyčejné. Stawové swolili k tomuto předložení s těžkým srdcem, wyslowujíce naději, že snad aspoň po uplynutí těchto desíti let bude zemi poskytnuta žádaucí úlewa, wymiňujíce sobě, aby krom předešlých postramích sbírek, posudného, musiční sbírky (ježto se jí císařowna pomlčením odříkala) a solné přírážky ještě také směli zawésti kolek na papír, karty a kalendáře a kreycar za otwírání bran Pražských.

Na základě těchto předběžných umluw zawřena jest prostředkem deputowaných stawowských, wyprawených ke dworu císařskému do Wídně, konečná smlauwa o recess dne 30. Čerwence 1748. Stawové zawázali se tauto smluwau, jak řečeno, na 10 let od počátku wojenského roku 1749 odváděti ročně 5,270,488 zl. 44 kr. a sice 4,200,000 zl. co militare we lhútách měsíčních, a 1,070,488 zl. 44 kr. co camerale we lhútách čtvrtletních, wedlé toho výplaty za sbírku masitau a za důchod tabákový. Od sbírky masité, která byla jindy smluwena za 140,000 zl. odtáhla se částka wypadající na hrabství Kladské (4666 zl. 40 kr.) a na Židowstwo (3111 zl. 6 kr. 4 pen.), dle čehož ustanowena jest na 132,222 zl. 13 kr. 2 pen. ročně. Výplata za tabák, která prwotně činila 225,000 zlatých, byla již roku 1741 slewena o třetinu, na 150,000 zlatých. Z toho mělo se odraziti 5000 zl. na Kladsko, 3333 zl. 20 kr. na Židy a 7536 zl. 46 kr. někdejší relucí, kterau komora králowská platila stawům za prwotní postaupení toho důchodu; roční výplata ustanowena tedy na 134,129 zl. 54 kr. Naproti tomu zawázala se císařowna během toho desítiletí žádných jiných berní nežádati, jmenowitě žádných sbírek ze jmění, sbírek tureckých, sbírek ze hlaw, aniž fortificatoria

ani žádných tak zvaných darů dobrovolných, na cesty, na swatby neb tomu podobné příčiny, a to sice pro všecku případnost, buď pro pokoj buď pro válku. Stawům zanechány jsau všecky již prwé jmenované postranní sbírky, jak starší tak nowě jim postaupené neb od nich nawržené, aby dle výnosu jich rozwrhowali na usedlosti toliko část swolené berně, která by sbírkami těmito nebyla kryta. Též swolila císařowna k nawrácení Židů do Prahy, a ustanowila, aby Židowstwo zemské platilo ročně 170,000 zlatých, které měly zůstati w rukau země k nahražowání škod olněm a krupobitím. Konečně o splácení dluhů zemských a na berně králowství českého odkázaných, kterých se počítalo za 6,552,731 zlatých, ustanoweno, aby stawové každého roku z umluwené summy berně komorní (camerale) zadrželi 393,163 zlatých, na zaprawení pětiprocentového úroku a jednoho zlatého ze sta na porážku jistiny.

Míwá se za to, že se desíletním recessem císařowny Marie Terezie stalo ulehčení zemím, neb aspoň že se správa finanční zjednodušila ustanowením jedné berně vyšší a zrušením naproti tomu rozličných dávek jiných, jichžto vybírání a nerowné rozwržení bylo obecnstwu obtížné. Jak widěti, nebylo tomu tak. Nebo summa ročních 5,270,488 zl. a s připočtením sbírky masité a důchodu z tabáku celkem 5,534,849 zlatých byla wzata dle výšky předtím nikdy nebyvalé, jaké dosáhly berně jen w posledních létech předešlé války. Dávky pak wedlejší nebyly zrušeny, než toliko postaupeny stawům a jim zanechána starost o obtížné jich wymáhání. Při recessu císařowny Marie Terezie bylo nejlepší to, že byl skutečně zachován, jak w létech pokoje, kterého země dobře užily během osmi let po skončení války o dědictví rakauské, tak i za prwních dwau let války sedmileté, ježto wpadala do recessního desíletí. Válka tato přinesla nowá zvýšení břemen, která i summu recessem ustanowenau znamenitě přesahowala. To však leží již za mezí wytknutau tomuto pojednání.

III.

Wplyw sněmů na spráwu komorní.

S právem powolování berní sawwiselo práwo stawů českých, dle něhož nemělo od koruny české nic býti odcizeno bez jich swolení. Dle toho býwaly prodeje i také zástawy korunních statků

vždy oznamovaný sněmu a se svolením jeho vkládány do artiklů sněmowních. Od vydání obnoveného zřízení zemského stalo se tak ponejprw již roku 1628 se zástawau zámku a panství Mělnického hraběti Wilémowi Slawatowi, na kterau měl zápis císaře Ferdinanda II od roku 1623. Za císaře Ferdinanda III svolili stawové roku 1649 ku prodeji komorních neb stolních panství Benátek a Lysé, naproti čemuž císař zase panství Třebonské přiwtlil ku komoře. Panství toto jest později zapsáno w zástawu, roku pak 1658 od císaře Leopolda I postaupeno k swobodnému vládnutí strýci jeho, arciknížeti Leopoldowi Wilémowi, od tohoto pak se svolením císaře hraběti Janowi Adolfowi ze Schwarzenberka, k čemuž stawové dali svolení své roku 1661. Za dalšího panování Leopoldowa svolili stawové roku 1685 ku prodeji komorních wesnic, též císaři vyhražených wrchních práv podacích kostelních a vysokého hwozdu na statcích obywatelů we hrabství Kladském, roku 1686 ku prodeji panství Mělnického i s wesnicí Třebošnici, roku 1704 ku prodeji lesů Rychnowských a Wamberských s wesnicemi Peklem, Peklicí a Důrowem. Za císaře Josefa I zastaweny jsau týmž způsobem roku 1710 Zbiroh, Točnák a Králůw dwůr knížeti Adamowi Ondřejowi z Lichtenšteina w 500,000 zlatých, které jemu měly býti splaceny w desíti létech, počnauc rokem 1712. Po projití této lhůty a skutečném splacení jest také nawrácení panství těch ku koruně stawům ohlášeno a do sněmowního snešení wloženo (1723).

We všech těchto případnostech stalo se wznešení na sněm teprw po zawření smlauwy, ano roku 1685 prodal císař Leopold panství Křiwoklátské se statkem Krušowickým hraběti Arnoštowi z Waldšteina i s opominutím svolení sněmowního, nejspíš pro tu příčinu, že při tomto prodeji wyníněno bylo koruně práwo zpátečné koupě. Když však po 49 létech wnuka řečeného hraběte z Waldšteina, kněžna Marie Anna z Fürstenberka, toto práwo zpátečné koupě wyplatila přidáním 200,000 zl. ku prwotní kupní ceně 400,000, stala se smlauwa o to pod wýminkau, aby komora kráľowská wymohla svolení k ní od sněmu; kteréž také uděleno roku 1734.

Swolení stawů českých bylo potřeba také, když se jednalo o odcizení statků ležících w jiných zemích koruny české. Takové svolení dali stawové, když císař Leopold I roku 1684 zastawil knížetství Lehnické, Břežské a Olešnické (spadlé na korunu roku 1676 po posledním knížeti Jiřím Wilémowi) knížeti ze Schwarzenberka we 484,000 zlatých, a opět když roku 1689 knížetství Těšínské,

Břežské, Lehnické a Olawské zastawena byla we 300,000 zl. hraběti Heřmanowi Černínowi. Stawové k prvnějšímu z těchto dwau swolení přidali přání „takových časů, aby císař zástawu tu zase wyplatiti mohl.“

Již císař Ferdinand II také se zachował dle starých privilegií stawů českých, tohoto práwa se týkajících, když we smlauwě o mír zawřené w Praze roku 1635 postaupil kurfirstowi saskému obojího markrabství lužického w léno od koruny české. Přednešení o tom stalo se hned na sněmě roku 1636 s wyslowením nepochybné důvěry císařowy, že stawové newyhnutedlného tohoto postaupení nebudau za zlé míti neb wykládati, nýbrž je sobě oblíbí a schwálí. Stawové odpověděli, že uwážiwše, že jinak býti nemohlo, nechávají přitom, žádající toliko, aby král jakožto lenní pán a dominus directus těch markrabství nad katolickým náboženstwím we dwau těch zemích ruku ochrannau držel.

Na vlastní správu důchodů komorních neměl sněm přímého zákonného wplywu, působil však nicméně přednášením stížností a žádostí. Takové stížnosti wztahowaly se k. p. na zvyšowání cel na hranicích z přespólního zboží (1654, 1672), na lehkau minci (1658, 1659, 1667), na obtíže rozličné při obchodu solním (1654, 1655 atd.) a jiné tomu podobné. O minci slibowal císař Ferdinand III nápravu roku 1655; poněwadž však nepochybně nebyla dostatečná, swolil císař Leopold I na sněmě roku 1667, pokud by se wěc náležitě w pořádnost neuwedla, aby mince lehká wůbec berná také při úřadech císařských bez nesnází byla přijímána.

S strany soli, ježto se prodávala sůl císařská, kupowání pak jiné přespólní soli bylo stíženo vysokými cly na hranicích, stěžowalo se jak na vysokau cenu tak na nedostatečný počet skladů w zemi a pocházející z toho obtíže dalekého jezdění. Již roku 1654 žádali stawové, aby zřízeny byly sklady w Plzni, w Žatci, w Mladé Boleslawi, w Hradci Králowé, w Prachaticích, w Sušicích, we Klatowích; což císař také slíbil, jak tehdáž hned, tak opět roku 1658. Naproti tomu zawázali se stawové roku 1668 na panstwach swých dohlížeti, aby se cizí sůl do země nepřiwážela. S toho později zase sešlo, když se poznalo, že nelze w Čechách bez soli cizí se obejítí, protože soliwarňny císařské w Rakausích za jedno nestačily celé králowství solí zaopatřiti a za druhé wadila welká wzdálenost jich, pročez wozila se sůl baworská a saská do země na zápor a s obcházením cla na hranicích. Stawové častěji

předkládaly, žeby nejjistějším prostředkem proti tomu bylo snížení ceny při soli císařské, ale vždy darmo. Konečně stalo se na sněmě roku 1702 usnešení takové, že se císař zavázal sůl Gmundskau prodávati w celé zemi za stejnau cenu, kteráž měla býti s posawadní ceny Pražské dewíti zlatých snížena na 5 zlatých za bečku, ale pod výminkau, aby nahrazení ostatních čtyř zlatých stawové wzali na sebe. K tomu swolili w ten způsob, že se zavázali odbíratí ročně od císaře 100,000 beček. Tyto se rozwrhly na jednotlivé wrchnosti, a wrchnostem dáno výhradné práwo prodávání soli na panstwach swých. Kolik by soli potřebowali přes rozwržený počet beček, měli míti na vůli odbíratí, kdež se komu líbilo. Roku 1718 zvýšil císař cenu soli o 30 kr. na centnýři, a dal učiniti sněmu oznámení o tom předestřéním mimořádné potřeby pro tehdejší wálku i také s ustanowením, že má toto zvýšení platiti jen na 15 let. Po uplynutí této lhůty upomínali však stawové od roku 1733 až do smrti císaře Karla VI darmo o slewení na cenu předešlau. Při jednání potomním o recess za císařowny Marie Terenzie bylo stawům naproti tomu nawrženo od vlády, aby k postižení každoroční summy berně tehdaž ustanowené mezi jinými prostředky také přirážku na sůl zawedli. O to uzavřena smlauwa zvláštní dne 18. Kwětna 1749, kterau se stawové zawázali odbíratí ročně 240,000 centů Gmundské soli po 5 zl. 39 kr. přirážka pak zemská ustanowena 1 zl. 50 kr. na bečce.

Ukázáno jest již výše na swém místě, kterak se stawové čeští bránili za panování císaře Ferdinanda II obtížiti zemi přewzetím břemene komorních dluhů tehdaž zdělaných, poněwadž to nebyly dluhy země, než práwě komoře kráľowské příslušelo o ně se starati. Stawové swolowali toliko přiročí od sněmu do sněmu; přitom pak naléhali rovněž skoro na každém sněmě na komoru kráľowskau, aby aspoň nuzným wěřitelům, wdowám a sirotkům, záduším a dobročinným nadáním platila. K takowému upomínání býwala obyčejně od císaře některá část berně k jeho disposici swolené wysazena pro nuzné wěřitele komory, obyčejně 10,000 zlatých.

IV.

Zákonodárství a péče o obecné dobré.

Wyznačili jsme hned w úvodu o základech státního práwa českého dwojí hlediště, z kterého po wydání obnoweného zřízení

zemského plynulo oprávnění sněmů českých ku působení na zákonodárství, že totiž vztahovalo se oprávnění toto jednak na zákony, související s právem povolování berní, jednak na věci obecného dobrého země se týkající, pokud se uzavíráním o nich nesáhlo do práv svrchované moci panovníkovy. Samozřejmě jest patrné, že zákonná nařízení o tom nebyla dost určitá, aby se dle nich dala meze ustanoviti beze vší pochybnosti, jak daleko tu sáhlo právo stavů a kde začínal se obor neomezené moci panovníkovy. Na mnoze rozhodovala o tom jen praxe, jak se během času vyvinula dle srozumění panovníka a sněmu v nahodilých případech.

S právem povolování berní nejaučejši souvisele ustanovování způsobu, jak se měla berně rozvrhovati, vybírat a pokud potřebí také exekucí vynášati. V tomto oboru byla moc sněmu nade všecky pochybnosti jista, tak že se nikdy nic nenařizovalo, leč co uzavřením sněmu a schválením královským dosáhlo moci zákona. Nejdůležitější působení sněmů v tomto směru záleželo v ustanovování způsobu, jak se měla rozvrhovati berně z usedlostí, čili v péči o řádné zhotovování katastru.

V časech před bitvou Bělohorskou zakládal se součet usedlostí na přiznávacích listech jednotlivých vrchností. Každý pán neb jiný obyvatel, který měl poddané lidi, udal pokaždé, když byla berně vysána, na své svědomí, kolik poddaných osedlých měl, a z toho počtu se berně odváděla. Poněvadž se v časech dlouhého pokoje od jednoho roku ke druhému mnoho v tom neměnilo, nebylo asi nesnadno, o pravdivém udání proměn v počtu poddaných osedlých úředně se přesvědčiti, tak že popisy usedlostí zhotovené dle přiznávacích listů v posledních letech před bitvou Bělohorskou mohly býti dosti spolehlivé. Pohromami třicetileté války, jmenovitě zlým řádkem vojsk císařských hned za prvních desíti let, staly se však zmatky náramné, ježto se poddaní rozutíkali a mnoho dědin zůstalo neosazených neb aspoň s částí pustých, tak že se nemohly pokládati za celé usedlosti. Tím přišlo odvádění berně v nepořádek již v letech, když bylo zřízení zemské staveno a berně vypisovány beze sněmu. Hned na prvním sněmě držaném dle obnoveného zřízení zemského, roku 1627, vznesl proto císař Ferdinand II. na stavy, aby vzali v úvahu, jak by nepořádek ten zastaven a vybírání berně od lidí poddaných v lepší řád a rovnost uvedeno býti mohlo. Stavové uzavřeli, aby všichni obyvatelé (to jest vrchnosti) odvedli poznamenání rolí lidí svých poddaných vypočtené na lány, lán po

60 korcích Pražské míry počítají, a přitom také ocenění čili šacunk dworů a gruntů jejich podle register urburních, to jest popisů, podle kterých poddaní odváděli své povinnosti wrchnostem. Tato poznamenání aby byla odvedena do sw. Wáclawa roku 1628, a z nich aby byly sestaweny popisy dle krajů, tak aby budaucímu sněmu mohlo býti předloženo, „co šacunkowé každého kraje na lánecch, výsewcích, dworích a domích lidí poddaných in specie vynášejí, podle čehož budaucně kontribucí na něco jistšího narážeti a lepší rozdíel mezi bohatým a chudým učiniti se moci bude“. Zamyšlelo se tedy, aby se napotom berně nerozwrhowala dle usedlostí, nýbrž dle výměru a dobroty půdy.

Práce však uložená wrchnostem tímto nálezem nešla tak rychle předse, jak bylo očekáváno. Do určité lhůty „málokterí“ popis poddaných dle lánů předložili; pročež na sněmě prvním potom w Prosinci roku 1628 obnowilo se nařízení pod pokutau s určením lhůty do sw. Jiří roku 1629. Ale wěc se protáhla mnohem déle. Ne všude snad bylo samo sebou lehkou žádostí sněmu zadost učiniti. K tomu přišlo walné měnění majetníků na tolika panstwach a statcích toho času následkem wypowiedění nekatolických ze země a jiných tehdejších přewratů, potom léta ještě wětších strastí wálečných, tedy doba provedení každého wětšího úkolu k stálosti směřujícího welice nepřízníwá. Na sněmě roku 1638 dal císař Ferdinand III opět pobádati stawy, aby se o záležitost tu přičinili. Ještě však tehdy scházely od mnohých žádané popisy rolí, a musilo se proto další jednání odložití. Prozatím zůstávalo se vždy při rozwrhowání berně dle usedlostí, a hledělo se jen prozatímných prostředků k jistějšímu zwědění jich počtu. Poněwadž se na přiznávací listy nebylo lze spolehnauti, uzavřeli stawowé již roku 1629, aby se každý musil přiznati k tolika poddaným, kolik měl dle posledních přiznávacích listů před powstáním, totiž od roku 1615, jestližeby pak od té doby byl co odprodal neb jemu spuštěno bylo od wojáků, ohněm neb jiným způsobem, aby to dokázal wyswědčením krajských heitmanů, pod pokutau čtyřnásobného placení z toho, co by zamlčel. Později, na sněmě roku 1637, nařídila se visitací čili spočítání všech usedlých poddaných w každém kraji skrz krajské heitmany, o čemž aby wyswědčení dali, a to aby spolu s přiznávacím listem odvedeno bylo. Na panstwach heitmanů samých měla se visitací tato wykonati dwěma osobami z wyšších stawů z přisedících buď při saudě zemském, buď dworském neb komorním. Zdá se však,

že toto sečtení, ku kterému bylo delšího času zapotřebí, skutečně zhotoweno nebylo. Běhy válečné, ve kterých Čechy jmenovitě roku 1639 byly opanovány od Šwedů a celý rok zůstaly v jejich moci, musily v tom býti nepřemožitelnau překážkau.

Teprw roku 1646 sešly se popisy rolí poddaných ode všech wrechností čili obywatelů auplně. Ale účel, ku kterému byly žádány, totiž aby se budaucně berně neukládala dle poddaných, nýbrž dle wyměření půdy, byl potom puštěn z mysli, buď že se popisy ty neviděly býti spolehlivým základem ku provedení toho záměru, nebo že se přitom naskytowaly jiné pochybnosti.

Když stawowé čeští roku 1652 ponejprw se dali pohnauti, že swolili císaři berni w určité summě, vyplýwala z toho potřeba nějaké změny w posawadním způsobu rozwrhowání berně, mělo-li se uložéním jí na usedlosti skutečně dojíti oné určité summy. Stawowé rozdělili tehdáž, jak swrchu powěděno, swolenau summu na dvě lhůty, a uložili na prwní lhůtu dvě kopy mišenské z každé usedlosti. Kdyby se tím o prwní lhůtě nedocílilo polowice celé summy, měl býti swolán mimořádný sjezd stawowský, jemuž dána moc učiniti jiné opatření na druhau lhůtu, aby se w ní docílilo ostatku. Za základ wzali se na prwní lhůtu obyčejné příznáwací listy, a však ustanoweny jsau dvě osoby w každém kraji, jeden zemský praelat totiž a jedna osoba radní z každého krajského města, kteří měli všecky příznáwací listy skaumat, a coby w nich neprawého nalezli, oznámiti místodržitelstwu a nejvyšším berníkům zemským, aby od nich k naprawení přiwedeno a pokutau stíháno bylo.

Při prwní lhůtě se polowice summy skutečně nesešla. Popis všech poddaných, dle příznáwacích listů sestawený, wykazowal menší počet usedlostí, než se stawowé při wyměření dwau kop na usedlost byli domníwali. Sjezd tedy dle moci sobě dané uzavřel, aby se celá swolená summa (200,000 zl.) následujícím způsobem rozwrhla. Tři čtvrtiny, totiž 150,000 zl. uloženy jsau na poddané usedlosti spolu s faráři, swobodnými dwory, swobodníky, dědinníky, náprawníky a swobodnými rychtáři, mistry owčáky a pacholky owčáckými, tím způsobem, že pro každý kraj, s wyjmutím Loketského, ustanowena jest jistá quota, kterau odvésti musil, totiž:

1. kraj Hradecký	24,000 zl.
2. „ Bechyuský	20,500 „
3. „ Plzenský	18,000 „
4. „ Boleslawský	14,000 „

5.	kraj Chrudimský . . .	12,000	zl.
6.	„ Prachenský . . .	12,000	„
7.	„ Litoměřický . . .	12,000	„
8.	„ Čáslavský . . .	10,000	„
9.	„ Žatecký . . .	9,000	„
10.	„ Kaučimský . . .	5,500	„
11.	„ Podbrdský . . .	5,000	„
12.	„ Wltawský . . .	3,000	„
13.	„ Slanský . . .	3,000	„
14.	„ Rakownický . . .	2,000	„

Za základ k ustanovení těchto quot sloužilo nejspíš sečtení poddaných a ostatních berní platících tříd swrchu jmenovaných w jednomkaždém kraji dle tehdejších příznávacích listů.

K ostatním 50,000 zlatých měli přispěti:

Hrabství Kladské . . .	10,000	zl.
Chebsko, město i krajina, . .	4,000	„
Loketskó i s městem Loktem .	4,000	„
tři královská města Pražská .	8,000	„
Plzeň město . . .	1,000	„
Budějowice . . .	1,000	„
horní města . . .	2,500	„
wšecka jiná královská města .	5,000	„
wěnná města císařowé . . .	2,500	„
wšecka obec židowská . . .	12,000	„

Rozdělení quoty jednohokaždého kraje na jednotlivé statky nebo panství swěřeno jest čtyřem deputowaným w každém kraji, z každého stawu jednomu, spolu s heitmany krajskými. Ti se měli přitom řídit dle počtu usedlostí, ale ne dle pauhých příznávacích listů, jak byly zadány, nýbrž po skaumání jich, jak se sami přesvědčili, s uložením pokuty dvojnásobného zaplacení z toho, coby kdo zamlčel. Co na koho od deputovaných bylo uloženo, musil na ten čas zaplatiti, mohl však, myslili býti obtížen, wěsti stížnost na vyšším místě. Aby pak každý mohl lepšího přesvědčení nabyti, zdali se mu neděje křiwda, měli deputowaní celau repartici všem obywatelům kraje od panství ku panství poslati k nahlédnutí. Přitom rozumělo se, že co kdo dle předešlého uzavření na první lhůtu již zaplatil, to se mu na powinnosti jeho dle tohoto druhého rozvržení porazilo. Aby pak práce od deputovaných jednau podstau-

pená sloužila spolu k trvalému užitku, jest jim také uloženo, aby dle svého vyskaunání složili popisy celého kraje, tak zvané rollý krajské, kteréby také v potomních létech při rozvrhování berně sloužily za základ. Rolla krajská měla v podobě tabulkové obsahovati v první rubrice názvy panství, statků, sídel neb twrzí, ve druhé jména držitelů, dále jména wesnic na každém panství a při každé wesnici počet poddaných usedlých, podobně města královská i poddaná s počtem měšťanů, faráře, kupce, swobodné dwory, mistry owčáky a owčácké pacholky, Židy ve dwau třídách dle stáří přes 20 a pod 20 léty.

Nowý tento způsob rozvrhování berně měl své nedostatky, a zvláště ten, že pocházela z něho nerownost mezi kraji, ježto dle pilnějšího neb méně pilného vyhledání skutečného počtu usedlosti ukládalo se v některém kraji méně v jiném více na jednu usedlost; potud však ukázal se býti účinný, že se jím určitá summa berně, od sněmu swolené (s výminkau owšem nedbalých plátců, kteří musili býti teprw exekucí doháněni) skutečně sehnala. Protož uzavřel sněm nejprw potom swolaný, v Prosinci roku 1652, opět týmž způsobem pokračovati; při čemž toliko o skládání listů příznávacích nařízeno, aby se v nich uwodily jak osazené tak i pusté wesnice i aby se udal počet jak vlastních osedlých poddaných, celé usedlosti majících, tak také chalupníků a zahradníků, též o krajských rollách, aby se nowě složily, by se na nich opravilo, co předešle bylo ještě udáno mylně. Také ustanoweno, kdo vlastně za jednoho skutečně čili effective usedlého poddaného počítán býti má, totiž „jedenkaždý nyní na gruntu swém effective se nacházející hospodář, který tak buď skrze oheň aneb sice jinačeji na živnosti své zahuben a dokonce zkažen není, nýbrž přes polowici dědin a rolí swých zdělaných, osetých aneb hospodářství swé tak zaopatřený má, že wrchnosti powinné roboty s potahem wykonáwati může; za chalupníka, kdo něco swých rolí oseti může, za zahradníka, který toliko nějaké wyživení z dobytka má. Čtyři chalupníci neb osm zahradníků dle tohoto wyměření mělo se počítati za jednoho usedlého poddaného. Jinší pak, „kteří mimo samé chalupy žádných gruntů nemají, nýbrž jako nádenníci prací rukau swých se žiwiti musí,“ ti toliko že se z placení berně wymiňují a vypauštějí. Aby se však pro budaucnost wětší rownosti docílilo, uzavřel sněm, podobně zase jako roku 1637, popsání celého králowství, z něhož by se o počtu usedlosti neodwisle od posawadních listů příznáwa-

cích jistoty nabylo. Dílo to newzneslo se však tenkrát jako roku 1637 na heitmany krajské, mnohými jinými pracemi zaneprázdněné, nýbrž na zvláštní visitační kommissi, kteráby w celém králowství všechna panství a statky sjela a je očitě spatřila. Kommissari tito měli wzíti za základ počet lidí poddaných na každém panství, který byl roku 1615; měli sobě všude dáti ukázati knihy urburní čili gruntovní a z nich neb sice odjinud vyhledati a se wyptati, w jakém způsobu to panství nyní pozůstává, proč počet poddaných nyní zmenšen jest, a zdali role, domowé a chalupy, které byly roku 1615, buď ještě stojí a jsau osazeny aneb na díle a jak mnoho jich spaleno a opuštěno jest.

Kommissi visitační dokonala práci swau asi we třech létech. Za sněmu roku 1655, jenž se skončil dne 29. Kwětna, byla we všech krajích s největší část již hotowa, tak že pozůstávalo na přehlédnutí celého obšírného od ní sebraného materialu, a ustanowení se dle něho na nowém konečném pořádku. Účel práce té nebyl, jako prwé za času císaře Ferdinanda II, aby se mohla berně budaucně rozwrhowati dle wýměru a dobroty půdy, než toliko, aby se zwěděl prawý počet všech usedlostí w zemi, aby se dalo dle něho bezpečně wypočítati, kolik by se musilo uložiti na jednu usedlost, když se mělo dosáhnouti jisté summy swolené berně, aby se tudy mohlo zanechati prozatímného nerowného rozwrhowání dle krajů, a starodáwný způsob rozwrhowání berně dle usedlostí w celé zemi jednostejně aby mohl býti obnoven. Kommissi visitační ukázala však we zprávě swé na všelijaké rozdílnosti w poměrech, kterých by se musilo šetřiti, měl-li každý snášeti břímě berničné dle jednostejné slušnosti, na rozdíl mezi hospodářstwím w horách anebo w kraji, na rozličné živnosti a obchody, které někde průchod mají, ježto jinde pauze orba se provozuje. Wznikla otázka, co jest vlastně usedlost a jak by se rozuměti měla, aby se těmto ohledům stalo za dost. Na sněmě roku 1656 usaudilo se, že „na ten čas žádná dokonalá definici neboližto wyměření usedlého poddaného ještě státi se nemůže.“ Nicméně přijat jest jak od sněmu tak od císaře jistý prozatímný náwrh, na základě akt kommissi visitační od nejvyšších berníků zemských učiněný, dle kterého napočten jest každé wrchnosti jistý počet usedlých s powážením oněch rozdílů „dle nejvyšší možnosti,“ a vyhraženo každému práwo stížnosti proti tomu. Přitom pak zůstalo se vždy ještě při krajských reparticích.

Stížnosti, které se i proti tomuto prozatímnému způsobu roz-

wrhowání berně naskytowaly, zawdaly příčinu, že se již na sněmě roku 1659 uzavřelo, aby místodržitelstwo a tak zwaná hlawní kommissí, to jest tehdejší výbor zemský, k prwnímu sněmu potom se uradili, „zdali, kterak a na jaký spůsob nějaké jisté, stálé a veřejné wyspání, wedlé čehož by člowěk poddaný za skutečně usedlého položen a držán býti měl, wynalezeno býti může“. Tím se stal začátek nowého delšího jednání, we kterém také císařské rozhodnutí prošlo, „že definicí neboližto wyspání usedlého poddaného jako newymutedlné prawidlo potřebné jest“. Následkem toho zřízení jsau opět deputowaní w krajích, aby o tom spolu s heitmany krajskými radu wzali a zpráwu učinili. Wětší díl zpráv těchto w tom se srownáwal, že jest potřebí hleděti rozdílu mezi lepšími a horšími rolemi, obchody, žiwnostmi a odbyty. S tím sauhlasila také zvláštní kommissí, již spolu s místodržitelstwem zpráwy tyto byly odewzdány ku přehlédnutí, wyslowila však minění své, že k ustanowení žádané definicie s pozorowáním všech potřebných rozdílů potřebí jest nové generálné visitací celého králowství. Minění toto došlo schwálení od sjezdu, který schwalně k slyšení zpráwy o tom držán byl roku 1665, i opět od císaře, jemuž zpráva potom se předložila. Následkem toho všeho uzavřel tedy sněm roku 1666, aby se nové popsání neb generalná visitací celé země předsewzala. Kommissaři k tomu zřízení měli užiti práce předešlé kommissí visitační s pozorowáním proměn, které se staly za deset let prošlých od předešlého popsání. Nowý popis měl však býti mnohem obsírnější. Kommissaři měli, jak se w sněmowním sněšení prawí, „jednoho každého hospodáře křtěným jménem i příjmením, k tomu pole a rolí, kteréž má, však s rozdílem dobré, prostřední a neurodné půdy, wzdělaných, auhorem neb ladem ležících i zarostlých polí, pustých a shorelých domůw, tolikéž w nowě usedlých gruntůw, item co každý potahůw, koní neb wolůw, dojných kraw, krmných wolůw, jalowého dobytku, owěho, swinského, kozího chowá neb chowati může, dále co jeden neb druhý za řemeslo, obchod, handl neb žiwnost wede, zdali vlastní mlýn, rybník, luka, lesy neb háje, štěpnice neb chmelnice má, nápodobně ty, ježto sůl, wíno, dříví, železo, ryby forují, uhlí wozí, též dřewěnými potřebami a nádobami se žiwí a jiná industrialia, z kterýchž pilný hospodář sobě užitek přiwésti může, zaznamenati a specifice wyslowiti, neméně také w králowských wěnuých městech i privilegowaných pauských městech, ježto rozdílné obchody a žiwnosti mají, jednoho každého jmění w tolik classes

neb rozdílůw, jakžby zapotřebí bylo, rozepsati.“ Aby při tomto popisování všude, jak nejvíce možná, jednotejně též způsob zachován býti mohl, měli ustanovení kommissaři nejprwé všickni společně w jednom kraji a to w takowém, který má i rowiny i hornaté krajiny, práci swau započítí, a potom teprw do ostatních krajů se rozděliti. Ažby se popisowé ze všech krajů sešli, měla na základě jich „hlavní kommissí neb jiná zvláště k tomu ustanowená wypracowání o počtu poddaných a rozwržení berně dle něho učiniti a sněmu co náwrh předložiti.

Práce nowé kommissí visitační uložená stála však, jak se samo sebou rozumí, mnoho času a nákladu; potřeba pak zavedení spravedliwé rownosti w rozwrhowání berně byla pilná. Z té příčiny ještě před dokonáním nowého popisu celého králowství zwolil sněm roku 1669 nowau kommissí čili deputací 12 osob, po třech z každého stawu, která by otázku, jakým způsobem by se berně nejlépe měla rozwrhowati, znowu w uwážení wzala. Deputací tato usaudila nejprwé většinou hlasů, že při mnohonásobných rozdílech, které se vyskytly mezi vlastním přiznáním o poddaných roku 1646, generalným popsáním celého králowství roku 1654 a nejnowějším popsáním ještě nedokonaným, „žádná ubezpečliwá definicí neboližto wypsání jednoho poddaného, z kteréhož by se contribuirowati mělo, učiněna býti nemůže.“ S kterýmžto míněním když také sněm většinou hlasů všech čtyř stawů se srownal, uloženo jest též deputací další wyšetření, jakým by se způsobem rozwrhowání berně nejlépe mělo zříditi. Deputací nawrhla několik způsobů, z kterých jeden uznán na ten čas za nejprůměrenější, a to takowý, který se od posawadního, přijatého roku 1656, mnoho nerozeznával. Shledalof se, jak prawí usnešení sněmowní, že prwní visitací, totiž od r. 1654 (nařízená roku 1652), byt při ní neb také při revisí a revisitací nějaké chyby se zběhly, vždy zemi prospěšná byla; pročež že nechť se jí stawowé lehce spustiti a na nějakau škodliwau nowotu se dáti. K otázce, kdo jest usedlý, přijato tedy za prawidlo, jak bylo podobně již roku 1652 wsloweno, „že ti, jenž od swé wrchnosti ad proprium commodum za jednoho nebo více acquivalenter skutečně celých neb polowičných osedlých sedlákůw, chalupníkůw a zahradníkůw, kteří ze swých rolí, luk, dobytka, rybníkůw, dříví a jiných handlůw, industrialíí, žiwností a všelijakých obchodůw swé powinnosti a roboty w té jmenowané jakosti swým wrchnostem wykonávají, tolikéž w té jakosti dle proporcí pro summo principe čili

pro nejvyšší vrchnost země k odvozování kontribucí a jiných břemen za takové držání a počtení býti mají.“ Dle tohoto pravidla měli nejvyšší berníci na základě posavadních popisů rozvržení učiniti; kdoby stěžoval, že se mu víc poddaných počítá, měl chybu dokázati; rozhodnutí pozůstaveno za nepřítomnosti císaře místodržitelstvu, za přítomnosti císaře hlavní kommissí, v obou případech s vyhrazením odvolání k císaři samému. Nové popisování celého království zastaveno jest, jakožto příliš nákladné, a že se také zdálo býti nebezpečlivé.

Wšecko vyhledávání lepšího a spravedlivějšího způsobu rozvrhování berní nebylo tím však předce zawřeno. Již na sněmě roku 1672 zwolena k tomu nowá kommissí ze čtyř stawů, dle jejíhož návrhu, ač již potomního roku předloženého (1673), uzavřel sněm po delším uvažování teprw roku 1682, aby se na zkaušku zawedl nový způsob, dle něhož uložilo se na poslední dvě čtvrtletí toho roku po jednom kreycaru z každého korce výsewku a po jednom kreycaru z každé krávy měsíčně, ostatek pak swolené berně rozvržen dle předešlého způsobu na usedlosti. Na základě pak zkušenosti tím nabyté předložil sněmu již w roce potomním 1683 nejvyšší kancléř František Oldřich hrabě Wchynský jakausi redukci neboli spojení jednoho způsobu s druhým, tohoto nowějšího totiž se starším, kterýž obecně jest oblíben a uzavřeno dle něho pokračowati. W čem redukci ta záležela, není položeno w artikulích sněmowních; jisté však jest z potomních generalných reparticií, každému sněmownímu swolení přiložených, že usedlost zůstala i potom vždy měřítkem, dle něhož se berně rozvrhowaly. Za panování císaře Josefa I myslilo se proto opět na podrobné popsání celého království k lepšímu ustanovení čili rektifikaci usedlosti, asi dle téhož způsobu jako při generalné visitaci nařízené roku 1666. Wěc se protáhla až do začátku panování Karla VI. Na sněmě držaném roku 1712 zřízena k tomu kommissí po třech osobách z každého stawu, která předně obšírnau instrukci k tomu složila. Potom ustanoweni jsau kommissaři do jednotlivých krajů, kteří popisování dle instrukci té skutečně započali. Práce tato trwala však po celý čas panování Karla VI, a došla swého cíle teprw za prvních let králowny Marie Terezie. Resultatem jejím byl nyní tak zwaný starý katastr, dle něhož se bernictví spravowalo až do našeho času.

Z práwa swolování a rozvrhování berní vyplýwala sama sebau moc k oswozování jednotlivých osob neb tříd obywatelstwa

od berní aneb k odeprění takového oswobození. Stawové čeští uwázali se w tuto moc rozhodně a bez wýminky hned na prvním sněmě po vydání obnoveného zřízení zemského, totiž roku 1627. W artikulích sněmu toho nachází se jeden, jenž krátce a přesně takto prawí: „Jakož také některá města ano i někteří obyvatelé jsau se na privilegia od JMCé daná odwoláwali, domníwajíce se skrze ně všech kontribucí oswobození býti; ale poněwadž stawové tolikéž w konfirmaci privilegií zejména všechněch berní krom, které by sami na sebe swolili, oswobození jsau, císař pak we swé propo-
sici ode všech berně žádá, nemá se žádný ze sbírek těchto (totiž na tom sněmě swolených) vytahowati. Nebo takové obdarowání na předešlé, ukládané (totiž od císaře samotného w létech 1620 až 1627 ukládané), a ne na dobrowolně swolené kontribucí se wztahují.“ Dle toho nemohl nikdo oswobození od berně dosáhnouti od krále, než toliko od sněmu. Tak k. p. když občané Starého a Nowého města Pražského po šťastné obraně proti Švédům r. 1648 prosbu na císaře wznesli, aby je na deset let od všelikých berní a daní oswobodil, předložil císař Ferdinand III žádost tuto stawům na sněmě roku 1649; kteříž powolili tohoto oswobození toliko na jeden rok a to s wyjmutím tehdejší sbírky obilné, posudného piwného a ubytowání posádky Pražské, potom pak w témž způsobu prodlaužili oswobození ještě na jeden rok na sněmě roku 1650. Na témž sněmě vyšel zákon, kterým k ulehčení nowého osazení spustlých a we zkázu přiwedených kráľowských a jiných měst, městeček a wesnic všichni, ježto by w nich dům neb statek w nowě wystawili a w něm obýwali, netoliko ode všech berní na tři léta jsau oswobození, nýbrž také poddaným, kteříby toho roku 1650 pusté statky ujali, všecky úroky a platy wrechnostem powinné na tři léta prominuty jsau. Když roku 1654 Kutnohorští za příčinau zwelebení hornictwí za oswobození od berně žádali, zamítli stawové tuto žádost, ačkoliw od císaře byla podporowána, podávajíce toliko císaři samému na wůli, kdyžby snad i pro skutečný užitek swůj summu na ně wypadající, však bez ujmy stawů, jim odpustiti chtěl. Také opětne předložení císařowo roku 1657 o oswobození všech horních měst buď ode všech berní buď aspoň od polowice toho, coby na ně se připadlo, zamítli stawové.

Dle obdoby s právem powolowání berně příslušelo stawům zemským také práwo swolowání k zákonům jakýnkoli, kterými se wládě neboli komoře kráľowské poskytovaly wýhody nějaké spojené s ob-

mezením práva obyvatelů. Takový byl k. p. zákon, jímž stawové swolili na sněmě roku 1654, aby každý, kdož by salitr w králowství českém dělany prodáwati aneb wen ze země wyvážeti chtěl, při komoře české prwé se ohlásil, zdaliby salitr ten nebyl kaupen ku potřebě státní. Takový zákon wydán jest roku 1655 také o prodeji staré zwonowiny, měli a jiných podobných kowů, jichžto wyvážení ze země dokonce se zakázalo. Když ale za císaře Leopolda I častěji na stawích vyhledáwáno bylo, aby mezi sebau usnešení učinili, kolik by salitru ročně a w jaké ceně do zbrojnic císařských odwedeno býti mohlo, tak aby se císař na sprostředkowaní jich přitom bezpečiti mohl, odepřeli stawové přewzetí toho na sebe, a císař od toho upustil na sněmě roku 1692. Podobně když císař roku 1684 žádal, aby císařská sůl oswobozena byla od všelikého placení cla a mýta, i kde důchod ten náležel saukromým osobám, wyslowili se stawové, že to za slušné uznáwají; ale poněwadž by se to práwa saukromého týkalo, odkázali na wyjednáwání s jednotlivými držiteli mýt, zdali by od práv swých chtěli dobrowolně upustiti.

Krom těchto záležitostí finančních zasahowala zákonodárná činnost sněmů do rozličných odvětví spráwy veřejné, jakož jmenowitě do záležitostí obchodu a policie obchodní, wenkowského hospodářství, veřejných staweb, péče o veřejnou bezpečnost a jisté wykonáwání sprawedliwosti, též do záležitostí církewních.

Již ze sněmu roku 1627 vyšel zákon o zachowáwání rovné míry a wáhy, totiž aby se w celé zemi užíwalo míry a wáhy Pražské, se wztahem ke starším uzavřením sněmowním z let 1607 a 1615, což se potom častěji obnowowalo a pokutami přiosťrowalo, jakož na sněmích roku 1630, 1650, 1651, 1676, 1687.

Na prwním sněmě za císaře Ferdinanda II, roku 1627, vyšel také zákon o myslivosti we způsobě jak již za předešlého času tak také potom za dlouhou řadu let obyčejné. Právo o myslivosti bylo sice zřízením zemským ustanoweno, tak totiž že honění zwěře náleželo toliko wrchnostem na jich statcích, poddaným bylo zakázáno, přitom pak byly přestupky lowčí we hwozdech králowských zakázány pod pokutami zwlášť přísnými. Tato ustanowení byla potomními nálezy sněmowními w jednotlivých člancích podrobněji wykládána; krom toho pak podwolowali se stawové obyčejně k zwláštní žádosti králowě některým obmezením swého honebního práwa k zwětšení lowecké kratochwíle na statcích králowských. K tomu náleželo jmenowitě obmezení honby na jisté měsíce w roce dle

rozličných druhů zvěře, neb i zastavení honby některého druhu na jistý čas, aby se zvěř více rozmnožila. V okolí Prahy na jednu míli bývalo králi k libosti střílení zajců buď docela buď s jistými výminkami zakázáno; za to byly zde i také jinde, kdež se revíry královské také na cizí statky vztahovaly, držitelům jich vysazeny deputaty ve zvěři. Swolení stawů k takovýmto obmezením práva loweckého bylo dáváno podobně jako při berni jen na určitý čas, roku 1627 k. p. na tři léta, později obyčejně jen na rok neb od sněmu do sněmu. Proto vyskytuje se artikul o myslivosti ve sněmích velmi četných za panování Ferdinanda II, Ferdinanda III i Leopolda I, až konečně ze sněmu roku 1681 vyšel zákon o myslivosti, kterým se měsíce k střílení zvěře i také jiná nařízení dotud obyčejná ustanowila stále. K tomu přidán později zvláštní zákon o zlodějích zvěře, k žádosti císaře Karla VI od sněmu r. 1713 wypracowaný a jím stvrzený. Směr zákonů těchto o myslivosti, jak viděti, nebyl k hájení polního hospodářství proti škodám od zvěře, nýbrž hlavně k šetření zvěře, ač stawové při swolování k žádosti císařově druhdy také připomínali, že „od množství zvěře ubohým lidem na osení jich veliké škody se činí“ (1663), a jmenovitě k. p. roku 1661 uzavřeli, aby se předtím ustanowený čas k honění černé zvěře, totiž od 15. Října do 16. Ledna na celý masopust prodlaužil, neb „že bez toho zvěř černá snadně se rozmnožuje a tau příčinou chudým poddaným welká škoda se děje.“

Na sněmě roku 1629 jednalo se o věc zřízení saudů se týkající, totiž o zrušení nebo jiné nějaké upravení tak zvaných práv postranních w Praze. Stawové žádali na držitelích saudů těchto, aby jim ukázali privilegia swá. Čemuž podwolil se jak nejvyšší purkrabí s strany práva swého tak také právo císařové u sw. Jana na Malé straně; druzí však držitelé, osoby duchovní, zpěčovali se, odwolávajíce se k císaři. Za tau příčinou upustil sněm od dalšího jednání, zanechávaje toho též na vůli císaře, od něhož, jak se zdá, byla věc ta právě wznešena na stawy.

Zmáhání se laupežnictwí na cestách a zvláště w lesích, pozůstatek to wětším dílem zlořádů vzniklých ze třicetileté války, zawdalo roku 1650 příčinu k vydání císařského patentu proti laupežníkům, wůbec Petrowským řečeným, dne 7. Srpna 1650, kterým se hlavně nařizowalo přísné wykonávání všeho, co obsahowalo obnowené zřízení zemské w té příčině. Císař wznesl pak věc také na stawy na sněmě nejprwě potom swolaném ke 24. Říjnu toho

roku, aby také o jiné platné prostředky k témuž účelu se usnesli. Stawové uznali všechno za dobré, co patentem oním bylo nařízeno, a přidali k tomu některá jiná uzawření, kteráž císař také oblíbil. Vydán následkem toho zákon, kterým se předně nařizovalo, aby každá wrechnost poddaným swým zbraně všeliké odňala a na jednom místě složila, odkudž by jim jen tehdy zase vydány byly, když by toho bylo potřeba k stíhání laupežníků neb za jinou podobnou příčinou. Se zbraní aby nikdo nesměl choditi leč maje při sobě výkaz na powolení k tomu (pascetl); kdoby sice postižen byl, aby k právu útrpnému potažen nebo pokutován býti mohl. Také na hospodách aby nikdo noclehowati nesměl, kdož by se newykázal paletau, to jest wyswědčením, kdo jest, odkud a kam cestuje. Proti zajatým Petrowským aby se právo přísně konalo a krátce čili summowně aby s nimi jednáno bylo. Polcsní aby w lesích na ně a na skryše jejich pozorní byli. Poněwadž pak krosnáři, to jest podomowní prodawači, často s laupežníky dorozumění měli, aby nikdež trpíni nebyli, leč by měli wyswědčení od swých wrechností. Také nařízení obsažené w obnoweném zřízení zemském, aby se pro wětší bezpečnost cestujících lesy wedlé silnic po obou stranách na jistau vzdálenost wysekávaly, jest opět wyhlášeno. Wšecka tato nařízení jsau později na rozličných sněmích opět a opět připomínána a přídawky k nim činěny. Poněwadž se stíhání a trestání zločinců na mnoze opomíjelo z příčiny autrat na wychování wěznů a na exekuci čili odprawení odsauzených pro chudobu některých měst a obywatelů poprawu majících, stalo se usnešení mezi císařem a stawy na sněmě roku 1658, aby z pokut sběhlých pro lehkomyšlné nastupování na revisi w právních rozepřích jistý díl ku podpoře takowým chudobným držitelům popraw wykázán byl. Roku 1666 swolili stawové k témuž účelu 2000 zlatých, a když ty roku 1676 došly, swolili opět některý příspěwek na to z berně na vydání zemská toho roku wysazené.

Ze sněmu roku 1650 wyšel zákon o opravování silnic, cest a stezek, mostů i jezů na wodách, jímž připomínala se powinnost těch, kteří měli na nich cla a mýta, aby wedli potřebný náklad na to. I tento zákon byl častěji potom obnowován a přiostrůván. W zákoně tom samém dávalo se každému sausedu na vůli, když by držitel cla neb mýta swé powinnosti zadost nečinil, aby to oznámil místodržicím kráľowským, by jej k tomu přidrželi. Roku 1662 uložilo se kráľowskému prokuratoru, aby takové nedbalé obwinil a

ku pokutě přivedl. Roku 1668 nařízeno krajským heitmanům, aby k tomu přísně přihlíželi. O dvě léta později (1670) wzneseł císař na stawy, aby se wyšetření stalo, zdali by snad mnozí cel a mýt newybírali, nemajíce práwa k tomu. Sněm swěřil to heitmanům krajským s upozorněním, že mnozí jsau od starodáwna w držení cel a mýt, toliko dokumentů čili listů na ně nemajíce; pročťž aby jen proti takovým náprawa hledána byla, kteří teprw od nedáwného času cla a mýta bez práwa zřídili neb zwýšili. Roku 1671 uložena lhůta tří měsíců na potřebné oprawy cest. Kdoby w tom čase cesty nesprawil, aby mu heitmané krajští mýto zabawili a z něho cestu opraviti dali, též kdeby mýta nebylo, aby to dali udělati na útraty powinného.

Na sněmě roku 1656 stalo se usnešení, poněwadž za příčinau welké lacinosti věcí z hospodářství pocházejících ubozí hospodáři těžce se obžíwowati mohau, aby pokaždé o suchých dnech od hlavní kommissí spolu s místodržitelstwem „wedlé slušnosti, též jednoho neb druhého místa spůsobilosti a hojnosti obilí tu se nacházejícího“ taxa obilí ustanowena byla, pod kterau prodáwáno býti nemělo. Z podobného úmyslu wyšlo nařízení sněmem uzavřené roku 1682, aby sýpky a obilnice na samých hranicích králowství nedáwno wystawené, jakožto „ke škodě a ujmě obecného dobrého pro samý privatný zisk“ směřující, zrušeny byly. Rozkaz ten jest roku 1687 opětován; musil však ještě jednau býti obnoven roku 1704, ježto sýpky předešle zapowěděné dosud zrušeny nebyly ano nad to jiných více w nowě wystaweno.

Zwlastě častým předmětem sněmowního jednání byly prostředky k zachování a pěstování náboženství katolického w zemi. Po welkém přewratu, který provedl Ferdinand II. wypowieděním protestantských stawů ze země a donucením ostatního obywatelstwa k obrácení se na wíru katolickau bylo zachování nowého stawu věcí w tomto ohledu životní záležitostí pro wětší část šlechty české, jak staré tak nowěji do země uwedené. Nebo podwrácení nowého řádu w náboženství a nawrácení protestantů do země hrozilo jí ztrátou statků nabytých po wystěhowancích a odsauzených ano na díle a dle okolností snad i starších swých vlastních. Proto měla obětownost stawů českých za pozdějších let wálky třidcetileté, když Šwédové zaměřili zbraň swau nejvíce proti zemím koruny české, welmi silné hmotné pohnůtky. Když roku 1645 na sjezdu Osnabruckém ponejprw byly předloženy od Šwédů wýminky míru, mezi kterými zwlastě

také žádali, aby w Čechách we věcech náboženství všecko bylo nawráceno w předešlý staw; způsobilo to nemalé pohnutí mezi stawy českými. Sněm, který tehdáž swolil welkau daň ze hlav a sbírku obilnau, wyslówil ochotnost stawů „při císaři a celém slawném domu rakauském swé a všech swých statky a životy až do nejposlednější krůpěje krve ctně a šlechtně wynaložiti,“ s osvědčením, že stawové nadepsané kontribuci za tau příčinau tím raději a spěšněji jsau swolili, poněwadž to ne bez welikého nad tím se zhrození uznáwati musí, jak nepřítel dáwno wysoce žádostivý pokoj proti wší shůsnosti a křesťanské lásce na takové časy a punkty conditionirowati se pokaušejí, skrze kteréžto by starodáwní swatá, prawá katolická a práwě apoštolská Římská, sanospasitedlná religie neboližto náboženství, w tomto králowství před mnoha sty léty dobře wstípené a po těžkém wystání mnohých ukrutných útiskůw zase prospěšně nawrácené a pewně utvrzené, w kterémž oni s potomky swými milými stále bez proměny žiwi býti i umříti hotowi jsau, hrubě zlehčeno a potlačeno, králowství pak tohoto znamenité pewné základy, práwa a ustanowení zrušeny a w nic obráceny, „dotčení také stawové s dědici a budaucími swými w pokojném držení a užívání statků a zboží swých, kterých jim předkové po sobě zanechali i kterých oni sami spravedlivě nabyli, k tomu též draze kaupili a zaplatili, turbirowání a hyndrowání, in summa všecek obecný prospěch do největší konfuzí uweden a zapleten byl.“

Stawové opětowali osvědčení swé, že chtí při wíře katolické setrwati, také na několika sněmích potomních; když pak mírem Westfalským tehdejší obáwání jejich bylo zemezeno, přikročili na sněmě roku 1650 k obšírnějšímu jednání o záležitosti náboženské, aby pro budaucnost w zemi samé všeliké příčiny takowého obáwání byly odstraněny. Sněm wznesl předně žádost na císaře, aby, když jemu mírem zawřeným jus reformandi, to jest práwo nařizowání náboženství, w králowství tomto zachowáno jest, nad náboženstwím katolickým bez ohledu na jakékoliw intervenci nebo přímhuwy dle králowské powinnosti swé a wykonané přísahy mocnau ochraunau ruku držel, aby tudy nařízení císařem Ferdinandem II někdy proti nekatolickým wydaná byla přísně zachowána a protož obywatelé, kteří w bludech urputně wězí, obrácení swého k prawému náboženství žádně naděje nedáwají, nýbrž jiným mnohé pohoršení činí, ahy nebyli w zemi trpími, přede wším pak úředníci a

správcové statků, kteří nejsou osoby katolické, aby pryč odbyti byli. Dle žádosti této stalo se usnešení, aby úředníkům neb správčům takovým uložena byla lhůta šesti neděl, do které měli se buď obrátiti k víře katolické buď ze země se vystěhowati; za druhé aby vrchnosti všeccky na panstvích svých v reformaci katolické dle patentů císaře Ferdinanda II pokračovali, pro snadnější pak dosažení cíle přitom aby byli predikanti, to jest duchovní protestantští, všudež vypuzeni, zapověděné schůzky emigrantů a jiných nekatolických zastaveny, tolikéž všichni podezřelí učitelové mládeže odstraněni.

Na sněmě roku 1651 ukazovalo se zvláště ku predikantům přicházejícím do krajín při hranici slezské z knížetství Svídnického a Jaworského. Rozkaz k vrchnostem, aby v reformaci pokračovali, jest obnoven, s dodatkem o poddaných, kteří před reformací buď na jiná panství buď i do jiných zemí utíkají, aby byli zpět vydáváni, poněvadž jim právo k vystěhowání nenáleží. Roku 1652 stala se umluva o takové vydávání poddaných z Moravy do Čech a naopak, též ze Slezska. Roku 1654 uzavřeno jest, aby předně po těch vrchnostech bedlivě ptáno bylo, které s nařízenau reformací pozdni byli a dlaugo odkládali, poddané své ku katolickému náboženství až posud přivéstí zanedbali a ještě nekatolické poddané mají. Kdožby do projití tohoto sněmowního sněšení ukázati nemohl, že poddané své ku katolické víře skutečně přivedl nebo všech k tomu slaužících prostředků užil, má platiti pokutu za každého nekatolického poddaného tolik, kolik vypadá berně nyní swolené na jednoho poddaného. Opětné nařízení, aby ti, kteří se v náboženství nesrovnávají, v zemi trpíni nebyli, vyšlo také ze sněmů roku 1663 a 1666.

K obrácení poddaných na víru katolickau náležitým vyučováním uznal sněm roku 1650 zapotřebí, aby všeccky od starodáwna nebo v nowě založené fary příkladnými a hodnými faráři byly osazeny, spustlé pak a zkažené fary a kostelové podlé nejvyšší možnosti zase wyzdwiženy, a co před časy k zachování a zvelebení jich nadáno jest, zase k nim zcela a zauplna obráceno bylo. K tomu cíli zvolena jest kommissí 12 osob, po třech z každého stawu, která měla prostředkem podřízených kommissarů v každém kraji staw všechných kollatur čili záduší, far, kostelů farních i filialných též kaplí k nim přináležejících wyšetřiti a na základě tom časem svým předložení učiniti. Na ten čas uzavřel sněm, aby každý, kdož by wědomě prostředky k wychování faráře měl a fary neosadil, k tomu

pod propadením práva podacího neb jinou pokutou podle uznání císaře přidržen byl; kdež by pak držitel podacího pro nemožnost swau a pro nedostatek důchodů farních s dosazením faráře ještě dostačiti nemohl, aby sobě missionářů k vyučování lidu a přísluhování svátostmi vyžádal a je náležitým vychováním, též autratami na cestu opatřil. Dle usnešení sněmowního roku 1654 měla dáwana býti dvěma missionářům jedna kopa mišenská denně.

Poněwadž kommissí zřízená k ohledání far pro rozličné překážky za delší čas k činnosti přivedena býti nemohla, obnowena jest týmž způsobem roku 1657, s nařízením, aby jí dány byly k užití zprávy kommissí visitační, totiž té, která meztím roku 1652 ku popsání země za příčinou berně zřízena byla, pokud se práce její též na fary wztahowaly. Práce kommissí šla nicméně i potom zdlauhawě ku předu. Po dwanácti létech, za kterých se o tu věc na sněmích častěji opět jednalo, učinila kommissí zprávu, dle které největší příčina takowého prodlažení byla, „že větší počet z obywatelů, kteří prázdné a opuštěné fary mají, důchodů k těm záduším a farám přináležejících newyjewují a na napomenutí od kommissarů psaná neodpowídají“. Stawové uzavřeli, aby takowí, když by neuposlechli, od místodržících k tomu přidrženi byli, též aby, kde který farář více far neb kostelů filialných drží, než náležitě zastati může, jak arcibiskupu a konsistoři jeho tak také heitmanům krajským příslušelo wyhledati, které by fary samy o sobě bez připojení k nim jiných swého vlastního správce duchowního wychowati mohly (1669). Teprw o dvě léta později (1671) zřídila ostatně kommissí stawowská podřízenou kommissí k ohledání záduší a far, a to ne pro každý kraj zvláštní, jak bylo míněno při prvním usnešení roku 1650, než toliko jednu, která práci swau w kraji Slanském započala a měla potom pokračowati od kraje po kraji. Sněm roku 1671 powolil na autraty při ní prozatím 1000 zlatých. Kommissí byla s krajem Slanským teprw po dwau létech hotowa (1673), a wyřídila potom práci swau w kraji Rakownickém a na díle w Kauřimském. Poněwadž se však stawům zdálo, že by věc tím způsobem příliš se protáhla, uzavřeli roku 1675 ještě jednau, aby od místodržících skrz heitmany krajské bylo nařízeno, aby každý obywatel, máli na swém statku kostel a faru neosazenau, do jisté lhůty w tom se prohlásil, kterak by nejlépe w pořádnost uwezena býti mohla; nápodobně však oznámení aby také konsistoř arcibiskupská skrz vikaře od farářů wyzdwihla, a když by se kommissí po obdržení zpráv těchto

někde na něčem zastavovala, aby dalšího vysvětlení žádala neb také osobním vysláním podřízených kommissarů o stawu věci se přesvědčila.

Z celého běhu věci jest widěti, že we sněmu panowalo mínění této záležitosti přízniwé, že však nedařilo se s ní pro neochotnost jednotlivců, ježto mnozí patronové kostelů nechtěli se zbawiti snadno důchodů zádušních, kterých dotud užíwali pro sebe. Překážka tato widěla se nejspíš konečně i většinu stawů býti nepřemožitedlnau, tak že uznala zapotřebí od donucování upustiti a hledati aspoň částečně jiných prostředků k dosažení cíle. Na sněmě roku 1676 obrácen jest zřetel k fondu založenému císařem Ferdinandem II roku 1630 z jisté částky solních důchodů, která se od komory královské odváděla co náhrada za statky duchowenstwu w předešlých časech zabawené, s obzvláštním úmyslem přitom, aby z důchodu toho časem čtvero biskupství w Čechách bylo založeno. Sněm uzavřel totiž, poněwadž těžko jest fary osaditi, kde záduší od starodávna nemá důchodů, rovněž pak nemožné jest kollatory w obtížných okolnostech toho času domucowati, wznésti žádost na císaře, aby při kongregaci de propaganda fide w Římě wyjednal swolení, by z oněch peněz náklad na osazování takových far wzat býti mohl; wedlé toho pak aby zřízena byla kommissí k jednání s kollatory, coby kdo dobrowolně chtěl ku pomoci tomu učiniti. Swolení papežské přišlo roku 1682, a sněm zřídil kommissí po dwau osobách z každého stawu přede vším k wypracování jisté instrukcí, dle které by se potom při nowém zřizování far w dorozumění s biskupy pokračowati mělo. A však pomoc tímto prostředkem nabytá zmizela zase. Při vypuknutí velké války turecké roku 1683 wyžádal sobě císař swolení papežského, aby tyto solní peníze k obecným potřebám obrátiti směl proti budauci náhradě. S tauto náhradau odkládalo se však rok po roce, až se přestalo na ni mysliti. Artikul o „uwedení w pořádnost kollatur a far“ stkwěl se sice i potom každý rok w usnešeních sněmowních na prwním místě hned po úvodu o proposici královské, ale obsahowal pokaždě toliko odklad nedostatkem prostředků odůwodněný. Když se počalo za císaře Josefa I jednati o nowau rektifikaci usedlostí, odkázána jest záležitost kollatur a far ponejprw roku 1709 na kommissí, která k tomu měla býti zřízena, tak aby staw záduší a far spolu se stawem usedlostí wyšetřila. Tím protáhla se wěc přes celý čas panování císaře Karla VI. Wíce však pořídilo se

mezitím cestau dobrowolnau, na kterau nejprwé ukázal sněm r. 1676, a která později určitěji jest naznačena usnešením sněmowním r. 1696, tak totiž, aby mezi duchowním úřadem a jednotlivými patrony wyjednáváno bylo, coby tito buď w penězích, buď w plodinách buď nawrácením polností a jiných sprawedliwostí dobrowolně přispěti chtěli, aby se beneficia mohla nowě zříditi. We směru tom vyšlo později roku 1718 dle sněmowního usnešení weřejné wyzvání čili excitatorium ku patronům kostelů, aby se ku přispívání takowému wolnými prokázali. Toto excitatorium jest potom skoro každoročně obnowováno s pochwalau účinku jeho, ježto skoro každý rok některý počet beneficií byl tím způsobem skutečně uведен w pořádnost.

Do oboru zákonodárství sněmowního we věcech náboženství náleží také zákon wyšlý ze sněmu roku 1654, od císaře dne 22. Října toho roku weřejně wyhlášený, „kterak by dni páně nedělní a jiní všichni swátkové weřejně swěcení, přestupníci pak a potupníci jich trestání býti měli,“ jakož i zvláštní zákon ze sněmu téhož roku, kterým swatý Josef, pěstau pána Krista, přijat jest za spolupatrona království českého a dáno w moc arcibiskupowi, jak by swátek toho swatého budaucně zaswěcen býti měl.

Jestliže se činnost sněmů w zákonodárství dle tohoto wypsání newidí třeba dost rozsáhlá, předce widěti jest z rozličných předmětů, na které se wztahowala, že jí dosti rozmanité obory byly otewřeny. Byloť to krom věcí čistě komorních hlavně jen zákonodárství w saudních věcech, owšem odvětví ze všech nejdůležitější, které dle obnoweného zřízení zemského zůstávalo skoro výhradně w moci panowníka. We všech jiných oborech nebyl nedostatek oprávnění stawů příčinau, pro kterau zákonodárná činnost jejich nerozwinula se šíře; záleželo to wíce w nepříznivých okolnostech času onoho wůbec.

Wedlé činnosti zákonodárné w nejwlastnějším smyslu toho slowa sluší však také zmíniti se o působení sněmů zawáděním rozličných ústawů a zařízení k obecnému dobrému. K tomu náleželo:

a) Starodáwné zřízení tak zwaných lékařů a bradřů (to jest ranhojičů) zemských, kteří byli od stawů dosazováni a ročními platy opatřeni. Dle zařízení staršího býwali dosazováni čtyři lékaři a dwa bradři, umístění w Praze. Na sněmě však roku 1676 wzali stawové w uwážení, kterak lékaři zennští, přijímající platy swé z daní kontribuentů, nerádi, zvláště ke chudším, z Prahy wen do

krajů vyjíždějí. Pročež za slušné uznali, aby lékařům i bradřím zemským platové jich do polowice zmenšeni byli, ažby pak dwa odemřeli, aby místa po nich prázdna zůstala neosazena a platové jejich aby rozděleni byli mezi lékaře, ježto by pro obecné dobré w krajích bydlili a obywatelům i lidem jich poddaným w čas potřeby pomáhati mohli, tak aby se každému asi po 100 kopách mišenských dostalo. Nález ten byl od císaře stwrzen, ač s obmezením, aby to vůbec we skutek wešlo teprw po odemřeni jednoho neb druhého z tehdejších lékařů nebo bradřů. Přišlo k tomu tedy ponejprw roku 1682. Sněm uzavřel, aby byli budoucně w Praze toliko dwa lékaři a tři bradři zemští, a dosadil krom toho dwa nové bradře, jednoho w kraji Bechynském a jednoho w Žateckém. Potom pokračowalo se vždy po několika létech dále a dále we zřizování nových míst pro lékaře a bradře, až měl každý kraj své, na čemž se zakládá ještě i posawadní zřízení lékařů a ranhojičů krajských.

b) Zřízení průběře zemského, též od stawů placeného, jehož jmenování dalo se w dorozumění s místodržitelstwem. Místo toto, které jak se zdá w prvním čase po bitvě Bělohorské zašlo, bylo usnecšením sněmowním roku 1654 obnoweno.

c) Upravení plawby po Labi, jak se zdá od Mělníka až ke hranicům zemským, na kteréžto dílo nastaupilo se hned na sněmě roku 1627, tak že wzloženo jest na nejvyšší úředníky zemské spolu s kommissí stawowskau k tomu jmenowanau, aby rozwržení nákladu učinili. Dle rozwržení toho swolili stawové roku 1628 20,000 zlatých na potřebné autraty, a zawázali krom toho obywatele nejblížších míst, aby poddané své k některým pracem přitom na několik dní bezplatně propůjčili. Tím způsobem bylo dílo asi po 10 létech, totiž roku 1638, bez mála dokonáno. Jednalo se později roku 1654 o upravení plawby po Labi a Wltawě nahoru až ku Praze, a stawové byli ochotni, wésti náklad na to, však když by odstraněny byly překážky plawby Labské skrz vysoká cla, jmenowitě w Magdeburce. Což poněwadž se po rozličném jednání s kurfirstem saským nepodařilo, zůstala wěc newyřízena.

d) Zřízení zemské školy jízdné. První, ač, jak se zdá, ještě ne stálý začátek k ní stal se, když r. 1658 jakýsi Jan Mundt z Thingen stawům předložení o užitečnosti takové školy we městech Pražských učinil a za rossbereitera neboližto zemského tumlíře koní

za skrownau roční mzdu přijat býti žádal, stawowé pak prozatím na rok k tomu swolili.

Působení stawů w těchto a podobných směrech k obecnému prospěchu bylo však zajisté rozsáhlejší, než se nám jewí z artikulů sněmowních každého roku tiskem vydaných, které nám slaužily téměř za jediný pramen při skládání spisu tohoto. Jak mnoho důležitých věcí jest we zřídle tomto pominuto mlčením, o tom souditi lze již z toho příkladu, že we všech artikulích sněmowních od císaře Ferdinanda II až do Marie Terezie nikdež se nečte nic o sýpkách a peněžitých zálohách kontribučních, ježto, stáwawše, pokud s jistotau známo, aspoň již před rokem 1748, nejspíš byly též zřízení ze sněmowních usnešení pošlé.

V.

Hájení práv země.

Ukázali jsme w prwním článku, o základech práwa státního w Čechách, že zřízení zemské, pokud se týkalo práwa veřejného a jmenowitě poměru mezi králem a stawy zemskými, bez obapolného swolení jich práwně změněno býti nemohlo. Ten smysl mělo netoliko obnowené zřízení zemské spolu se stwrzením privilegií od císaře Ferdinanda II, nýbrž tím samým také přísaha kráľowská při každém korunowání, jak týmž obnoweným zřízením Ferdinandowým byla vyměřena, a rovněž potvrzení privilegií wydáwané od každého panowníka dle starodáwného obyčeje po nastaupení na trůn. Přísaha kráľowská při korunowání byla učiněna od krále Ferdinanda III roku 1627 již za žiwobyti otce jeho hned práwě po wydání nowého zřízení zemského; od dwau synů tohoto panowníka, Ferdinanda IV roku 1646 a Leopolda I roku 1656, též ještě za jeho žiwobyti; později od císaře Karla VI roku 1723, od kráľowny Marie Terezie roku 1743. Toliko za císaře Josefa I nepřišlo ku korunowání pro brzké jeho úmrtí.

Za všech těchto panowníků pokládalo se sic za práwo kráľowské, zřízení zemské wykládati, pokudž o jednotlivých ustanoweních jeho vznikly jaké pochybnosti. Wykladů, doplňků, širších ustanowení, wůbec tak zwaných declaratorií k obnowenému zřízení zemskému, týkajících se netoliko saukromého, nýbrž i veřejného práwa, vyšel dosti znamenitý počet jak za Ferdinanda II samého

tak za jeho nástupců. Již za Ferdinanda III byla roku 1640 sestavena authentická sbírka takowýchto declaratorií. W ní nachází se ustanowení od nás jinde zmíněné, kterým císař Ferdinand III rozšířil a uvolnil právo iniciativy stawů českých we věcech zákonodárství. K takowému ustanowení, kterým král od vlastního práwa svého ku prospěchu sněmu něco upustil, nepodléhalo oprávnění jeho owšem žádné pochybnosti. We všech jiných případnostech wztahowala se declaratoria takowá toliko ku práwům jednotlivých stawů neb osob, k. p. ku pořádku přednosti a jiným poměrům mezi nimi; nikdy netýkalo se to ustanowení práwa mezi panovníkem s jedné a sněmem s druhé strany.

Že w případnostech takowéhoto způsobu uznávána byla potřeba obapolného dorozumění mezi králem a stawy, toho se nejjasnější příklad z té doby objevuje w jednání o pragmatickau sankci císaře Karla VI.

Zákon tento měl w Čechách potud menší důležitost než k. p. w Uhřích, že w kráľowství uherském do času císaře Karla VI bylo jen právo mužského pokolení domu Habsburského k nástupnictví uznáno zákonem, w Čechách pak bylo také oprávnění ženského potomstva ustanoweno již obnoweným zřízením císaře Ferdinanda II. Přitom však nebylo žádného zákonného ustanowení o pořádku, we kterém by potomstvu ženskému nastupowání náleželo. Císař Ferdinand II byl poslední wůli swau roku 1621 ustanowil, aby všechny země rakauské linie domu Habsburského pokládány byly za nerozdílný majorat, we který měli mužští členové její nastupowati dle pořádku prworozenstwa. Na ženské se ustanowení toto newztahowalo, ano byly z pořádku tohoto výslovně wylaučeny s vyhrazením toliko slušné výprawy. Toto ustanowení, jakožto jednostranně od panovníka vyšlé, nemělo zákonné moci, pokudž se w jednotlivých zemích s platnými zákony jich základními potýkalo, k. p. w Uhřích. Potkalo pak se krom toho s odporem mladšího bratra Ferdinandowa, Leopolda, který dle staršího řádu w domě Habsburském žádal podílu w panství. Ferdinand II upokojil jej postaupením hrabství tyrolského, a stwrdil předešlé ustanowení o nedílném nastupowání dle prworozenstwa kodicillem roku 1635, tak že se wztahowalo owšem jen na jeho vlastní potomstvo. W Čechách platilo tehdy již dle obnoweného zřízení za právo, že se dědičnost trůnu wztahuje také na ženské pokolení kráľowského rodu; musilo pak se dle posawadního obyčeje samo sebou rozuměti, že právo ženského potomstva nastupuje teprw, když mužského

dědice není. Potud byl kodicill císaře Ferdinanda II se základními právy království w úplné srownalosti; ale kterému z několika dědiců po ženské straně náleželo po vymření mužského kmene přední práwo k nástupnictví, nebylo posud zákonem ustanoweno. O tom učinil nařízení ponejprw císař Leopold I, když se we wálce o španělské dědictví dle umiluw mezi ním a jinými europejskými mocnostmi jednalo o to, aby ze dwau synů císařových mladší, totiž potomní císař Karel VI, dosazen byl na trůn španělský, starší pak, Josef I, aby přestal na starém dědictví domu rakauského. Císař Leopold ustanovil totiž roku 1703 (12 Září), aby jeden bratr po druhém, když by ten neměl mužských potomků, následowal w dědictví; když pak by mužských potomků wůbec nebylo, aby přešlo dědictví nejprvé na dcery staršího, Josefa I, dle pořádku prworozenstwa a na jejich potomky, potom pak rovněž na dcery mladšího Karla. Pořádek tento změnil však zase císař Karel VI wýpovědí dne 19. Dubna roku 1713 we slawném shromáždění nejvyšších úředníků rozličných království a zemí i znamenitého počtu tajných radd ohlášenau, dle kteréž po něm, když by nezůstawi mužských dědiců, měly následowati předně jeho vlastní dcery s potomstwem swým dle pořádku prworozenstwa, po nich teprw dcery císaře Josefa I, a po nich i jich potomstwu sestry císařowy, dcery Leopolda I.

Ani ustanowení císaře Leopolda I ani wýpověď Karlowa, nazwaná později pragmatickau sankcí, neměly samy sebau zákonné platnosti w Čechách, a účinnost jejich nebyla pojištěna, leč jestliže se členové panownického rodu sami jednosworně mínili jim podrobiti. Stala-li se mezi nimi samými rozepře, pak zajisté dle práwa náleželo rozhodnutí stawům zemským, poněwadž nebyli dosud ničím jiným wázáni, než obnoweným zřízením zemským, dle něhož jen wůbec práwo ženského potomstwa k dědictví bylo uznáno. Komu mezi více potomky ženskými náležela přednost, musilo býti wolnau otázkau. Padalo to tím více do očí, když práwě dwa panowníci sami, Leopold I a Karel VI, w krátkém čase po sobě rozhodli wěc každý jinak. Proto bylo schwálení pragmatické sankcí w Čechách od stawů newyhnutedlně zapotřebí, aby měla moc zákoua.

Císař Karel VI wznesl wěc na stawý české na sněmě roku 1720 zvláštním předložením w četném shromáždění stawů dne 12 Října, kterým oznámena jsau jim wšecká předešlá ustanowení o nástupnictví, jakožto k zachowání jednoty mezi všemi zeměmi panství císařského směřující, poslední wůle totiž císaře Ferdinanda II,

téhož kodicill z roku 1635, nařízení císaře Leopolda I z r. 1703 a výpověď Karlova z roku 1713, a žádáno, aby k nejnovějšímu tomuto ustanovení jakožto k zákonu na vždy platnému a sankcí pragmatické přistoupili a ji podnikli. Stawové odpověděli na to osvědčením daným dne 16 Října 1720, kterým dle poníženého způsobu toho času předně děkowali císaři, že toto své nejstarostlivější a nejsprawedliwější rozhodnutí jim ze samé přeplywající přirozené milosti předněsti dal, uznali prospěšnost jeho pro obecné dobré a k odvrácení všelikého nebezpečnstwí, jakož i že se zakládá na starých základních zákonech králowstwí, a oznámili, že k němu co k zákonu základnímu na vždy platnému přistupují, a se zawazují, řád nastupowání na trůn jím ustanowený zachowáwati a statky swými i krví swau po všeccky časy hájiti, té důwěry naproti tomu jsauce, že císař je, nejwěrnější stawy a obywatele země, při týchž základních zákonech a při privilegiích zemských císařem Ferdinandem II dne 29. Kwětna roku 1627 stwrzených, též rádech a zwyklostech zachowá a chrániti bude. Oswědčení toto sepsáno jest we dwau exemplářích, z nichž jeden odevzdán císaři prostředkem kanceláře české dworské, druhý poslán k úřadu desk zemských, a po wypsání do nich uložen do tajného archivu zemského w kapli Swatowácslawské.

Zřízení zemské bylo, jak jsme swrchu spatřili, za posledních let císaře Leopolda, za panowání Josefa I a opět za posledního času Karla VI několikrát přestaupeno, když si panowníci tito osobili práwo, w čas welkých potřeb wálečných jisté mimořádné druhy daní rozpisowati bez swolení sněmowního. Stawové neměli dosti moci, aby se tomu w okolnostech takowých mimořádných s aučinkem postavili na odpor; obyčejně toliko odvrátili skutečné wybrání takové daně wykaupením jí; nikdy však proto nebylo práwo panowníka k takowému ukládání berní uznáno, tak že zůstalo to vždy jen wykročením z mezí zřízení zemského.

Proti privilegiím země bylo také, že králowé čeští od času císaře Ferdinanda II nepřebýwali stálým sídlem swým w Praze, jak bylo wyjednáno we smluwách zawřených s Ferdinandem I při zwolení jeho za krále. Stawové čeští dlauhý čas neustáli upomínati o to, aby se dwůr z Wídně zase přistěhowal do země. Ihned na prwním sněmě císaře Ferdinanda II roku 1627, při kterém byl osobně přítomen, žádali stawové císaře wedlé děkowání za obnowení práv země, „aby residencí swau císařskau a králowskau zde mezi nimi

za mnohá a prodloužená léta stále na trůně svém zůstávati ráčil;“ což se však jen na krátko splnilo. Na sněmě ku konci roku 1629 připomenuli stawowé, když se jednalo o swolení posudného, že tato daň jindy obyčejně jen na wychování dworu císařského swolowána byla, a že se přitom vždy na přebývání jeho w zemi mysliło. Příměji wyslowili se w měsíci Lednu roku 1634. Wzawše začátek od noworočního přání, kterým odpověděli na milostiwý dopis císařůw sobě přečtený, oznámili, že by jim w prawdě nic milejšího a potěšitelnějšího a tomuto králowství prospěšnějšího nebylo, jak aby buď JMCau, swého nejmilostiwějšího krále a pána, w zemi osobně přítomného měli, k JMti w důležitostech swých útočiště bráti, a cožby k dobrému tohoto králowství a všech jeho obywatelů bylo, jemu přednáseti mohli, buď aby dle častěji jim učiněného zaslíbení král uherský a český, nejmilejší pan syn JMCé (Ferdinand III) i s Její Milostí králownau do tohoto králowství dle žádosti jejich přijel a jemu osobně byl předstawen. Ale že se to doposud nestalo a oni se swé nejmilostiwější wrchnosti zbaweny a tak docela opuštěny spatřují, to že na ten čas Bohu poručiti a swému welkému neštěstí přičítati musejí. Nebo jaké zlé císaře Matiaše dobré paměti newčasný odjezd z tohoto králowství způsobil, že jest každému wědomé; neméně když JMCá, pán jejich nejmilostiwější, ku koho pak koli radě (cujuscunque tandem suasu), nehledě ani na tehdejší tělesnou nemoc JMKé, swého nejmilejšího pana syna, a proti wší naději, odtud odjel, jaké nehody z toho králowství tomuto přišly, že se JMCá sám milostiwě upamatowati může, a také toho obywatelé na nejwýš utištění a utrápení swau nejwětší zkázau a hynutím lítostiwě doposud pocítují. Naproti tomu když JMt císař Rudolf slawné paměti stále w králowství tomto přebýwal a zůstawal, jak ono toho času, na který mnozí s hořkými slzami a vzdycháním wzpomínají, kwetlo a wšelikých wěcí hojností oplýwalo, to že také jest wědomé a swětu známé.

Doléhání toto mělo za účinek, že nedlauho potom král Ferdinand III, jakožto již tehdáž za žiwobyti otce korurowaný, když po usmrcení Waldšteina ujal welitelství nad wojskem, zároveň také jistým způsobem předstawen jest králowství českému na místě císařowě, tak že za posledních let žiwota Ferdinanda II jmenowitě i sněmowé w Čechách byli od něho swoláwáni. Poněwadž však nicméně stále w zemi nezůstawal, bylo stawům opět již roku 1636 zapotřebí, žádati, aby se jak nejdříve možná přistěhowal, a pokudž

by sám pro zaneprázdnění na jiných stranách nemohl, aspoň králownu a mladé panstwo w králowství přebýwati nechal. Přitom nařízeno jest nejvyšším berníkům s strany posudného, kteréž bylo svoleno na témž sněmě, aby peníze sebrané při swém úřadě zadrželi a ničeho nejmenšího z nich newydávali až do žádaucího osobního příjezdu JMKé neb aspoň králowny a mladého panstwa. Zabavení to zdvihli stawové teprw na sněmě roku potomního (1637), a však při opětném svolení posudného opět žádali, aby se král s dworem swým do králowství přistěhowal a u nich zůstal. Žádost ta jest opětována také po nastoupení Ferdinanda III w císařství po smrti otce (1638) s upamatováním na mnohá o tom učiněná zakázání. Císař také na to stawům dal oznámiti, „že toho celého úmyslu býti ráčí, do tohoto králowství swého přijíti i zde s dworem swým mezi nimi zůstáwati.“ Zlá léta wálečná, we kterých potom právě Čechy byly nejvíce wystaweny útokům nepřátelským, mnoho k tomu přispěla, že slib ten nebyl splněn w plnější míře. Císař Ferdinand III však aspoň dosti často a mnoho w Praze přebýwal. Teprw od času Leopolda I přestala naděje w opravdové přesídlení dworu z Wídně zpět do Prahy a také konečně usilování o ně. Toliko twářnost, jako by Praha vždy byla sídlem králů, zachovávala se, takjmenowitě, že za přebývání krále mimo zem býwali nejvyšší úředníci a saudecowé zemští jmenováni místodržícími, kterýžto názew pokaždé přestal, kdykoli král třeba na čas dosti krátký přijel do Prahy.

Z přebývání králowského dworu we Wídni pocházelo, že také jeden z nejvyšších úředníků zemských, totiž nejvyšší kancléř, přebýwal mimo zemi, jakž byl řád starodáwný, že kancléř vždy musil býwati při osobě králowě. Proto však neměl nejvyšší kancléř přednosti před ostatními úředníky, nýbrž považowal se vždy za jednoho z nich, a měl přitom toliko na péči dorozumívání se mezi nimi a panowníkem. Wůbec nezměnilo se tím nic we zřízení nejvyšší spráwy zemské a w samostatném postawení koruny a králowství českého, jaké jemu dle základů státního práwa země, swrchu od nás wyložených, náleželo. Jakkoliwěk poněti toho času o swrchowané moci panowníkowě bylo weliké, nicméně w tomto ohledu nebylo až do času Marie Terezie ani žádného zjewného směřování ku proměně samostatnému státnímu práwu českému protiwným. Wyswítá to nejlépe z jistého jednání o nowé zřízení zemské pro Čechy i také pro Morawu, které mínil wydati císař Josef I, o kte-

rém však potom pracovalo se dále za nástupce jeho, císaře Karla VI. a nedošlo se konce. Císař Josef zřídil k tomu kommissi asi roku 1710, jednu v Čechách jednu na Moravě, kteréž měly od článku k článku na základě Ferdinandova zřízení zemského pracovati, sobě hotové návrhy ku porovnání sdělovati a rovněž po člancích předkládati císaři k jeho uzavření. Kommissi tyto byly dosazeny od císaře; nebo ve sněmowních jednáních toho času nenachází se o nich žádná zmínka; ale skládaly se veskrz z osob stavovských, dílem z prostředka nejvyšších úředníků zemských, dílem jiných, a sice stavu panského, rytířského a městského; při čemž jest úplné pominutí duchovního stavu nápadné; všech kommissarů českých bylo, jak se zdá, dvanáct. Kommissi česká pracovala, pokud známo až do roku 1723, a to sice ještě i po korunování Karla VI, které bylo vykonáno 5. Zář. toho roku. Tehdáž byla skoro s celou částí zřízení zemského, na právo veřejné se vztahující, v obnoveném zřízení Ferdinandově pod literau A obsažena, hotova. Návrhy její nového znění jednotlivých článků zřízení zemského jsau veskrz doloženy obšírným odůvodněním navržených proměn, a přiloženy k tomu zákony, privilegia, declaratoria a jiná nařízení, na kterých kommissi zakládala své mínění. V celé té práci nenachází se nic, coby směřovalo ke zmenšení práv země neb stavů zemských. Vlastní účel její byl, obnovené zřízení Ferdinanda II. uvéstí v takové znění, aby v něm samém všechna pozdější vysvětlení byla spolu obsažena. Základy jeho v ničem nejmenším se nchýbalo; práva stavů měla býti novým zněním zřízení zemského rovněž tak jako práva panovníkova jasněji vyložena, zejména výslovným uvedením všech důležitých starších privilegií, obnoveným zřízením zemským nezdvižených; z úvodu k Ferdinandovu zřízení zemskému i jinde všude měly zmínky o „ohavné rebellii“ býti odstraněny, jakožto k nynějším stavům se newztahující atd. Dílo však, jak řečeno, nebylo dokonáno, neznámo z jakých příčin. *)

Poměr Čech k jiným zemím koruny české a k ostatním zemím panství rakauského spočíval krom společného panovníka také

*) Návrhy kommissi české nacházejí se v archivu dworské kanceláře české ve Vídni. Přepis jich nedávno teprv pro zemský archiv český zhotovený jest mi propůjčen dobrotou pana prof. Gindelyho. Pohříchu není přiloženo prvotní nařízení císaře Josefa I. k této práci; pročež nedá se čas, kdy byla začata, určitě udati. Nachází se však mezi přílohami jisté částečné nau-

na přátelském dorozumívání se mezi stawy jednotlivých zemí, kterému však byly w té době wytčeny mnohem užší meze než za časů před bitwau Bělohorskau. Obyčejný prostředek k tomu mezi zeměmi koruny české býwaly předtím tak zwané generalné sněmy, které w této době již swoláwány nebyly, ač nepřekáželo tomu žádné zákonné ustanowení. Dorozumívání takowého bylo potřeba, pokud se týkalo poměrně rovného přispívání k vydáním na společné záležitosti, totiž hlavně na potřeby vojenské.

Již za císaře Maximiliana byla w tom ohledu jistá proporcí mezi zeměmi českými a německorakauskými umluwena, která se až do vypuknutí třidcetileté wálky zachowáwala, tak totiž že se na potřeby vojenské pokaždé učinil rozpočet od komory dworské, a dle něho wyžadował panowník wždy určité quoty od jednékaždé země jak na peněžích tak na mužstvu. Z toho owšem nenásledowala powinnost sněmů, aby tolik pokaždé swolili, kolik císař žádal; ale rozumělo se, jestliže císař žádal jisté summy na jedné zemi, že měl dle proporcí žádati také na všech druhých. Proporcí tato se přerušila na čas následkem postaupení Lužice horní i dolní kurfirstowi saskému. Roku 1649 jednalo se o nové ustanowení quot prostředkem jisté konferencí všech zemí, jichž se týkalo. Císař Ferdinand usnesl se se stawy českými, že když by k takové konferencí přišlo, měli k tomu powolání býti z Čech pan Oldřich František Libšteinský z Kolowrat, nejvyšší hofmistr, a pan Wilém Albrecht Krakowský z Kolowrat, wojenský generalný kommissar w králowstwu českém. Konferencí takowá sešla se roku 1655, na kteréž umluwena proporcí tak, aby na země koruny české přišlo pokaždé 10, na země rakauské 8 dílů. Dle toho řídily se rozpočty až do roku 1679, w kterém za císaře Leopolda I, nejspíš opět prostředkem konferencí, wyměřeno jest na země české něco méně než dvě třetiny, na země rakauské něco více než jedna třetina, totiž na ony $11\frac{3}{4}$, na tyto $6\frac{1}{4}$ dílu, což roku 1682 určitěji wypočteno tak, že se měla celá potřeba dělit na 18×24 , to jest 432 dílů, z nichž 282 mělo připadat na země české, 150 na země rakauské, a to sice na Čechy 141, na Morawu 47, na Slezsko 94,

čení dané kommissí české dekretem císařským dne 7. Srpna 1710, dle jehož obsahu zdá se, že se tehďáž kommissí začala teprw nedáwno. Že se práce protáhla delší čas ještě za panowání Karla VI, vychází na jewo z rozličných declaratorií tohoto panowníka, které se uwodí mezi doklady náwrhů kommissí. Poslední z nich jest z roku 1723 daná dne 5. Října.

na dolní Rakausy 50, na horní Rakausy 25, na země wnitrorakauské 75 dílů. Kráľowství české snášelo tedy dle toho bez mála třetinu celé potřeby, Morawa a Slezsko dohromady právě tolik co Čechy. W tom stala se proměna roku 1684, když s ohledem na záľuby utrpené wpádem tureckým roku předcházejícího (1683) sleweny jsau zemi dolnorakauské $\frac{2}{3}$ jejího dílu, z nichž jedna přewzata od zemí českých, druhá od zemí rakauských, přitom pak zůstaweno až do roku 1691, potom pak slewení to sníženo na $\frac{1}{3}$, a zůstaweno přitom do roku 1699. Později byla však proporcí tato libowolně překračována na ujmu Čech od dworské komory; což bylo předmětem častých stížností stawů za panování Karla VI, které konečně teprw recessem zawřeným za kráľowny Marie Terezie došľy swého wyřízení.

Podobného ustanowení proporcí w ukládání břemen weřejných, jako mezi Čechy a jinými samostatnými zeměmi, bylo také potřeba s strany jistých krajin, které stály ku kráľowství w poměru zvláštním, ale mnohem užším než země ku koruně přiwtčlené, totiž s strany Loketska, Kladska a Chebska. Loketsko a Kladsko byly starodáwné části kráľowství českého, mající však zvláštní postawení proti jiným částem země, Loketsko totiž pro zvláštní zřízení mauské, které w něm přewládalo, Kladsko co zvláštní někdejší župa, později hrabstwím nazwaná, která od několika set let nacházela se obyčejně pod panstwím zvláštních knížat, až posledně za císaře Rudolfa II byla zase kaupena ku koruně za peníze od stawů swolené pod wýminkau, aby se napotom již nikdy neodcizowala. Chebsko bylo pod jménem zástawy k Čechám postaupeno od říše německé. Jakožto příslušenstwa kráľowství českého byly krajiny tyto potahowány k snášení části břemen jeho, ačkoliw se obywatelé jejich we sněmích zemských neúčastnili. Musili k tomu pokaždé býti přidrženi k žádosti stawů českých prostřednictwím kráľowým.

Po zawedení obnoweného zřízení zemského usilowali sněmowé čeští o to, aby Loketsko i Kladsko, jakožto skutečné části kráľowství, byly s ním uwdeny w rownau jednotu a podléhali všem berním od sněmu swoleným dle určité proporcí. Již roku 1630 musili se Loketští uwoliti, při každém swolení sněmowním platiti z každého dwora dwakrát tolik, co jinde uloženo bylo na poddanau usedlost. Kladsko mělo býti považowáno za dwacátý díl kráľowství a odváděti tedy pokaždé $\frac{1}{20}$ celé swolené berně. Posudné a jiné podobné sbírky ukládaly se w obau krajinách jako w jiných

částech země. Wyjednávání s nimi od případu ku případu prostředkem krále mělo napotom minauti. Dle uzavření sněmu roku 1644 slíbil císař Ferdinand III v tom směru „jak kraje Loketského tak i hrabství Kladského obyvatelům poručiti: poněwadž JMCé, jakožto krále českého, podlé stawůw tohoto králowství a spolu s nimi i oni dědiční poddaní w králowství tomto immediate obsažení, jako i od slavné paměti Ferdinanda II k jiným krajům tohoto králowství připojeni jsau, aby napotom sami také osobně jako jiní tohoto králowství obyvatelé ke všem sněmům a sjezdům se sjížděli, w nich se po pořádku přimlauwali a je zawíratí pomáhali a na žádné obzvláštní kommissaře, jakoby příkladem markrabství morawského a knížetství slezského tomuto králowství přiwtěleni byli, nečekali.“

Rozdíl mezi Loketskem a jinými kraji českými následkem tohoto nálezu ponenáhlu pominul; ale stawové hrabství Kladského odpírali déle se mu podrobiti. I w potomních létech musili pokaždé teprw od krále býti wyzwáni k placení své quoty. Roku 1646, když císaře Ferdinanda žádali za ustanowení nějakého jistého řádu při saudech we hrabství, wyšlo rozhodnutí císařské na to, aby se spravowali obnoweným zřízením českým. Kladští však toho podniknauti nechtěli, tak sice že se ani wyhlášení obnoweného zřízení zemského u nich nestalo, až teprw za císaře Leopolda I opět jest nařízeno roku 1696; tím méně dávali se nalézti na sněmích českých. Naproti tomu stěžowali již roku 1651 na přetížení quotau na ně wyměřenau. Po delším wyjednávání o to prošlo nařízení císařské k nim roku 1654 (14. Unora), aby jakožto aud králowství ke sněmu se najíti dali a tam swau stížnost přednesli. Kladští však toho ani tehdaž neučinili, a odkázání jsau proto na odvádění quoty posawdní až do wyšetření počtu poddaných, o které se tehdaž jednalo jak w celé zemi tak i u nich. Následkem wyšetření toho jest jim potom quota slewena s 20. dílu na 30. díl celého králowství, neznámo kterého roku, však dojista před rokem 1657.

Město a krajina Chebská pokládaly se za 50. díl králowství, a platily dle té proporcí, neznámo mi kdy ustanowené. Musilo však o to s nimi pokaždé býti jednáno, což stáwalo se dle žádosti od sněmu na krále wznešené obyčejně prostředkem heitmana kraje Loketského. Také posudné se vždy ukládalo na Cheb spolu s vlastním králowstvím. Nařízením císaře Ferdinanda III dne 9. Listopadu roku 1638 bylo Chebským poskytnuto jisté ulehčení, které však platilo jen na tři léta, tak že měli platiti jen ze 400 dworů čili osedlých. Ještě

roku 1652 bylo ze summy 200,000 zl. swolené za celé králowství na Cheb, město i krajinu, 4000 zlatých rozvrženo, tedy 50. díl. Již roku 1654 zdá se však že se Chebští zpěčovali tolik platiti. W roce 1657 obnášela quota jejich již jen 70. díl, a byla kdysi před rokem 1660 na 100. díl snížena. Dalším žádostem Chebských o polehčení, wznašeným na sněm již roku 1669 a později, nechťeli stawové místa dáti. Konečně však jest jim předce powoleno nařízení císaře Josefa I roku 1707, aby na vojenské extraordinarium toliko dwaustým, na jiné pak berně stým dílem jak doposud přispívali.

Ku práwům země, jejichž hájení náleželo stawům jakožto zastupitelstvu zemskému, sluší počítati také zachování hranic králowství. Již na sněmě roku 1627 jednalo se o starší rozepře o hranice s Bawory, s Falcem, se zemí markrabí Brandenbursko-Anspašského i se Sasy, a zřízena za příčinou jich roku 1628 kommissí od císaře i od stawů, aby písemnosti starší o té věci prohlídla, s měřiči zemskými a k tomu náležitými lidmi hranice osobně sjela, krajské heitmany a majetníky statků na pomezí k tomu powolala, s strany sporných míst swědky wedla a s kommissaři sousedních knížat k témuž wypravenými se smluwila. Jednání přetrhlo se potomními běhy wálečnými, obnoweno jest zase roku 1636 následkem zawření míru Pražského s kurfirstem saským, ale nedokonalo se pro nepřiležitost času při opětném dlanuhém zřízení wálky. Teprw roku 1661 dal císař Leopold I předložiti stawům opět záležitost týkající se hranic lužických, poněwadž upravení jich bylo řečeným mírem Pražským pozůstaweno zvláštnímu jednání. Stawové wzali w uwážení, že také na saských a baworských jakož i na rakauských a morawských hranicích nemálo záleží, a žádali, aby se proto wůbec wšecky hranice tohoto králowství dali sjeti, očitě spatřiti a w dokonalau pořádnost přiwésti. Se swolením císaře zřízena jest předewším kommissí čtyr osob, po jedné z každého stawu, k wyhledání, co w té příčině předešle řízeno bylo, i ke zhotowení instrukcí pro kommissaře, kteří měli k dílu samému býti zřízení. Práce té kommissí protáhla se však příliš dlanuho pro rozsáhlost úkolu a mnoho k tomu potřebných naučení z rozličných stran země, i uwázla potom opět po vypuknutí dlanuhých wálek tureckých, pro které šetřilo se i s potřebným k tomu nákladem. Toliko jednotlivé rozepře o hranice byly mezitím prozatímně wyrownáwány.

Také obrátili stawové zřetel k nebezpečenství při prodáwání

lesů na hranicích ležících cizincům, aby z toho spory o hranice zemské se nerozmnožily. Poněwadž prodeje cizozemcům dle zřízení zemského nesměly se jináč stáwati než zvláštním powolením králowským, stalo se usnešení na sněmě roku 1650, aby král powolení takowých nedáwal.

Také vyplňowání lesů na hranicích pokládalo se za wěc welmi škodliwau, o čemž paměť následující w artikulích sněmow-ních roku 1682: „Dáleji také přednešeno bylo, žeby někteří z obywatelůw lesy s jinými krajinami mezující welmi wysekáwali a planili, ježto JMCé a celému králowstwu netoliko pro uwarowání wšelikého skrácení k ujmě celných regalíí směřujícího, nýbrž i proto na tom záleží, aby takowí lesowé (kteřížto od Boha a přirození tak spůsobeni jsau, že předešle, obzwlášť tehdaž, když Chodowé a jiní swobodníci k opatrowání jich zawázáni byli, za obranu země se pokládali) zachowání býti mohli. Přišedše pak uyní ta wěc we mnohem jinší spůsob, protože králowská komora česká nadjmenowané swobodníky za lidi podací prodala a tíž lesowé, obzwlášť na hranicích baworských, tak otewření se býti prawí, že w nich celé wsi wystaweny a cizími, z okolních zemí přicházejícími lidmi osazené se wynacházejí, kdyby pak takowé k tomuto králowstwu náležející wsi zase zkaženy býti měly, ti lidé ne sem do země, nýbrž jinam a wen ze země by odešli a tudy kontribuentů by ubylo: pročez stawowé za dobré uznali, aby JMCá při kommissarích k partikulární hraničné kommissi w Risemburských a falcowských differencích zřízených naříditi ráčil, aby oni staw wěcí wyšetřili a zpráwu dali, podlé čehož by budaucně při obywatelích, kteří takowých lesů w držení jsau, nařizeno býti mohlo, aby od dalšího planění jich se zdrželi a ta wyplaněná místa zase zarůsti nechali.“

VI.

Řád při sněmích a při správě stawowské.

W posledních časích před bitwau Bělohorskau byl při sněmích českých řád obyčejný, že w den, ku kterému sněm položen byl od krále, stalo se zahájení jeho králem samým neb za nepřítomnosti krále kommissaři zwlášť k tomu jmenowanými. W plném shromáždění stawů dal král, na trůnu sedě, nebo kommissaři jeho čísti proposicí králowskau. we které obsaženy byly žádosti králowy neb

jiné návrhy, jež předkládal sněmu. Stawowé wzali proposicií buď w celosti buď po jednotlivých člancích w uwážení tím pořádem, že se nejprwé uradil o ní staw panský, potom oznámil swé uzawření we spis uwedené stawu rytířskému, staw rytířský pak po poradě též obzvláštní oznámil mínění swé pánům we společném shromáždění s nimi; když pak se oba stawowé srownali, oznámili usnešení swé stawu městskému, který se též poradil nejprwé obzvlášť a potom swé mínění w plném shromáždění stawů přednesl. Oč se takto stawowé usnesli, předložilo se písemně králi; kterýž byl-li s uzawřením spokojen, schwálil je; měl-li co proti němu, oznámil to stawům rovněž písemnau odpovědí čili replikau, která se od nich předešlým způsobem wzala w uwážení. Někdy se tím způsobem více spisů wyměnilo mezi králem a stawy. Na týž způsob jednalo se také o návrzích, které vyšly z prostředka stawů. Oč se došlo shodnutí mezi králem a sněmem, uvedlo se wšecko w jeden spis několika osobami ze všech tří stawů k tomu zwolenými, který se zase četl w plném shromáždění, byl dle potřeby oprawen a schwálen konečně co usnešení sněmowní. Když bylo snešení sněmowní takovým způsobem dokonáno, čtlo se w slawném shromáždění, zase jako proposicií, u přítomnosti krále neb kommissarů jeho, při otewřených dweřích, aby slyšeti mohl i lid wenku stojící, a tím se sněm zawíral. Snešení sněmowní wložilo se pokaždé do desk zemských, a oznámilo se také tiskem. Na každé swolení berně vydal král po skončení sněmu revers stawům, že swolení to jakožto dobrowolné nemá býti na ujmu práwům jejich. Předsedau čili direktorem sněmu byl obyčejně nejvyšší purkrabí Pražský; we shromážděních jednotlivých stawů, panského a rytířského, předsedali wzácnější mužové z jich prostředka, tak zwaní principálowé jejich. We stawu městském zaujímali to místo Pražané; řečníkem stawu městského, který přednášel výpadek porad jeho w plném shromáždění stawů, býwal písař čili kancléř Staroměstský.

Pořádek tento zachowal se celkem také za času po vydání obnoweného zřízení zemského.

Z obyčejného sice přebýwání dworu císařského we Wídni pocházel rozdíl, že již obyčejně otwírání a zawírání sněmu nedálo se králem samým osobně; ale stará zwyklost býwala předce wždy zachowáwána, kdykoli byl král w Praze. U přítomnosti císaře Ferdinanda II k. p. byl otwřen sněm prwní dle obnoweného zřízení

roku 1627. Císař Ferdinand III zahájil osobně sněmy roku 1646 a 1656, císař Leopold I hned první sněm za svého panování roku 1657, potom opět roku 1679, a sic pokaždé nejprw austriím promluwením králowským, potom širším přednešením nejvyššího kancléře k stawům před trůn králowský do rytířské světnice na hradě Pražském powolaným. Týmž řádem stalo se otewření sněmu císařem Karlem VI roku 1723, den před korunowáním jeho na králowství. Obyčejné bylo však otwírání sněmu kommissaři králowskými, kteříž pak vždy w prvním plném shromáždění dali přečísti své věřící listy a instrukce. Kommissaři býwali pokaždé tři. Byli to vždy někteří z nejvyšších úředníků zemských neb jiných radd králowských, a sice pokaždé dwa stawu panského, a jeden stawu rytířského.

Po přečtení proposicí králowské w plném shromáždění jednal každý staw předně o sobě, potom teprwé všichni společně o obsahu jejím, kterýžto řád byl nyní o něco spletitější tím, že místo předešlých tří stawů byli již čtyři. Jen řídkau výminkau stávalo se, že stawové od pořádku tohoto ustaupili a hned pohromadě zůstawše o proposicí králowské uzavření učinili, když totiž nějaká mimořádná potřeba wyžadovala pospíšení. Tak stalo se roku 1683 před obležením Wídně od Turků i na prvním sněmě potom při sklonku téhož roku, a ještě jednau na sněmě roku 1684, pokaždé s ohražením, že to má býti bez protržení a ujmy starobylého obyčeje. Roku 1694 wzali stawové toliko artikul o rekrutách přede vším jiným w uwážení hned w plném shromáždění, o ostatních jednal každý staw obzwlášť a potom teprw všichni společně.

Mezi císařem a stawy jednalo se na sněmu písemně, čehož nyní tím více bylo potřeba, když dwůr přebýwal we Wídni. Nejobtížnější jednání býwalo o berni; w kteréž příčině málo kdy přestalo se na první odpovědi stawů ku proposicí, a ne vždy na replice císařowě a odpovědi k ní, nýbrž často bylo potřeba wyměnění tří i čtyř spisů z každé strany.

Wydání reversu stawům od císaře na každé swolení berně bylo wymíněno wýslovně w obnoveném zřízení zeenském. Každé snešení sněmowní končilo se proto záwěrkem k tomu se wzahujícím, který k. p. hned při prvním sněmě císaře Ferdinanda II roku 1627 zněl následowně: „Toto pak wšeccko wšech čtyř stawůw králowství tohoto snešení a swolení, kteréž jsau tak na milostiwau

žádost JMCé z poddané lásky a své swobodné dobré wúle učinili, nemá býti k žádné ujmě a protržení privilegiím, obdarováním, swobodám, práwům, řádům, dobrým starobylým obyčejům a zvyklostem tohoto králowství nyní i na časy budaucí, a JMCá také na to revers dostatečný dáti a milostiwě odvésti poručiti ráčí."

Wydávání artikulů sněmowních tiskem dalo se pod wírau nejvyššího písaře a místopísaře zemského, a to čím dál tím obšírnějším způsobem, tak že se obecenstwo dowědlo z nich netoliko znění vlastních nálezů sněmowních, než i odůwodnění jich a hlavní tresti celého jednání sněmowního od proposicí králowské a odpovědi na ni, s replikau a dalšími spisy dle hlavního obsahu jich, až do závěrku sněmu.

Za prawidlo slaužilo od dáwna, že sněm držán byl každoročně, a když bylo potřeba, i častěji. Během třidcetileté wálky stalo se, pokud mi známo, třikrát, že w jednom roce byly držány dwa sněmy, totiž w létech 1631, 1638 a 1644; později nenachází se žádného takowého příkladu, leč potud, že se třeba w jednom roce dwa sněmy začaly, ale druhý již platil za rok následující, tak že se počet sněmů s počtem let wyrownal. Začátek sněmu býwal za třidcetileté wálky w nejrozličnějších měsících, protože nepokojné časy nedopauštěly w tom žádné prawidelnosti, a tak zůstalo ještě i za ostatního panování císaře Ferdinanda III. Za Leopolda I ustálil se již jistý pořádek, který se zachowal až do času Marie Terezie, tak totiž, že se sněm začínal nejobyčejněji w posledních dwau anebo w prwních dwau měsících každého roku, tedy w Listopadu, w Proinci, w Lednu nebo w Unoru, wýminkau jen třikrát w Říjnu (1672, 1704, 1705) a dwakrát w Září (1657, 1723), pětkrát pak w Břcznu (1666, 1667, 1670, 1671, 1715).

Za císaře Ferdinanda II trwal málokterý sněm český plných 14 dní, nejdelší roku 1631 17 dní, nejkratší téhož roku 4 dni. Prwní sněm Ferdinandůw roku 1627 skončil se w 10 dnech. Za Ferdinanda III, a zvláště po skončení třidcetileté wálky, potřebovaly sněmy již delšího času. Nejkratší roku 1638 trwal 16 dní, nejdelší roku 1651 tři měsíce a 10 dní; málokterý byl kratší než pět neb šest neděl. Od počátku panování Lepolda I protahovaly se sněmy ještě mnohem více do délky. Již prwní sněm jeho trwal čtyry měsíce a 19 dní, potom pak málokterý kratší čas; což potom tak zůstalo až do panování Karla VI, za jehož času prawidelně bývaly sněmy ještě delší, tak že za Leopolda I 6, 7 měsíců, za

Josefa I a za Karla VI 8 i 9 měsíců nebylo nic neobyčejného. Nejkratší sněm za Leopolda I byl roku 1667, dva měsíce bez čtyř dní, nejdelší byly roku 1676, 10 měsíců, roku 1682, 10 měsíců 11 dní, roku 1683 dokonce 12 měsíců a 6 dní; za Josefa I nejkratší roku 1709, 6 měsíců 21 dní, nejdelší roku 1705, 14 měsíců 15 dní, za Karla VI nejkratší roku 1722, 6 měsíců 2 dni, nejdelší roku 1716, 16 měsíců a 15 dní. Příčina takového protažení záležela hlavně ve zdlauhawém písemném wyjednávání mezi Prahau a Wídni, při kterém se zvláště o wyžadované berni nikdy nedocílilo brzkého srownání. Při tak dlauhém trvání sněmu však newšichni stawowé zůstawali po celý čas přítomni, nýbrž rozjížděli se dílem častěji do swých domowů, a býwali někdy mezi sněmem zase obzvláště zwáni do Prahy, jestliže se nahodilo něco, k čemu se přálo četnějšího shromáždění. Takové swolání zvláštní stalo se k. p. mezi sněmem swolaným ke 4. Prosinci roku 1719 za příčinau předložení pragmatické sankceí.

Dlauhé trvání sněmů a spojené s tím autraty na zdržování se w Praze neb časté dojíždění k sezením byly příčinau, pro kterau se obyčejně mnohem méně osob účastnilo we sněmě, než bylo k tomu oprávněno, a že jmenowitě mnohá města králowská pro welké tehdejší ochuzení obcí časem odvykla si wůbec wyprawowati posly swé k sněmům (což byly obyčejně dvě neb tři osoby radní od každé obce), zanechávající zastupování prospěchů stawu swého nejwíce Pražanům a několika jiným městům možnějším. We shromáždění stawů k uvažování pragmatické sankceí roku 1720, kteréž se výslowně připomíná co shromáždění četnější a slawnější, bylo přítomno, krom nejwyššího purkrabí, jakožto direktora sněmu, 18 osob stawu duchowního, 23 pánů, 18 rytířů a 26 poslů z měst, tedy dohromady 86 osob. Poslowé městští byli po třech ze Starého, z Nowého a z Menších měst Pražských, tři z Plzně, po dwau z Budějowic a z Hory, tři z Rokycan, po dwau ze Stříbra a z Mostu, tři z Ilradčan.

Řádným místem k odbywání sněmů byla Praha, a to sice hrad Pražský, jakožto sídlo králowské. Plné shromáždění sněmu odbywalo se we swětnici saudné. Jen dwakrát za celého času od Ferdinanda II až do Marie Terezie musil sněm z příčiny moru býti přeložen do jiného města, jednau totiž do Budějowic, roku 1649, a jednau do Plzně, 1713.

Ačkoliwěk dle znění privilegií a obnoveného zřízení zemského neměl král jinak berní a sbírek žádati než na sněmích, dal nic-

méně císař Ferdinand II na začátku roku 1634 w rychlé potřebě wojské swolati ne sněm, než toliko sjezd, to jest shromáždění některého počtu stawů, a předložiti jemu žádost o jistau pomoc mimořádnau. Stawové, shromážděwše se we „welkém počtu,“ swolili, ne bez poukázání k tomu, že jest to proti zřízení zemskému a privilegiím. Podobný sjezd držán jest ještě jednau téhož roku z nařízení krále Ferdinanda III na místě císařowě opět pro potřeby wojské při tehdejší wyažení jeho do pole w čele wojska císařského, s udáním příčiny, že pro spěch přitom nebylo dobře možné sněmu obecného rozepsati a držeti. Nařízení bylo dáno místodržícím, a sic tak, aby „jisté osoby ze všech čtyr stawů“ k tomu obeslali. Sjezd učinil i tentokrát dle přání králowa, ač „s poníženau přitom a poddanau žádostí, aby více a dále takových kontribucí skrze podobné sjezdy proti privilegiím a obdarowáním stawůw králowství tohoto, též obnowenému zřízení zemskému vyhledáwano nebylo, aby toto swolení nebylo k žádné ujmě a protržení týchž privilegií c. i aby JMKá revers dostatečný stawům odvésti poručiti ráčil.“ Během třicetileté wálky naskytla se však ještě několikrát potřeba spěšného opatření, a zawnána tím příčina k swolání paubého sjezdu. Roku 1638 držel císař Ferdinand III sám osobně sjezd toliko s „jistým počtem osob ze všech čtyr stawůw,“ kteříž, jak se wýslovně dokládá, „uznawajíce, že pro nynější rychlau potřebu sněm tak spěšně rozepsán býti nemohl,“ žádosti sobě předložené w uwážení wzali, swolení pak s tím zawněrkem učinili, aby při nejprwnejším obecném sněmu všem čtyrem stawům ke schwálení čili „ratihabírowání“ přednešeno bylo. Na sněmě téhož roku wyžádal sobě císař od stawů samých swolení k držení sjezdu, kdyby jaká rychlá a nenadálá potřeba toho nastala, tak totiž, že nejwyším auředníkům a saudeům zemským, též raddám saudů komorního a dworského „s některými jinými obyvateli z obce, duchowního i swětského stawu, které by se tehdaž w Praze a blízko Prahy najíti a dostati mohly,“ takowau moc dali, „aby oni jisté swolení, které by se na něco skrowného a snesitelného wzťahowalo, na všech spolu obecní záplatu učiniti mohli.“ Dle swolení toho byl sjezd držán w měsíci Dubnu roku 1639.

Z několika těchto případností wywinul se obyčej, dle kterého i w potomních časích býwali sjezdové takowí dopauštění w rychlých a nenadálých potřebách. Za císaře Ferdinanda III byly sjezdy ještě w létech 1640, 1641, 1642, 1644 dwakrát, 1646, 1652 a 1655, za

císaře Leopolda I několikrát za válek tureckých, zejména w létech 1663, 1664, 1667, 1688, 1690, 1692, 1694. Potom wešlo we zvyk, že se skoro pokaždé swolení rekrut a rimont stávalo na sjezdě. K tomu účelu bylo totiž w čase od roku 1702 až 1719 držáno 9 sjezdů a mezitím jeden roku 1707 k swolení swatebního daru pro Karla bratra císaře Josefa I, tehdáž španělského krále, ještě pak potom jeden roku 1722 za příčinou swatebního daru pro Marii Amalii, dceru císaře Josefa I. Později zvyk ten přestal, tak že se za ostatního panování Karla VI o sjezdech zmínka neděje.

Jako sněm obecný, nemohl i sjezd, a to tím méně, swolán býti od kohokoli jiného než od krále, a však stávalo se to od něho jen nařízením k místodržícím, kterým obyčejně bylo zůstaweno jmenowati den k tomu. Jako roku 1638, stalo se také ještě jednou roku 1651, že bylo držení sjezdu ustanoweno předcházejícím usnesením mezi králem a sněmem, když totiž stawowé tehdáž ponejprw swolili berni w určité summě 200,000 zl. s rozdělením na dwa termíny a pozůstawili toliko stawům, kteří by se nacházeli w Praze aneb k tomu přijeli, aby pro druhý termin učinili nowé opatření, kdyžby ho dle zkušenosti při prvním terminu nabyté bylo zapotřebí. I při tomto sjezdu, jako roku 1638, byl zase císař Ferdinand III sám přítomen; také se zas připomíná, že se stawowé šesli k němu w počtu „znamenitém.“ Kommissaři zvláštní w nepřítomnosti králowě ke sjezdům nebýwali zřízení; místo jejich zastával nejvyšší purkrabí, jsa zároveň direktorem sjezdu. Zwáni byli ke sjezdům pokaždé stawowé w Praze přítomní i také w okolních krajích přebývající; rozumělo pak se samo sebou, že také každý jiný měl práwo w nich se zaučastniti. Každé swolení sjezdu, neměli již napřed moci sobě dané od sněmu, platilo toliko pod wýminkau, byloliby od následujícího sněmu schwáleno. Příklad neschwálení udál se roku 1694, když sjezd swolil tak zwaný wedlejší postulat 456,944 zlatých, sněm však swolení snížil toliko na dvě třetiny této summy. Na každé swolení berně na sjezdu vydával ostatně král revers podobného znění jako při zawírání sněmu.

Za času Ferdinanda II a III i za prvních let císaře Leopolda I nebylo značného rozdílu w trvání sjezdů od trvání sněmů. Jen jeden sjezd za císaře Ferdinanda III, roku 1644, trwal toliko dwa dni; naproti tomu trwaly sjezdy w létech 1634 a 1642 pokaždé 31 dní, a sjezd za císaře Leopolda I roku 1664 držaný protáhl se dokonce až do 4 měsíců a 15 dní. Naproti tomu byly pozdější sjezdy

za Leopolda I. w létech 1692 a 1694 odbyty pokaždé jedním dnem, a tak bylo nejspíš obyčejně i se sjezdy pozdějšími až do roku 1722. Místo, we kterém se sjezdové držíwali, byl tak zwaný zelený pokoj na hradě Pražském. Až do roku 1694 vydávala se usnešení sjezdů tak jako artikule sněmowní tiskem; později zdá se že se to nestávalo; uzavření sjezdu se však pokaždé oznamovala w nejbližším tištěném snešení sněmowním.

Jednalo-li se na sněmě o věc, která potřebowala bedlivějšího wyšetření nebo jiných přípravných prací, tehdy stawové zwolili k tomu napřed kommissí ze swého prostředka; a rovněž býwaly kommissí také woleny ku provedení zvláštních věcí sněmem uzavřených, tak že kommissími takowými provozowala se vůbec správa záležitostí do oboru činnosti sněmů náležejících, pokud nebyla zanechávána úředníkům zemským, ježto byli také osoby z prostředka stawů. Takowého způsobu byla k. p. kommissí zřízená roku 1627 k jednání o dluzích komorních, kommissí zřízená roku 1628 nad pracemi k uprawnění plawby Labské, kommissí k ustanowení hranic zemských (1628 a), kommissí k spořádání kollatur a far, rozličné kommissí k wynalezení nowých způsobů daní čili sbírek, jistá kommissí k jednání mezi městy králowskými a wěřiteli jejich o způsob ponaáhlého splacení dluhů jejich obecních, zřízená roku 1657, a jiných mnoho, kteréžto skoro každá po více let, a některé welmi dlouhý čas zůstávaly we swé činnosti.

Mezi tyto kommissí sněmowní sluší také počítati úřad nejvyšších berníků zemských, kterému dle starodáwného obyčeje bylo swěřeno vybírání berní z celé země. Bylyť to osoby od sněmu do sněmu z prostředka stawů wolené, po jednom z každého stawu. Na sněmě roku 1629 jednalo se sic o to dle předložení od císaře, aby úřad ten, prý pro welké autraty naň, byl zrušen, to jest aby se vybírání berně zanechalo komoře králowské a jejím nástrojům. Ale stawové k tomu přistaupiti nechtěli, nýbrž žádali, aby jich císař při staré zwyklosti zanechal, dávajíce toliko na wůli, když by se uznalo zapotřebí, aby také od císaře jedna osoba k tomu úřadu zwolena byla, buď praesident buď některý z radd komory králowské. Na to císař od předložení swého upustil, podání pak stawů posledně řečeného nepřijal, tak že úřad nejvyšších berníků zůstal we swém předešlém způsobu. Toliko vybírání posudného jest později, totiž ponejprw na sněmě roku 1646, z úřadowání berníků wymíněno; což mínilo se jen na tehdejší swolení, ale později zůstalo

stále přitom, tak že k posudnému byli zřízení výběrčí po krajích a nad nimi zvláštní úřad tak zvaných deputowanych. Krom čtyř nejvyšších berníků wolených ze stawů náležel k auřadu tomu wrchní berníční písař a několik jiných podrízených úředníků čili písařů. Ustanowování jich i také propauštění ze služby jest sněmem roku 1651 nejvyšším berníkům samým zůstaweno dle staršího obyčeje. Nejvyšší berníci chowali peníze z berní sešlé w pokladnici, od které každý z nich měl jeden klíč a wrchní písař pátý. Jim náleželo peníze sebrané vydávati na výkazy čili assignací od krále vycházející prostředkem kanceláře české dworské neb místodržitelské, přitom pak přihlížeti, aby se neobracely k jiným účelům, než ku kterým byly od sněmu swoleny. Stawové hájili toto pravidlo již na sněmě roku 1630, jmenowitě w tom směru, aby se snad berní od sněmu swolených neužíwalo k placení dluhů komorních. Swoliliť tehdejší berně s wymíněním, aby nikam jinam nebyli odváděny než do úřadu berníčního, aby tedy císař nedáwal jednotlivým osobám powolení, by sobě dluhy swé za komorau na swé powinné berní porážeti směli; neb žeby z toho welký zmatek a nepořádek pošel a zbytečné by bylo mezi císařem a stawy sněmy zawíratí a se smlauwati, když by peníze jinam, než nač se powolily, obracowány býti měly. Ze sebraných a wydanych peněz byli berníci powinni činiti počty, kteréž se zvláštní kommissí sněmowní, pokaždě k tomu wolenau, skaumaly. Všichni čtyři byli za společnau spráwu i také za swé podrízené úředníky odpovědni. Naproti tomu měli platy roční za swé úřadowání. Jindy býwaly tyto platy nepřiměřeně welké; odtud pocházely námitky od vlády proti tomuto úřadu pro přílišný náklad zdwihané; protož stawové na sněmě roku 1636 plat nejvyších berníků na polowici snížili. Roku 1652 ustanowil sněm na platy a útraty berníčního úřadu celkem 8000 zlatých.

Sjezd roku 1652 držaný, na kterém za příčinau jistého sehnání berně, tehdaž ponejprwé w určité summě swolené, začátek se stal w prácech dlanholetých k wyšetření počtu poddaných osedlých a dle toho k sprawedliwějšímu způsobu rozwrhowání berně, stal se za tauž příčinau památným také tím, že z něho wyšel začátek zřízení jistého stálého wyboru zemského ke hlawnímu řízení wěcí, které sněm držel pod swau vlastní spráwu. Poněwadž na sjezdě tom císař Ferdinand III. wyslowně přirekl stawům práwo, aby při úřadě berníčním nařizowali řád, jakž by se jim nejlépe

widčlo, uzavřeli stawowé zwoliti jistau kommissí 12 osob, po třech z každého stawu. která měla míti dohled nad berničním úřadem, a které zároveň swěřili rozhodování všech námitek neb stížností jednotlivých osob proti reparticím zhotoveným od krajských deputovaných tehdaž zřízených, též we skutek uvedení kommissí nařízené k vyhledání stawu kollatur a far i wůbec skutečné provedení všeho, co na předešlém sněmě zawřino bylo. W kommissí této měli místo nejprřednější osoby každého stawu, jakož z duchowního stawu arcibiskup, z panského nejvyšší purkrabí a nejvyšší sudí, z rytířského stawu podkomoří tehdejší. Na sněmě prvním potom ještě téhož roku swěřeno jest této kommissí také wrchní řízení prací wztahujících se k uzavřenému tehdaž popsání celého králowství za příčinau berně, a protož také dosazení tak zwané kommissí visitační k wykonání tohoto úkolu, tak aby tato kommissí byla jí podřízena; roku 1654 jest jí dáno w moc dosazení průbíře zemského w dorozumění s místodržitelstwem a opatření jeho platem; roku 1656 celé řízení ubytování a wychowávání wojska, pokud tehdaž příslušelo stawům, též nařízené tehdaž ustanowování taxy obilí o každých suchých dnech w dorozumění s místodržitelstwem; roku 1657 provedení a rozwržení swolených tehdaž sbírek postranních a při sbírce ze hlav zvláště také uznání, které osoby nuzné a chudé měly by z ní býti wymíněny. Roku 1659 odkázáni jsau Pražané se stížností pro wydávání dříví a swětél ke hlídkám posádky Pražské na rozhodnutí této kommissí dle uradění jí s nejvyššími berníky; jí též zanecháno opatření s strany zemského tumlíře koní, w roce předtím jen prozatímně do služby přijátého. Roku 1663 wznešeno na ni spolu s místodržitelstwem zřízení defensí a opewnění hranic, když by za příčinau nebezpečenství od Turků bylo potřeba. Již roku 1652 nazýwana jest tato kommissí hlavní kommissí, hledíc k jiným jí podřízeným; a jméno to příslušelo jí čím dál tím větším právem následkem dalšího potom rozšíření oboru jejího. Bylať zajisté hlawním výkonným ústrojem sněmu, zastávajícím jej w čase, když nebyl shromážděn. Moc hlavní kommissí byla od sněmu wždy znouwu prodlužowána, tak že trwala až do roku 1674. Potom najednau pomíjí, a newí se, z jaké příčiny; jen tolik je jisté, že nebyli stawowé, nýbrž snad vláda půwodem toho; nebo na sněmě swolaném roku 1676 prosili stawowé císaře, aby k wypracování nowého spůsobu ukládání berní hlavní kommissí zase zřízena býti mohla; ale „bywši prý jisté podstatné rozmyšlení,

tauz w létu 1652 resolwirowanau tak řečenau hlavní kommissí na ten čas reassumirowati dáti, na překážce,“ císař stawům nowau deputací ze všech čtyř stawůw zříditi powolil, kterážto měla jen tento určitý úkol, beze wší jiné moci. Teprw za panování císaře Karla VI zřízena jest roku 1714 nowá kommissí w oně způsobě co obecný výkonný ústroj sněmu, tak totiž, že jí dle znění sněmowního snešení „stawowé místo sebe spráwu a zřízení zemského hospodářství swěřili.“ Kommissí tato nastaupila w činnost swau od počátku wojenského roku 1715, to jest 1. Listopadu roku 1714. Skládala se z osmi osob, po dwau z každého stawu, kteří od sněmu do sněmu byli nowě woleni. Nejvyšší purkrabí byl stálým direktorem jejím, tak jako sněmu samého. Říkalo se jí německy Ausschusskommission a z počátku taktéž česky ausšuskommissí, což potom od roku 1721 překládáno nemotorným purismem: weyhozní kommissí. Byl to zemský výbor, který potud nepřetržitě úřadowal až do času císaře Josefa II, potom po krátké přestávce opět od císaře Leopolda II. až do nynějška.

Za časů před bitwau Bělohorskau býwaly berně vybírány w každém kraji od zvláštních berníků krajských, wolených z prostředka stawů toho kraje, tak totiž, že každá wrchnost vybrala berní od swých poddaných a i se swau powinností berníkům krajským ji odwedla, tito pak dále teprw nejvyšším berníkům zemským. Po obnovení zřízení zemského nebyl však ústaw berníků krajských obnoven, tak že každá wrchnost musila dle pravidla odváděti berní ze statků swých nejvyšším berníkům zemským bezprostředně. To-liko k vybírání posudného byli, jak již výše připomenuto, dosazováni zvláštní výběřčí krajští, podřízeni auřadu deputowanému a královské komoře. Krom toho býwalo vybírání sbírky domovní, pokud zůstávala w obyčeji, totiž jen za času Ferdinanda II a III, swěřováno krajským heitmanům, a to s potažením k tomu w každém kraji jednoho praelata a primatora některého města královského, obyčejně tak zwaného krajského města. Zvláštní případnost byla, že stawowé roku 1650 swěřili vybrání příspěvku 5000 zl. na rozšíření kláštera sw. Jiří na hradě Pražském heitmanům krajským, a týmž také roku 1664 vybírání sbírky obilné. Krom toho náleželo heitmanům krajským také vymáhání berní prostředky exekucními, když jich bylo zapotřebí. Z peněz tím neb oním způsobem vybraných powinni byli činiti počet nejvyšším berníkům zemským. Teprw od času, když za císaře Leopolda I

počaly se berně vybírat i v měsíčních lhůtách místo předešlých tří nebo čtyř lhůt za rok (1697), poznala se velká obtíž, aby měli hospodářští správci všech panství každý měsíc se sebranou berní příjízďeti do Prahy. Pomohlo se tomu však teprve za panování císaře Karla VI roku 1714 sňesením sněmowním, dle kterého od počátku vojenského roku 1715 zřízeny jsou krajské filialné kassy ve všech krajských městech s jedním výběrčím a jedním kontrolorem, kteří od té doby přijímali berně od vrchností každého kraje a odváděli je dále do Prahy. Jen tři kraje okolo samé Prahy ležící, Kaučimský, Beraunský a Rakownický, jsou z toho výmíněny, tak že se z nich měla i napotom daň odváděti bezprostředně v Praze, a to výborové kommissí tehdaž právě zřízené. Auřad nejvyšších berníků zemských jest při té příležitosti zrušen; výborová kommissí přijala napotom jeho povinnosti na sebe spolu se správou hospodářství zemského wůbec.

Krajští heitmanové byli krom svého spolupůsobení při vybírání a vymáhání berní také rozličným jiným způsobem pomocní v řízení věcí, ježto stály pod správou stawů neb jejich ústrojů. Powěděno již nahoře o pracích, které jim byly svěřeny v prvních časích při rozvrhování berní a při vyšetřování počtu poddaných osedlých. Jim bylo podobně odewzdáno wyswědčování škod, utrpených ohněm neb jiným způsobem, pro které kdo mohl žádati osвобоzení od berně; uloženo jim napomáhání při pracích kommissí k vyhledání důchodů farních a zádušních, řízení věcí týkajících se ubytování a wychowávání vojska, též opatřování vojska na pochodech a dohled na zachowávání pořádku a kázně přitom; rovněž dohled na zachowávání rozličných zákonů wydaných od sněmů, jakož na rovnost wáhy a míry, na spravování cest a wysekávání lesů při nich, na pořádek při saukromých clech a mýtech a rozličné jiné věci. Za tyto práce, které dilem nenáležely hned prwotně k jejich auřadu, byl heitmanům krajským wykázán jistý roční plat od země, o jehož ustanowení jednalo se již na sněmích v létech 1629 a 1630. Po třidcetileté wálce byl plat tento již roku 1650 zmenšen na polowici s ohledem na to, že heitmanům krajským v pokojných létech práce ubylo, a roku 1651 jednalo se i o zrušení platu toho s poukázáním k obnowenému zřízení zemskému, že bez toho dle něho žádný odepřítí nemůže powinnost úřadu toho nejméně na jeden rok na sebe přijíti; nicméně předce při něm jsou zanechání, poněwadž prý až posud s wychowáním

wálečného lidu zde w zemi zůstávajícího, s činěním počtů z vycházejících assignací, s wyšetřením počtu poddaných usedlých a sbírky nápojné mnoho práce míti budau. Práce tyto a takowé i w potomních časích nikdy nepřestaly, pročež vydával se heitmanům krajským roční plat až do roku 1705, we kterém na prvním sněmě za císaře Josefa I nařízeno, aby heitmanům krajským na místě platu toho poskytnut byl jeden zlatý ze sta z peněz, které by přičiněním jednohokaždého na berni w jeho kraji skutečně odwedeny byly, rozumí se od opozdilých kontribuentů užitím exekucí.

Poněwadž zřízení krajské slaužilo za základ celé veřejné správě, jak we věcech zůstawených w moci krále samého tak w oborech spolupůsobení sněmů; nestávala se také žádná změna w rozdělení země na kraje leč se swolením sněmowním. Již na sněmě roku 1629 jednalo se o lepší rozdělení krajů, a zřízení jsau k tomu kommissari od sněmu, kteří tu wěc spolu s nejvyššími úředníky zemskými w uwážení wzíti měli. Zdá se však, že potomní běhy wálečné zastawily dokonání tehdejšího předsewzetí. Po přičtení Loketska za jeden kraj císařem Ferdinandem II počítalo se krajů 15, jichžto pět leželo w prostředku země okolo Prahy, totiž: 1. Slanský, 2. Kauřimský, 3. Wltawský, 4. Podbrdský, 5. Rakownický, ostatní dosahowaly ke hranicům zemským, totiž: 6. Žatecký, 7. Litoměřický, 8. Boleslawský, 9. Hradecký, 10. Chrudimský, 11. Čáslawský, 12. Bechyňský, 13. Prachenský, 14. Plzenský, 15. Loketský. Praha a rovněž Chebsko a hrabství Kladské nenáležely k žádnému kraji. Teprw za přičinau nowého způsobu odvádění berně do filialných pokladnic krajských jednalo se opět na sněmě roku 1714 o nějakou proměnu w rozdělení krajů, a to sice na přednesení císařské, „zdaliby pro uwedení lepší rovnosti w řízení krajských heitmanůw, a aby wěrní a poslušní obywatelé w jednom neb druhém kraji příliš dalece od úradůw krajských vzdálení nebyli, jakáž takáž proporcí krajůw, tak aby totižto jeden téměř tak welký jako druhý byl, uwedena býti mohla.“ Sněm zřídil k uwážení toho kommissi, která však s druhé strany i k tomu hleděla, jakby se rozdělení krajů „bez obtížnosti neb rozdwojení paustwí a statků“ státi mohlo. Dle dobrého zdání této kommissi stalo se tedy usnešení sněmowní, jímž se wyžadowání kráľowskému jen we skrowné míře zadost stalo. Na místě totiž posawadních 15 krajů rozděleno jest kráľowství toliko na 12 krajů nowých, a to sice tak že 1. kraj Loketský i

s Chebskem a s panstwím Falknowským potažen jest do Žateckého, 2. Slanský a Rakownický kraj spojeny jsau w jeden, s krajským městem Rakowníkem, 3. rovněž Wltawský a Podbrdský, jimž za krajské město ustanowen Beraun, 4. z kraje Kauřimského wyjmuty jsau některé wesnice panstwí Brandýského, které ležely we welkém vzdálí od ostatních wnitř kraje Boleslawského, a jsau přiwtěleny ku kraji tomuto, 5. podobně přenešeno jest do Boleslawského kraje město Mělník se Šopkau, (Pšowkau), které se dotud počítalo ku kraji Litoměřickému. Ostatní kraje zůstaly we swé předešlé podstatě.

Obsah.

	str.
I. Základy práva státního . . .	1
II. Powolowání berní.	
a) za Ferdinanda II a III	12
b) za Leopolda I	27
c) za Josefa I, Karla VI a Marie Terezie	44
III. Wplyw sněmů na správu komorní	61
IV. Zákonodárství a péče o obecné dobré	64
V. Hájení práv země	85
VI. Řád při sněmích a při správě stawowské	96

~~~~~
JN 2041

65